Integer tot het tegendeel bewezen is

Kwantitatieve analyse naar de risicofactoren van integriteitsschendingen van gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland.

L.S. Gerritsen

S4254589

Begeleider: prof. dr. M.S. de Vries

Master Bestuurskunde

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

04-04-2018

Radboud Universiteit

Voorwoord

Hier ligt uiteindelijk dan mijn scriptie “Integer tot het tegendeel is bewezen”. Naar hard werken en veel veranderen aan mijn onderzoeksvraag is het af en daarmee is een einde aan mijn Master bestuurskunde aan de Radboud Universiteit gekomen. Het onderwerp integriteit van raadsleden is een relevant, complex en interessant onderwerp gebleken. Een onderwerp dat elke burger aanspreekt, omdat het vaak gepaard gaat met schandalen of emoties. Deze scriptie geeft inzicht in de grootte van het probleem, maar heeft ook respect voor de raadsleden die zich inzetten voor het algemeen belang. De integriteit van raadsleden is snel aangetast en het gezegde “waar rook is, is vuur” is zeer toepasselijk op de integriteit van raadsleden. Echter tijdens mijn studie bestuurskunde heb ik geleerd dat het nooit zwart of wit is, er is altijd sprake van een grijs gebied. In dit grijs gebied zijn de regels onduidelijk en moeten er een lastige keuzes worden gemaakt. Dus oordeel en generaliseer niet te snel. Tijdens het schrijven van mijn scriptie heb ik veel geleerd over integriteit, de media, de politiek en ben ik er zeer trots op dat zoveel respondenten uit België, Nederland en Duitsland bereid zijn geweest om de vragenlijst in te vullen.

Ondanks obstakels heb ik deze thesis met behulp van een aantal mensen tot een goed einde weten te brengen. Ten eerste wil ik mijn begeleider de heer de Vries bedanken voor zijn feedback en aanwijzingen tijdens het schrijven van mijn scriptie. Daarnaast wil ik ook de heer Völker Stilling bedanken dat hij bereid was om de vragenlijst naar het Duits te vertalen. Tot slot wil ik mijn familie bedanken voor de feedback op mijn scriptie, het verzamelen van emailadressen van raadsleden en de steun tijdens het schrijven van de scriptie.

Luc Gerritsen, 4 april 2018

Samenvatting

De aanleiding van het onderzoek is de toegenomen aandacht voor integriteit sinds de uitspraak van minister Dales in 1992. In zowel de media als in de politiek is het woord integriteit onderdeel geworden van het jargon. Echter om concrete cijfers van integriteitsschendingen te geven, is lastig en niemand weet of de bekende affaires het topje of de onderkant van de ijsberg zijn. In dit onderzoek is de vraag hoe groot deze problematiek is en wat de risicofactoren zijn voor integriteitsschendingen van raadsleden? Leidend in dit onderzoek is de volgende doelstelling:

Inzicht te verkrijgen in de factoren op micro-, meso- en macroniveau die van invloed zijn op integriteit van raadsleden van gemeenten in België, Duitsland en Nederland, ten einde om handvaten te bieden voor integriteitsbeleid in de toekomst.

Om de doelstelling te behalen is er een bijpassende vraagstelling geformuleerd:

Welke factoren op micro-, meso- en macroniveau zijn van invloed op de integriteit van gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland?

Om tot universele factoren te komen is het onderzoek gericht op raadsleden in België, Duitsland en Nederland. Er is gekozen voor deze landen, omdat ze alle drie het Rijnlandse model aanhangen en te vergelijken zijn op sociaal-economisch gebied. Met behulp van theorie van Huberts (1998) en Van den Heuvel en Huberts (2003) is een indeling gemaakt op micro-, meso- en macroniveau en zijn per variabele met behulp van wetenschappelijke literatuur hypotheses opgesteld. Aan de hand van bestaande schalen en eigen opgestelde vragen is er een vragenlijst verspreid onder een groot aantal raadsleden in België, Duitsland en Nederland. Dit heeft geresulteerd in een dataset met 1216 respondenten. Om de hypothese te toetsen is er een multiple regressieanalyse toegepast. Hieruit kwam een model met een verklaringskracht van 24,9% met een vijftal variabelen met een significant effect op de afhankelijke variabele integriteit. De belangrijkste uitkomst van dit onderzoek is de bevestiging van dat sfeer een positief effect heeft op het aantal integriteitsschendingen. Uit de data blijkt dat hoe beter de sfeer is, hoe minder integriteitsschendingen. Kortom het afwezig zijn van conflicten en het hebben van goede verhoudingen in de raad heeft een positieve invloed. Opvallend in de resultaten is dat hoe groter de gemeenten, hoe meer integriteitsschendingen. Dit kan mogelijk wijzen op dat er meer sociale controle is in de kleine gemeenten.

Tot slot is er in dit onderzoek een poging gedaan om te bepalen hoe groot de problematiek omtrent integriteitsschendingen is in de gemeenteraad. Uit de analyse blijkt dat meer dan 80% van de raadsleden aangeeft dat er nooit tot eenmalig integriteitsschendingen plaatsvinden binnen de gemeenteraad. De raadsleden uit België, Duitsland en Nederland geven samen zelfs een 7,3 aan de integriteit van de gemeenteraad. Het aantal onderzoeken dat is uitgevoerd in de gemeenteraden in België, Duitsland en Nederland is gemiddeld bijna 0. Kortom de aandacht omtrent integriteitsschendingen kan op het gebied van raadsleden eerder worden omschreven als een storm in een glas water dan een tsunami van integriteitsschendingen. Kortom de aandacht van de media is zeer groot, maar vertekent het beeld.

Inhoudsopgave

Voorwoord 2
Samenvatting 3
1. Inleiding 6
1.1 Probleemschets 6
1.2 Probleemstelling 7
1.3 Relevantie 8
1.3.1 Maatschappelijke relevantie 8
1.3.2 Wetenschappelijke relevantie 8
1.4 Theorie en methoden 8
1.5 Leeswijzer 9
2. Theoretisch kader 10
2.1 Afhankelijke variabele: Integriteit 10
2.2 Onafhankelijke variabelen: risicofactoren 12
2.2.1 Micro, meso & macro 12
2.2.2 Factoren op microniveau 14
2.2.3 Factoren op mesoniveau 16
2.2.4 Factoren op macroniveau 19
2.3 Conceptueel model 20
3. Methoden en technieken 21
3.1 Opzet van onderzoek en de onderzoeksmethode 21
3.2 Operationalisatie 22
3.2.1 Algemene vragen: integriteit 22
3.2.2 Afhankelijke variabele: integriteit van gemeenteraadsleden 22
3.2.3 Onafhankelijke variabelen op microniveau 23
3.2.4 Onafhankelijke variabelen op mesoniveau 24
3.2.5 Onafhankelijke variabelen op macroniveau 26
3.3 Methodologische eisen 26
3.3.1 Representativiteit 26
3.3.2 Interne consistentie schalen 28
3.3.3 Ontbrekende en extreme waarden 29
3.3.4 Assumpties voor lineaire regressie 31
3.3.5 Validiteit, betrouwbaarheid en de procedure 31
4. Analyse 33

4.1 Storm in een glas water? ... 33
4.2 Beschrijvende statistiek ... 35
4.3 Multiple regressieanalyse ... 38
4.3.1 Multiple regressieanalyse op microniveau ... 38
4.3.2 Multiple regressieanalyse op mesoniveau ... 39
4.3.3 Multiple regressieanalyse op macroniveau ... 39
4.3.4 Multiple regressieanalyse van micro-, meso- en macroniveau ... 40
5. Conclusie en aanbevelingen ... 41
5.1 Conclusie ... 41
5.2 Discussie ... 42
5.3 Aanbevelingen ... 43
Literatuurlijst ... 44
Figurenlijst ... 50
Tabellenlijst ... 50
Bijlage 1 ... 51
Bijlage 2 ... 52
Bijlage 3 ... 59
Bijlage 4 ... 60

1. Inleiding

In 1992 besloot minister Dales van Binnenlandse Zaken naar aanleiding van een onthulling van meerdere integriteitsschendingen in Limburg om integriteit op de agenda te plaatsen (Hoekstra & Kaptein, 2011). Dit blijkt later de start zijn van de booming-business volgens Verweij (2015) in de vorm van gedragscodes, regels, symposiums en trainingen voor het bestuurlijke en ambtelijke apparaat. Aandacht voor integriteit is goed, omdat integriteit het vertrouwen van de burger in de overheid kan maken of breken (Rijksoverheid, z.j.). Ook uit onderzoek van het European Research Centre for Anti-Corruption and State-building (2015) blijkt dat vertrouwen en integriteit nauw met elkaar verbonden zijn. Niemijer, Huisman en Beijers (1997) noemen deze vorm van vertrouwensverlies, de morele schade die overheid kan oplopen. Integriteit in het ambtelijke en bestuurlijke apparaat is snel aangetast en de uitdrukking 'waar rook is, is vuur' past goed bij het karakter van integriteit. De schijn van niet-integer gedrag kan al een dodelijk effect hebben op de integriteit van de overheid. Kortom het is van belang om zorgvuldig om te gaan met de integriteit om de legitimiteit en onpartijdigheid van de overheid te beschermen.

Integriteit is een complex begrip en kan op verschillende manieren worden uitgelegd. Huberts (2003) omschrijft integriteit onder andere als een "hoera-begrip", iedereen wil het zijn en niemand wil dat zijn integriteit wordt betwijfeld. Een andere veelgehoorde uitspraak over integriteit is van voormalige minister Binnenlandse Zaken Dales:

"De overheid is integer of de overheid is niet integer. Een beetje integer kan niet"

Het bovenstaande citaat sluit aan bij het startpunt van Becker (2007) voor de omschrijving van integriteit als definitie. Een veelgehoorde definitie is dat integriteit de morele onkreukbaarheid is, waarbij er sprake is van de zuivere ambtenaar of bestuurder. Dit impliceert, net als de uitspraak van Dales, dat er sprake is van twee soorten personen - integere of niet-integere personen. Echter dit is een uitleg waarmee in de praktijk niet altijd kan worden gewerkt. Beslissingen en situaties zijn namelijk vaak niet zwart of wit, want er is meestal sprake van een grijs gebied. In andere woorden, er is veelal sprake van een spanningsveld. In dit spanningsveld is het interessant hoe een raadslid opereert. In dit spanningsveld zijn er factoren die van invloed zijn op de integriteit en ethische beslissingen van politici. Echter de vraag is wat zijn de risicofactoren voor een integriteitsschending?

Dit hoofdstuk is de start van een onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op de integriteit van raadsleden van gemeenten in Nederland, Duitsland en België. Deze inleiding start met het toelichten van het probleem. Vervolgens wordt in paragraaf 1.2 de probleemstelling en zijn deelvragen nader behandeld. Daarna komt in de derde paragraaf de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie van het onderzoek aan bod. Ten slotte in de laatste paragraaf de leeswijzer met de indeling van dit onderzoek.

1.1 Probleemschets

"PvdA'er pikte 40.000 euro van straatkrant", "VVD-raadslid kraakt mailbox opponenten en doet poging tot omkoping", Werkstraf voor frauderend raadslid Emmen" en "Dronken PvdA-bestuurder Breda steelt kerstpakket" zijn enkele krantenkoppen van de afgelopen jaren. Iedereen kan zowel in de lokale als in de landelijke politiek voorbeelden noemen van integriteitschendingen. Echter om concrete cijfers te geven van integriteitsschendingen is volgens Kolthoff (2012) een hachelijke zaak. Het Bureau Integriteit Nederlandse Gemeenten (BIOS, 2012) heeft 49 onderzoeken uitgevoerd in de periode 2006-2011. Hiervan zijn er 45 van wethouders en raadsleden en vier onderzoeken naar burgemeesters. Volgens de Politieke Integriteitsindex van Vrij Nederland (2017) varieert het aantal affaires onder politici de laatste jaren tussen 46 en 67 per jaar in Nederland.

Zijn dit veel affaires? In Nederland waren er in 2016, 8.931 raadsleden (Politiek Compendium, 2017) en hebben we volgens Vrij Nederland (2017) ongeveer 12.000 volksvertegenwoordigers en bestuurders in totaal. Afgaand op het aantal affaires per jaar onder politici volgens Vrij Nederland (2017) fluctueert het percentage affaires tussen 0,38% en 0,56%, dan kan er worden geconcludeerd dat het percentage affaires zeer klein is. Dit wordt ook bevestigd met de achtste plaats die Nederland inneemt op de Transparency International Index (2016). Corruptie en integriteit zijn nauw met elkaar verbonden en corruptie wordt veelal gezien als de tegenhanger van integriteit. Onze buurlanden België en Duitsland doen in deze index het ook zeer goed met plaatsen in de top 20. Echter de omvang is moeilijk te bepalen, omdat het een gevoelig thema in de politiek is. Daarnaast kan het aantal bekende affaires ook het topje van de ijsberg zijn (Huberts, 2003). Op basis van de bestaande cijfers lijkt het probleem gering te zijn, maar de impact van de integriteitsschending is aanzienlijk. Bij een integriteitsschending brengt de politicus schade toe aan het ambt en wordt het beeld dat de burger van de overheid heeft beïnvloed.

Dit onderzoek is gericht op gemeenteraadsleden in Nederland, Duitsland en België. Er is gekozen voor de focus op gemeenteraadsleden, omdat die de afweging moeten maken tussen het algemeen belang en het eigen – en partijbelang. Tevens blijkt uit onderzoek van Huberts, Van den Heuvel, Van der Wal en Steenbergen (2010) onder raadsgriffiers dat 18,3% van de 240 respondenten wel eens hoort van ongewenst gedrag door raadsleden. Van raadsleden wordt verondersteld dat zij nauwe banden hebben met de maatschappij, maar aan de andere kant worden te nauwe banden met de maatschappij ook niet gewaardeerd. Raadsleden zijn vaak geen fulltime volksvertegenwoordiger, met als gevolg dat ze verschillende belangen (privé, werk en publiek) moeten dienen. Het is van belang om een internationale vergelijking te doen, om tot universelere risicofactoren te komen.

1.2 Probleemstelling

Sinds de uitspraak van Dales in 1992 is integriteit nooit meer van de agenda verdwenen en is het een vereiste voor elk raadslid of bestuurder. Op basis van het bovenstaande is de volgende doelstelling geformuleerd:

Inzicht te verkrijgen in de factoren op micro-, meso- en macroniveau die van invloed zijn op integriteit van raadsleden van gemeenten in België, Duitsland en Nederland, ten einde om handvaten te bieden voor integriteitsbeleid in de toekomst.

Om deze doelstelling te kunnen realiseren is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Welke factoren op micro-, meso- en macroniveau zijn van invloed op de integriteit van gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland?

In dit onderzoek worden de risicofactoren voor integriteitsschendingen bekeken, die van invloed kunnen zijn op de integriteit van gemeenteraadsleden. Om de factoren overzichtelijk te maken, wordt er onderscheid gemaakt tussen verschillende niveaus.

Om tot beantwoording van de hoofdvraag te komen zijn er de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke risicofactoren voor integriteitsschendingen zijn te onderscheiden in de literatuur?
2. Welke factoren zijn van invloed op de integriteit op microniveau?
3. Welke factoren zijn van invloed op de integriteit op mesoniveau?
4. Welke factoren zijn van invloed op de integriteit op macroniveau?
5. Welke aanbevelingen kunnen gedaan worden op basis van resultaten van dit onderzoek?

1.3 Relevantie

1.3.1 Maatschappelijke relevantie

In 2009 stelde het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Nederlandse code voor goed openbaar bestuur vast. Deze code bevat enkele beginselen voor goed openbaar bestuur en het eerste beginsel is openheid en integriteit. Integriteit draait hierbij vooral om het hebben van een onkreukbaar bestuur (Graaf, Huberts & Smulders, 2013). Uit onderzoek van Van der Wal (2008) en Beck, Jorgensen en Bozeman (2007) blijkt ook dat integriteit altijd wordt genoemd als één van de publieke waarden. Eerder in deze inleiding werd al het verband tussen het vertrouwen in de overheid en integriteit al benoemd. Uit onderzoek van Feldheim en Wang (2004) blijkt dat het vertrouwen groeit wanneer een organisatie en zijn werknemers voldoen aan waarden als integriteit, openheid en loyaliteit. Integriteit is tevens van belang om de legitimiteit, onpartijdigheid, betrouwbaarheid van de overheid te beschermen (Hoekstra, 2012). Het belang om de integriteit van de overheid te beschermen, wordt door zowel de overheid als de wetenschap dus erkend.

Door een onderzoek uit te voeren naar de risicofactoren van integriteitsschendingen, kan er een stap worden gezet naar minder integriteitsschendingen en dus een grotere mate van integriteit onder raadsleden. Met behulp van een internationale vergelijking kunnen er universelere risicofactoren voor integriteitsschendingen worden vastgesteld of juist worden uitgesloten. De resultaten kunnen de beleidstheorie achter het huidige integriteitsbeleid bevestigen of ontkrachten. Door de risicofactoren inzichtelijk te maken, kan in de toekomst efficiënter en effectiever beleid worden geïmplementeerd. Met als doel minder integriteitsschendingen en een (nog) betere relatie tussen de burger en de overheid. Tot slot draagt dit onderzoek indirect hopelijk bij aan dat gemeenteraadsleden zich bewuster worden van integriteit en zet het ook aan tot het nadenken over integriteit door raadsleden.

1.3.2 Wetenschappelijke relevantie

Integriteit is een complexe puzzel met veel verschillende factoren die van invloed zijn. In het verleden is er al onderzoek gedaan naar de risicofactoren of corruptogene factoren die kunnen leiden tot onethisch gedrag. Deze risicofactoren zijn afkomstig uit de sociologie, organisatiekunde, criminologie, filosofie en de bestuurskunde (Muller, 2012). Door de diversiteit van de gebruikte risicofactoren in dit onderzoek wordt er een bijdrage geleverd aan de uitbreiding en toetsing van de theorie in deze wetenschappen. Tevens door alle factoren in één onderzoek te bundelen, is er sprake van meer integraal en multidisciplinair perspectief op integriteit. Tot slot geeft Muller (2012) aan dat er nu sprake is van een omvangrijke hoeveelheid aan nationaal en internationaal onderzoek, maar dat de empirische literatuur met behulp van een internationale vergelijking verder verdiept kan worden.

1.4 Theorie en methoden

Het voornaamste doel van dit onderzoek is het vinden van risicofactoren die door gemeenteraadsleden worden gezien als factoren die van invloed zijn op de integriteit van raadsleden. Door het vaststellen van de risicofactoren kan de beleidstheorie van integriteitsbeleid worden getoetst en kan het leiden tot een efficiënter en effectiever integriteitsbeleid in de toekomst. Dit onderzoek kan worden ingedeeld in drie stappen:

Stap 1. De basis voor dit onderzoek is de selectie van de risicofactoren in het theoretisch kader. Aan de hand van de indeling van Huberts (2003) van oorzaken van integriteitsschendingen op micro-, meso- en macroniveau wordt er richting gegeven aan het onderzoek

Stap 2. De risicofactoren worden getoetst met behulp van een kwantitatieve methode. Voortkomend uit de literatuurstudie zijn er verscheidene risicofactoren op de verschillende

niveaus geselecteerd. Deze risicofactoren en het begrip integriteit worden geoperationaliseerd naar gesloten vragen.

Stap 3. Tot slot de uitvoering van de enquête. De vragen worden voorgelegd aan gemeenteraadsleden uit België, Duitsland en Nederland. De resultaten worden geanalyseerd met behulp van het programma Statistical Package for the Social Sciences (SPSS). Dit programma kan vaststellen of er samenhang is tussen de factoren en het aantal integriteitsschendingen van de raadsleden. Daarnaast worden de resultaten uitgesplitst naar leeftijd, geslacht en land.

Op basis van de resultaten kan er een conclusie worden geformuleerd en kunnen er aanbevelingen worden gedaan voor toekomstig integriteitsbeleid.

1.5 Leeswijzer

Het onderstaande is een korte weergave van de inhoud van de hoofdstukken van dit onderzoek naar de risicofactoren van integriteitsschendingen:

H.2: Het theoretisch kader behandelt de literatuur omtrent integriteit met een bepaling van het begrip integriteit en een inventarisatie van de risicofactoren voor integriteitsschendingen. Dit hoofdstuk sluit af met een conceptueel model.

H.3: In het methodologisch kader wordt met behulp van een kwantitatieve onderzoeksmethode de data onder gemeenteraadsleden verzameld. De factoren worden geoperationaliseerd naar vragen.

H.4: De resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd in de analyse. Op basis van de resultaten wordt er een internationale vergelijking gemaakt en mogelijke verbanden tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele vastgesteld.

H.5: Tot slot worden de onderzoeksvragen beantwoordt in de conclusie. Op basis van de antwoorden op de onderzoeksvragen worden aanbevelingen gedaan voor toekomstige integriteitsbeleid en verder onderzoek. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een reflectie op het uitgevoerde onderzoek.

2. Theoretisch kader

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de wetenschappelijke literatuur over integriteit en de invloed van verschillende factoren op integriteitschendingen. In de eerste paragraaf wordt de veelzijdigheid van het begrip integriteit nader toegelicht. Deze paragraaf geeft ook een definitie van integriteit voor dit onderzoek. Vervolgens wordt er in de tweede paragraaf gestart met een indeling van de risicofactoren. Om dan aan de hand van de verschillende niveaus de risicofactoren toe te lichten. Tot slot wordt er in de laatste paragraaf een conceptueel model gevormd als basis voor de enquête.

2.1 Afhankelijke variabele: Integriteit

Integriteit kan men omschrijven als een "hoera-begrip", iedereen wil het zijn en niemand wil dat zijn integriteit wordt betwijfeld (Huberts, 2003). Sinds de uitspraak van Ien Dales, minister van Binnenlandse Zaken, op een congres in 1992 is het onderdeel geworden van het vocabulaire van bestuurders en ambtenaren. Echter integriteit is moeilijk te vatten in één definitie en kent meerdere uitleggen. Het startpunt om tot een definitie van integriteit te komen, is het Latijnse woord "Integritas". De vertaling hiervan is ongeschondenheid, heelheid, intact zijn en eerlijkheid (Jeurissen & Musschenga, 2002). Kenmerkend aan vertalingen als ongeschondenheid, heelheid en intact zijn, is dat het weinig zegt over de inhoud van het concept integriteit. Het impliceert wel dat integriteit kan worden geschonden, wat in de maatschappij wordt gezien als iets slechts. In de bovenstaande definitie wordt de inhoud van integriteit afgelezen aan de hand van de integriteitsschending (Van Tongeren, 2012). Naar mijn mening sluit dit aan bij een soort van onschuldpresumptie, iemand is integer tot dat een integriteitsschending is aangetoond.

Als integriteit wordt gedefinieerd aan de hand van integriteitsschendingen, wordt in de geschiedenis vaak gesproken van zijn tegenhanger: corruptie. Huberts, Van den Heuvel en Van der Wal (2012) trekken integriteitsschendingen breder:

Tabel 1: Typen integriteitsschendingen
• Corruptie: omkoping
• Corruptie: bevooroordeling van vrienden, familie, partij
• Fraude en diefstal
• Dubieuze giften en beloften
• Onverenigbare nevenfuncties, activiteiten en /of contacten
• Misbruik van bevoegdheden
• Misbruik en manipulatie van (de toegang tot) informatie
• Discriminatie, (seksuele) intimidatie en onfatsoenlijke omgangsvormen
• Verspilling en wanprestatie
• Wangedrag in de vrije tijd

Deze vormen van integriteitsschendingen zijn toepasbaar op alle beroepen. Eén van de typen integriteitsschendingen van Huberts, Van der Heuvel en Van der Wal (2012) is wangedrag in de vrije tijd. Volgens de integriteitsindex van Vrij Nederland (2018) blijkt dat de meeste integriteitsschendingen plaatsvinden in de vrije tijd. In de praktijk zijn er voorbeelden van fraude bij de daklozenkrant tot aan het stelen van een kerstpakket tijdens een dronken bui. Wanneer een politicus, bestuurder of ambtenaar wordt beoordeeld, wordt er ook gekeken naar of het ambt geen schade wordt toegebracht. Van den Heuvel en Huberts (2003) zien bestuurders als een "integrity ambassador" en zijn gedrag wordt direct toegerekend aan de organisatie. Het imago van de overheid kan hierdoor worden aangetast. Dit betekent dan ook dat de scheidslijn tussen het beroepsleven en privéleven van een bestuurder onduidelijk is.

Echter volgen Jeurissen en Musschenga (2002) is integriteit pas van belang, als het relevant is voor de situatie. Je wilt wel graag weten of je huishoudster integer is, deze heeft toegang tot je huis,

maar of je buurman integer is, is niet interessant. Deze relevantie hangt af of je afhankelijk bent van de diensten van deze persoon en dat hiermee een machtsverhouding ontstaat. In de politiek ben je als burger afhankelijk van een politicus en daarom stemt men dus ook alleen op een partij of politicus die integer is (Lamboo, 2005). Een politicus is integer als er sprake is van consistentie in zijn handelingen en meningen. Dit is ook de eerste dimensie van Jeurissen en Musschenga (2002), het gaat hierom uitingen en handelingen in vergelijkbare situaties op verschillende tijdstippen. Om consistent te zijn, moet de politicus hetzelfde reageren op vergelijkbare situaties. De tweede dimensie van Jeurissen en en Musschenga (2002) is correspondentie. Bij correspondentie draait het om de interne relatie tussen wat mensen denken en de waarneembare uitingen en gedragingen. Kortom het draait erom of mensen zich houden aan hun principes en hun beloftes in zowel normale als moeilijke omstandigheden. De laatste en derde dimensie is coherentie. Iemand is coherent wanneer de oordelen / meningen en gedragingen in overeenstemming zijn met elkaar. Hierbij wordt het voorbeeld aangehaald van een politiekorps dat meer camera's installeert op straat om de veiligheid te bevorderen, maar op hetzelfde moment de beelden niet monitort. Deze twee handelingen zijn niet coherent aan elkaar. Integriteit wordt door Jeurissen en Musschenga (2002) samengevat als:

*"Integriteit verwijst naar de relatie tussen iemands uitingen en gedragingen op verschillende tijdstippen (= consistentie), op verschillende plaatsen (in verschillende rollen, contexten) (= coherentie) en tussen diens uiterlijke, waarneembare uitingen en gedragingen en innerlijke denkbeelden en gevoelens en tussen diens verbale uitingen en diens gedragingen (= correspondentie)" (*Jeurissen en Musschenga*, 2002, p.5)*

Een vergelijkbare definitie van Head, Brown en Connors (p.5, 2008) is "When powerful individuals and institutions act in a manner that is true to the values, purposes, and duties for which they have been entrusted that power, or allowed to continue to hold it, then we tend to say they have integrity". In andere woorden de gedragingen en uitingen van de politicus moeten overeenkomen met wat is toegezegd en daarnaast moet men dit blijven volhouden om integer te kunnen worden genoemd. Jeurissen en Musschenga (2012) omschrijft integriteit ook als compleetheid. Deze visie van Jeurissen en Musschenga sluit aan bij de eerste visie op integriteit van Huberts (2012). Huberts (2012) onderscheid de volgende visies:

Tabel 2: Visies op integriteit
• **Integriteit als heelheid**
• **Integriteit als passendheid (in de omgeving)**
• **Integriteit als professionele onkreukbaarheid**
• **Integriteit als bewust moreel reflecteren en handelen**
• **Integriteit als waarde inclusief onkreukbaarheid**
• **Integriteit als overeenstemming met waarden in wet en regel**
• **Integriteit als overeenstemming met geldende normen en waarden**
• **Integriteit als exemplarisch gedrag**

Echter opvallend aan de dimensies van Jeurissen en Musschenga (2002) en de eerste drie visies van Huberts (2012) is dat het morele aspect ontbreekt. Namelijk in deze visie kan iemand integer zijn, zolang het zich houdt aan zijn eigen opvattingen. Bij deze opvatting is Osama Bin Laden of een nazi ook een integer persoon, ondanks de extreme opvattingen die door de maatschappij worden afgekeurd. In de definitie van Fijnaut en Huberts (2002) komt het morele aspect sterker naar voren:

"Public integrity denotes the quality of acting accordance with the moral values, norms and rules accepted by the body politic and the public"(p.4, 2002)

Deze definitie stelt dat het gedrag en uitingen in overeenstemming moet zijn met de geldende normen en waarden in de maatschappij. Dus bij de beoordeling van morele integriteit moet men het ethisch gedrag beoordelen vanuit het perspectief van de maatschappij. Deze definitie zal leidend zijn in dit onderzoek, omdat een gemeenteraadslid bij uitstek wordt beoordeeld door de maatschappij en zijn burgers. Wanneer men voldoet aan de morele normen, waarden en principes van de maatschappij, dan kan iemand integer worden genoemd. Kortom een integriteitsschendingen leidt dus tot een minder integer raadslid. In dit onderzoek wordt de integriteit dus gemeten aan de hand van het aantal integriteitsschendingen. In het methodologisch kader wordt de definitie nader uitgewerkt om integriteit meetbaar te maken.

2.2 Onafhankelijke variabelen: risicofactoren

2.2.1 Micro, meso & macro

In dit onderzoek staat het verband tussen de risicofactoren en het verschijnsel integriteit in de gemeenteraad centraal. Het nemen van ethische beslissingen m.b.t. integriteit is een complex verschijnsel en is afhankelijk van vele factoren en omstandigheden. Om structuur aan te brengen in dit onderzoek is er gekozen om de risicofactoren in te delen aan de hand van Huberts (1998). Ondanks dat Huberts (1998) deze indeling heeft ontwikkeld voor de oorzaken van corruptie en fraude, is deze indeling ook toepasbaar op integriteit. Naast het feit dat corruptie en integriteit nauw verbonden zijn, is deze indeling ook al in eerder onderzoek van Lamboo (2005) naar politiële integriteit toegepast. Met behulp van Huberts (1998) en Van den Heuvel en Huberts (2003) is de volgende indeling vastgesteld:

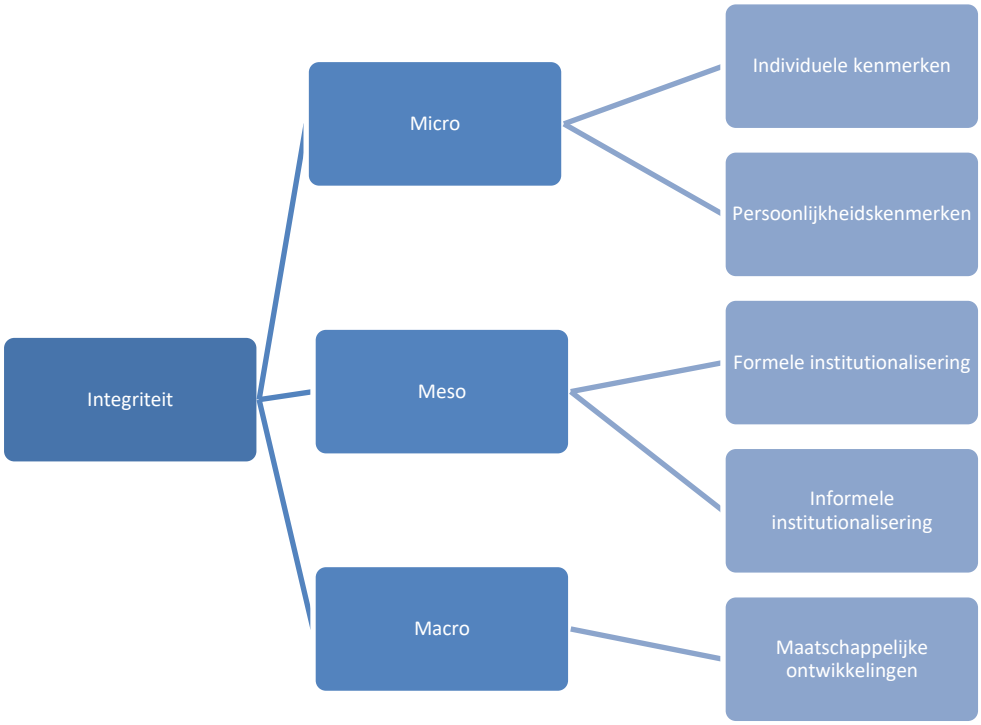

Figuur 1 Indeling risicofactoren

Uit figuur 1 kan worden afgeleid dat er onderscheid wordt gemaakt tussen drie hoofdlijnen in de literatuur. Van den Heuvel en Huberts (2003) maken onderscheid tussen maatschappelijke-, organisationele- en individuele factoren of in de termen van Huberts (1998) macro-, meso- en microniveau. Op de volgende bladzijde worden de niveaus nader toegelicht:

Micro. Volgens Kaptein (2012) en de Graaf (2007) is integriteit op microniveau gericht op het handelen van individuele medewerkers. In andere woorden, alle factoren op individuele niveau. Huberts (1998) maakt onderscheid tussen drie soorten risicofactoren op microniveau, namelijk persoonlijke omstandigheden, persoonlijkheidskenmerken en individuele kenmerken. De individuele kenmerken zijn de demografische kenmerken van de respondenten, zoals bijvoorbeeld het geslacht en de leeftijd. De tweede categorie persoonlijkheidskenmerken richt zich naar mijn mening op het mentale aspect, kortom alles wat zich afspeelt in het hoofd m.b.t. integriteit. Een voorbeeld hiervan is Public Service Motivation. De laatste categorie "persoonlijke omstandigheden" wordt buiten beschouwing gelaten, namelijk de persoonlijke omstandigheden. Reden hierachter is dat deze moeilijk meetbaar zijn, omdat de respondenten dan moeten aangeven of er sprake is van bijvoorbeeld psychische of financiële problemen. ***Meso.*** Op het niveau van de organisatie is het ook van belang om integriteit te waarborgen (Hoekstra, 2012). Het is van groot belang dat integriteit wordt geïnstitutionaliseerd in de organisatie. Zijderveld (1966) omschrijft institutionalisering als het proces om duurzame structuren te vestigen die de basis zijn voor vaste handelingspatronen. Dit proces wordt ondersteund door bijvoorbeeld regels en sancties. In figuur 1 is te zien dat er onderscheid wordt gemaakt tussen twee vormen van institutionalisering: formele en informele institutionalisering. In het onderzoek van TenBrunsel, Smith-Crowe en Umprhess (2003) wordt er onderscheid gemaakt tussen informele en formele elementen van een ethische structuur. Volgens Hoekstra (2012) is de formele benadering expliciet gericht op integer gedrag. Tenbrunsel et al. (2003) omschrijven de formele elementen als duidelijk zichtbaar, gestandaardiseerd en gedocumenteerd. Voorbeelden zijn gedragscodes en integriteitstrainingen. Informele institutionalisering is minder zichtbaar en heeft ook niet als direct doel om de integriteit te verbeteren. Voorbeelden hiervan zijn het leiderschap of de cultuur in een organisatie. ***Macro.*** In Van den Heuvel, Verberk en Huberts (1999) wordt nadrukkelijk gezegd dat het algemene maatschappelijke klimaat in een samenleving een rol speelt in ethische beslissingen. Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen is de integriteit van politici en ambtenaren verder onder druk komen te staan (Huberts, 2003). Het macroniveau zijn de externe invloeden vanuit de maatschappij, die van invloed zijn op de integriteit van gemeenteraadsleden. Voorbeelden hiervan is de toegenomen aandacht voor integriteit vanuit de media, afnemend normbesef, agressief en intensief lobbyen en de verstrengeling tussen publiek en privaat. Met andere woorden, het macroniveau beslaat alle factoren op het niveau van de samenleving.

Kortom op basis van de indeling van Huberts (1998) worden er verscheidene risicofactoren geselecteerd, die de basis kunnen zijn voor een efficiënt, effectief en legitiem beleid. Door het vaststellen van de risicofactoren, kunnen er de "juiste" omstandigheden worden gecreëerd. In dit bestuurskundig onderzoek wordt er een start gemaakt met het toetsen van de empirische veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het integriteitsbeleid in ons land (Hoogerwerf & Herweijer, 2008). Empirische veronderstellingen richten zich op de causale relaties tussen oorzaken en gevolg (Lamboo, 2005) en daarmee ook op de relatie tussen instrument en het doel. Op basis van dit onderzoek kan er worden bepaald of ingrijpen op bepaalde risicofactoren mogelijk van effect kan zijn op het aantal integriteitsschendingen van gemeenteraadsleden. Echter een kanttekening bij het zoeken naar verbanden tussen de afhankelijke en de onafhankelijke variabelen is dat ethische beslissingen m.b.t. integriteit een complex verschijnsel is. Het nemen van deze beslissingen is afhankelijk van vele factoren en omstandigheden. Er kan dus niet worden verondersteld dat wanneer één risicofactor wordt geëlimineerd, integriteitsschendingen niet meer zullen optreden. Men kan aannemen dat er sprake is van een combinatie van factoren die van invloed zijn op het proces en waarbij er sprake is van samenhang in plaats van een causale relatie. In dit onderzoek wordt daarom in plaats van oorzaken gesproken over risicofactoren, waarbij integriteitsschendingen eerder zullen optreden.

2.2.2 Factoren op microniveau

Volgens de wetenschappelijke literatuur zijn er verscheidene factoren die van invloed zijn op de afhankelijke variabele integriteit. Binnen dit onderzoek is er een keuze gemaakt voor een aantal van deze factoren. In deze paragraaf worden achtereenvolgens de factoren van het microniveau (individuele kenmerken en persoonlijkheidskenmerken) behandeld en worden er tevens hypotheses geformuleerd.

Individuele kenmerken

Binnen de individuele kenmerken is er een selectie gemaakt van de volgende risicofactoren: geslacht, leeftijd, salaris en de grootte van de gemeente(raad). Deze worden achtereenvolgens behandeld in de onderstaande alinea's:

Geslacht. Dollar, Fisman en Gatti ontdekte in 1999 dat er sprake was van samenhang tussen een lage mate van corruptie en het aantal vrouwen binnen de overheid. Dit onderzoek was de start van een debat over of vrouwen bijdragen aan een lagere mate van corruptie. De conclusie van Dollar et al. (1999) werd daarna bevestigd door onderzoek van de World Bank (2001) en Torgler en Valev (2006). Deze onderzoeken worden geïnterpreteerd als dat vrouwen meer ethisch en integer gedrag vertonen. Binnen de private sector is veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen geslacht en onethisch gedrag. Uit onderzoek van Betz, O'Connell en Shephard (1989) blijkt dat mannen twee keer zoveel geneigd zijn als vrouwen om betrokken te raken bij onethisch gedrag. Onderzoeken van Ruegger en King (1992) en Richmond (2001) tonen aan dat vrouwen ethischer zijn dan mannen. Op basis van de gebruikte definitie van integer gedrag van Fijnaut & Huberts (2002) ondersteunt het de volgende hypothese:

Hypothese 1a: *Mannen hebben meer integriteitsschendingen dan vrouwen.*

Leeftijd. Onderzoek van Gorsira, Denkers en Huisman (2014) concludeert dat er geen sprake is van een aantoonbare relatie tussen de leeftijd en corruptie in zowel de publieke als de private sector. Corruptie is altijd nauw verbonden geweest met integriteit. Ook Wittmer (2005) en Ross en Robertson (2003) concluderen dat er overtuigend bewijst ontbreekt over de relatie tussen leeftijd en ethisch gedrag. Op basis van deze informatie is de volgende hypothese geformuleerd:

Hypothese 1b: *De leeftijd van het raadslid heeft geen effect op de integriteitsschendingen.*

Salaris. Uit het onderzoek van Tang en Chiu (2003) onder 221 fulltime-werknemers in Hong Kong bleek dat het inkomen niet in directe relatie staat met onethisch gedrag. Echter bleek wel dat de liefde voor geld een indicator was voor onethisch gedrag. Op basis van het model van Becker en Stigler (1974) en economische theorieën is de opvatting dat het laten stijgen van de lonen zal leiden tot minder corruptie. De beredenering hierachter is dat hoe hoger het loon, hoe meer de persoon te verliezen heeft. Van der Heuvel, Huberts en Verberk (1999) gaan in deze beredenering mee en geven aan dat door een te laag salaris een ambtenaar voor verleidingen kan komen te staan. Anderen zoals Van Veldhuizen (2012) beredeneren dat met een hoger loon ook een morele plicht meekomt. Een hoger salaris heeft als gevolg dat het voor de werknemer moreel bezwaarlijker wordt om tot corruptie over te gaan. Rijckeghem en Weder (2001) ontdekte op basis van 31 ontwikkelingslanden dat er sprake is van een negatieve correlatie tussen de salarissen en de corruptie-index. Echter is dit onderzoek alleen gebaseerd op ontwikkelingslanden en niet op landen in de westerse wereld. Ondanks de logica van de redenering, ontbreekt echter nog wel overtuigend bewijs. Echter is besloten om toch deze manier van redeneren te volgen:

Hypothese 1c: *Een hoger salaris leidt tot minder integriteitsschendingen van het raadslid.*

Aantal inwoners en raadsleden. Tot slot in artikel 8 van de Gemeentewet is de grootte van de gemeenteraad gekoppeld aan de grootte van de gemeente weergegeven. Op basis van dit gegeven is besloten om beide samen te voegen tot één variabele. Van der Heuvel et al. (1999) stellen dat een te klein bestuurlijke capaciteit onder omstandigheden ook corruptie kunnen bevorderen. Zeker als de persoon in kwestie banden heeft met personen die het niet zo nauw nemen met de regels. Van den Heuvel en Huberts (2003) noemen de ons-kent-ons-cultuur binnen een organisatie. Het vermoeden is dat binnen een kleine gemeente men elkaar allemaal kent en dat daarmee ook de kans groter is op belangenverstrengeling of vriendjespolitiek.

Hypothese 1d: *Een groot aantal inwoners en raadsleden leidt tot minder integriteitsschendingen.*

Persoonlijkheidskenmerken

Deze categorie richt zich op alles wat zich afspeelt in het hoofd met betrekking tot integriteit. Als persoonlijkheidskenmerken zijn een drietal factoren gekozen: public service motivation, masculiniteit en tot slot het bewustzijn van integriteit. In het onderstaande worden de hypotheses nader geïntroduceerd:

Public Service Motivation . Sinds de introductie van het concept public service motivation (PSM) door Perry en Wise in 1990 wordt deze vorm van motivatie toegeschreven aan de mensen die werkzaam zijn bij publieke organen. PSM word beschreven als: “An individual’s predisposition to respond to motives grounded primarily or uniguely in public institutions” (Perry & Wise, 1990). Perry en Hondeghem (2008) stellen dat ondanks de meerdere definities van PSM, alle definities de focus leggen op de motieven en de handelingen die zijn bedoeld om goed te doen voor anderen en de maatschappij. Perry (1996) operationaliseerde het concept naar een viertal dimensies met 24 items: aantrekking tot politiek en beleid, betrokkenheid bij het algemeen belang en burgerplicht, medeleven en zelfopoffering. Er is in het verleden veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen ethisch gedrag en PSM. Maesschalck, Van der Wal en Huberts (2008) beweren dat er een relatie is, omdat beide variabelen een groot aantal onderliggende waarden delen. Deze waarden zijn veelal gericht op de intentie om het publiek belang te dienen. Daarnaast hebben Statzyk en Davis (2015) een positieve verband tussen ethisch gedrag en PSM vastgesteld. Tot slot op basis van de definitie van Huberts en Fijnaut (2002) is het niet logisch dat iemand die iets goeds wil doen voor de maatschappij en zijn burgers, de keuze maakt om juist schade toe te brengen aan het ambt en de maatschappij. Daarbij is tot de volgende hypothese gekomen:

Hypothese 2a: *Een hogere PSM van raadsleden leidt tot minder integriteitsschendingen.*

Masculiniteit. In de theorie van Hofstede (1980) over nationale culturen wordt er onderscheid gemaakt tussen een viertal dimensies en één van deze dimensies is masculiniteit versus femininiteit. Deze culturele dimensie van Hofstede (1998) refereert naar de verdeling van rollen tussen mannen en vrouwen. Masculiniteit refereert naar een maatschappij waarin mannen assertief, competitief en gefocust zijn op materieel succes en vrouwen juist meer verzorgend, bescheiden en bezorgd zijn over de kwaliteit van leven. In een feminiene samenleving zijn zowel mannen als vrouwen teder, bescheiden, verzorgend en bezorgd over de kwaliteit van leven. Deze verschillen zijn volgens Hofstede (1998) ook zichtbaar in de politiek, zoals het aantal vrouwen in gekozen posities, aandacht voor de zwakkeren, verdraagzaamheid, aandacht voor de economie of dat een internationaal conflict wordt opgelost met onderhandelen in plaats van vechten. Door waarden als assertiviteit, agressiviteit en materialisme om macht en status te bereiken, wordt veelal het verband tussen masculiniteit en corruptie gelegd. Om te presteren is men eerder geneigd om over te gaan op handelingen die niet worden geaccepteerd door het publiek. Wat zal leiden tot beschadiging van de integriteit van het raadslid. Tot slot in het onderzoek van Seleim en Bontis (2009) en Getz en

Volkema (2001) zijn ook positieve relaties gelegd tussen corruptie en masculiniteit. Op basis van een vermoeden en de bovenstaande onderzoeken is de volgende hypothese geformuleerd:

Hypothese 2b: *Meer masculiniteit leidt tot meer integriteitschendingen.*

Bewustzijn van integriteit. De laatste variabele richt zich op of het raadslid zich bewust is van het belang van zijn integriteit. De scheidslijn tussen het beroepsleven en privéleven van een raadslid is onduidelijk, omdat je als raadslid toch een voorbeeldfunctie hebt ten opzichte van de maatschappij. Met deze variabele wordt gemeten of het raadslid nadenkt over zijn integriteit. Als men nadenkt over zijn integriteit tijdens bijvoorbeeld raadsvergaderingen, dan kan worden aangenomen dat er ook weloverwogen beslissingen worden genomen over zijn integriteit. Op basis van deze redenering is de volgende hypothese ontstaan:

Hypothese 2c: *Iemand die zich bewust is van zijn integriteit is minder geneigd tot integriteitsschendingen.*

2.2.3 Factoren op mesoniveau

Op het niveau van de organisatie zijn tal van factoren te onderscheiden in de literatuur, die van effect kunnen zijn op de afhankelijke variabele. Deze paragraaf splitst de factoren op in formele en informele institutionalisering. Er is gekozen voor een drietal factoren bij formele institutionalisering en twee factoren bij informele institutionalisering.

Formele institutionalisering

Binnen deze categorie is gekozen voor de gedragscode, het geven van integriteitstrainingen en tot slot het straffen en belonen binnen de gemeenteraad. In het onderstaande worden de relaties nader toegelicht:

Gedragscode. Normen en waarden die zijn vastgelegd in een gedragscode, geven volgens Lamboo (2005) duidelijkheid over de grenzen van het toelaatbare. In Nederland is het volgens artikel 15 van de Gemeentewet verplicht om een gedragscode vast te stellen en in België geldt de verplichting om als gemeenten een deontologische code vast te stellen. Echter stelt Lawton (1998) wel dat codes soms worden gebruikt als 'window dressing' of met andere woorden dat het kan worden bestempeld als papieren beleid. Verweij (2010) stelt dat het instellen van een gedragscode de suggestie kan wekken dat de gedragscode daadwerkelijk ook wordt uitgevoerd. Het kan ook gewoon een mooie etalage zijn, waarbij in de winkel zelf de zaken niet op orde zijn. De gedragscode is dan een middel om het imago te beschermen. Kortom de gedragscode moet ook daadwerkelijk leven in de organisatie en effectief zijn. Echter in de literatuur (Trevino, Weaver, Gibson & Toffler, 1999; Kaptein & Schwartz, 2008) is geen eenduidige conclusie over de effectiviteit van een gedragscode. In het onderzoek van Kaptein en Schwartz (2008) worden er 79 empirische studies naar de effectiviteit van gedragscodes in de private sector onderscheiden. Van deze studies is 35% positief over de relatie, 16% vindt de relatie zeer zwak, 33% vindt geen significante relatie, 14% heeft gemengde resultaten en tot slot één studie heeft als resultaat een negatieve relatie. Kortom er kan worden gesteld dat de resultaten zeer divers zijn. Ondanks de diversiteit van resultaten verondersteld het merendeel van de onderzoeken een relatie tussen de variabelen en daarom is de volgende hypothese geformuleerd:

Hypothese 3a: *Het hebben van een gedragscode leidt tot minder integriteitsschendingen.*

De verschillen in resultaten kunnen worden verklaard door verscheidene oorzaken (Lamboo, 2005), waaronder de totstandkoming van de codes, de implementatie en de handhaving ervan. De handhaving en de implementatie wordt nader toegelicht onder de variabelen straffen, belonen en

leiderschap. Binnen deze variabele worden nog nadere vragen gesteld over de bekendheid met de gedragscode en de totstandkoming van de code. De implementatie van de gedragscode is tevens ook afhankelijk van hoe het beleid tot stand is gekomen. Is het beleid top-down of bottom-up vastgesteld? Top-down wordt omgeschreven door Matland (1995) als een autoritaire beslissing, die wordt genomen door centrale actoren die op zoek zijn naar het gewenste effect. Het verschil ten opzichte van een bottom-up benadering is dat het een autoritaire beslissing is en bij een bottom-up benadering wordt er meer gedacht vanuit de doelgroep. Het beleid is gebaseerd op de meningen en opvattingen van de doelgroep en komt dus letterlijk van onderaf. In het geval van de gedragscode van de raad betekent dat bij een bottom-up benadering de raadsleden worden betrokken bij het ontwikkelen van de gedragscode en dat bij de top-down benadering het veelal van bovenaf wordt opgelegd. Het onderzoek van Hill en Rapp (2014) stelt een theoretisch model voor om gedragscodes met een bottom-up benadering vast te stellen en zo de effectiviteit mogelijk te vergroten. Ze verdedigen deze benadering mede met onderzoek van DuFrene (2001) en Nielsen en Massa (2013). Deze stellen dat door bottom-up benadering de gedragscode door de organisatie als collectief wordt gedragen en anders de statements in de gedragscode worden genegeerd. Een bottom-up benadering is met deze redenen mogelijk meer geschikt om toe te passen. Tot slot in het onderzoek van Trevino et al. (1990) wordt tevens een relatie vastgesteld tussen de bekendheid met de code en de 'ethics awareness'. De wijze hoe de gedragscode is vastgesteld, de bekendheid met de code en de relatie met het bewustzijn van zijn integriteit worden als mogelijk meegenomen in de analyse.

Integriteitstrainingen. Sinds de uitspraak van Dales in 1992 "een beetje integer kan niet" is er sprake van een booming-business omtrent integriteit (Verweij, 2015) met codes, congressen, integriteitsfunctionarissen en tot slot trainingen. De trainingen hebben als doel om de deelnemers de juiste ethische keuzes te laten maken in de praktijk (Van Tankeren, 2010). Paine (1994) onderscheid tussen twee soorten doelen van trainingen "the high road" en "the low road". The low road heeft betrekking op een defensieve keuze, namelijk om de organisatie te helpen om schandalen te voorkomen die worden geassocieerd met de organisatie. Het andere doel is gericht op het ontwikkelen van de capaciteit bij werknemers om lastige situaties te identificeren en op te lossen. De omvang van het aantal trainingen gericht op ethiek is wijdverspreid en wordt bij veel gemeenten aangeboden. In onderzoek van West en Berman (2004) blijkt dat 64.1% van de 195 gemeenten in de Verenigde Staten een vorm van training aanbiedt. Wyatt-Nichol en Franks (2009) onderzochten onder andere de perceptie van agenten over trainingen en 55% gaf aan dat het goed gedrag versterkt. Echter Van Montfort, Beck en Twijnstra (2013) betogen dat ondanks de veronderstelling dat trainingen altijd tot een grotere mate van integriteit leidt (Bolten & Rossem, 2005; Falkenberg & Woiceshyn, 2008; Van Tankeren, 2010), er zeer weinig overtuigend bewijs is dat deze relatie ook bestaat. Van Montfort et al. (2013) noemen onderzoeken van bijvoorbeeld De Groot (2007) en Menzel (1997) waarin de veronderstelde positieve nauwelijks zijn te constateren. Het onderzoek van Van Montfort et al. (2013) onderzoekt het effect van een tweetal integriteits-trainingsprogramma's op integriteit op de korte en de lange termijn in Nederlandse gemeenten. Aan het einde van het onderzoek concluderen ze dat beide programma's geen effect op de lange termijn hebben en één programma effect heeft op de korte termijn. Op basis van deze resultaten is de volgende hypothese vormgegeven:

Hypothese 3b: *Het geven van integriteitstrainingen aan raadsleden heeft geen direct effect op het aantal integriteitschendingen.*

Een kanttekening bij deze hypothese is dat het ook aannemelijk is dat integriteitstrainingen ook zijn effect heeft op de variabele bewustzijn van integriteit. Door de trainingen worden raadsleden gedwongen tot nadenken over integriteit wat in de toekomst kan leiden tot een groter bewustzijn over het belang van integriteit. Dus voor de integriteitstrainingen, net als bij de gedragscode, is er mogelijk sprake van een relatie met het bewustzijn van integriteit. Dit vermoeden wordt niet geformuleerd in een hypothese, maar wordt als het mogelijk is nader onderzocht.

Straffen en belonen. Om de gedragscode en de regelgeving over handelingen van raadsleden effectief te laten zijn, is het tevens van belang dat er consequenties worden verbonden aan het overtreden van de regels. De "reinforcement" theorie van Trevino en Nelson (1995) stelt dat het uitdelen van straffen leidt tot het ontwijken van het vertoonde gedrag en het belonen leidt tot herhaling van het vertoonde gedrag. In de Corporate Ethical Virtues Model van Kaptein (2008) onderscheidt hij zeven dimensies van een ethische cultuur binnen een organisatie. Eén van deze dimensies is de dimensie "sanctionability", oftewel het geloof van raadsleden of onethisch gedrag wordt bestraft en ethisch gedrag wordt beloond. In het onderzoek van Kaptein (2008) blijkt dat er sprake is van een negatieve relatie tussen deze dimensie en onethisch gedrag met betrekking tot het straffen. Kortom wanneer er wordt opgetreden, dan leidt dat tot minder onethisch gedrag. Echter in het geval van ethisch gedrag of integer gedrag is het vreemd om ethisch gedrag te belonen, aangezien dit automatisch van een raadslid of werknemer wordt verwacht (Weaver & Trevino, 2001). Ethisch gedrag moet voortkomen uit een intrinsieke motivatie en niet afhankelijk zijn van een beloning. In andere woorden de regels moet gehandhaafd worden en er moet toezicht worden gehouden door te straffen. De focus ligt dus binnen deze variabele op straffen. Afgaand op de gedragscodes in Nederland ligt dit toezicht voor een groot gedeelte bij de betrokkenen zelf, namelijk de voorzitter van de raad, de politieke partij en collega-raadsleden. Hierbij is de volgende hypothese geformuleerd:

Hypothese 3c: *Het straffen van raadsleden leidt tot minder integriteitsschendingen.*

Informele institutionalisering

Informele institutionalisering heeft betrekking op de elementen in een organisatie die niet als direct doel hebben om de integriteit te verbeteren. Aspecten als leiderschap en sfeer zijn niet direct zichtbaar, maar kunnen wel van grote invloed zijn op de beslissingen die een raadslid neemt. In het onderstaande wordt de relatie tussen sfeer, leiderschap en integriteit nader toegelicht:

Leiderschap. Op zowel landelijk als lokaal niveau zijn er verscheidenen politieke en bestuurlijke leiders in opspraak geweest door integriteitsschendingen of onethisch gedrag. Van den Heuvel, Verberk en Huberts (1999) en Lamboo (2005) stellen dat er niet van medewerkers van de organisatie kan worden verwacht dat zij zich onkreukbaar gedragen als de leider deze onkreukbaarheid ook niet toont. In de literatuur wordt er onderscheid gemaakt tussen veel verschillende soorten leiderschappen, zoals transformationeel en transactioneel leiderschap (Rainey, 2009), maar een andere vorm van leiderschap is ook het uitdragen van normen en waarden. Brown, Trevino en Harrison (2005) noemen dit ethisch leiderschap en definiëren het als volgt: 'de demonstratie van normatief acceptabel gedrag middels persoonlijke handelingen en interpersoonlijke relaties, alsmede de promotie van dergelijke gedrag onder volgelingen middels wederzijdse communicatie, bekrachtiging van normen door middel van straffen en belonen, en besluitvorming'. Deze definitie bevat twee elementen: het acceptabel gedrag van de leider zelf en het gedrag van leider om integriteit te promoten. Voor beide elementen geldt dat hij een rolmodel is voor de buitenwereld. Heres (2012) constateert dat ethisch leiderschap leidt tot vermindering van integriteitsschendingen en haalt hierbij ook het onderzoek van Lasthuizen (2008) aan. Lasthuizen (2008) onderscheid verschillende elementen van ethisch leiderschap, zoals striktheid en discipline, ethisch voorbeeldgedrag en tot slot open communicatie over ethiek en integriteit. De eerste heeft effect op integriteitsschendingen met betrekking tot organisatiemiddelen, de tweede op interpersoonlijke relaties in de organisatie (bijvoorbeeld pesten) en tot slot de derde heeft effect op discriminatie en vriendjespolitiek. Leiderschap draait ook om de voorbeeldfunctie die de leider heeft ten opzichte van derden. Deze voorbeeldfunctie wordt door West en Berman (2004) bevestigd met betrekking tot het serieus nemen van de trainingen door het management. Wanneer het management of de burgemeester een signaal afgeeft dat de trainingen serieus moeten worden genomen, kan dit de effectiviteit vergroten. Deze beredenering wordt ook toegepast op het uitdragen van de gedragscode

(Hill & Rapp, 2014). Wittmer (2005) stelt ook op basis van verschillende onderzoeken dat de toewijding van het management van groot belang is om ethisch gedrag te stimuleren. Binnen dit onderzoek kan er leiderschap worden getoond door de burgemeester of de fractievoorzitter. Op basis van de voorgaande onderzoeken is besloten om de volgende hypothese te formuleren:

Hypothese 3d: *Het tonen van ethisch leiderschap door de burgemeester / fractievoorzitter leidt tot minder integriteitschendingen.*

Sfeer. De veronderstelling binnen deze variabele is dat wanneer er sprake is van een sfeer waar men elkaar niet respecteert, er botsingen zijn tussen raadsleden, de verhoudingen slecht zijn en tot slot er veel (politieke) conflicten zijn, dit zal leiden tot een grote mate van instabiliteit. Deze instabiliteit zorgt ervoor dat men eerder risico's durft te nemen met betrekking tot zijn of haar integriteit. Op basis van dit vermoeden is de volgende hypothese geformuleerd:

Hypothese 3e: *Een conflictvrije en bevorderlijke sfeer leidt tot een minder integriteitsschendingen onder raadsleden.*

2.2.4 Factoren op macroniveau

Tot slot op het niveau van de maatschappij zijn er verschillende maatschappelijke ontwikkelingen, die mogelijk van invloed zijn op de integriteit van raadsleden. Deze paragraaf heeft aandacht voor een tweetal van deze maatschappelijke ontwikkelingen: de media en de verstrengeling tussen publiek en privaat.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Media. De verbondenheid tussen media en politiek is groot en de één kan niet zonder de ander bestaan. Sinds de ontzuiling in de jaren zestig is de media steeds onafhankelijker geworden van de verschillende politieke stromingen. De Raad van het Openbaar Bestuur (2003) stelt dat ook de individualisering en het opschuiven naar een directe vorm van democratie (bijvoorbeeld referenda en inspraakavonden) van invloed is geweest op de relatie tussen de politiek en media. De laatste jaren heeft deze ontwikkeling zich doorgezet naar mijn mening in de vorm van de sociale media. Iedereen kan via deze kanalen zijn mening geven. Negatief aan deze ontwikkeling is dat standpunten ongefundeerd en onrealistisch kunnen zijn. De functies van de media kunnen worden onderverdeeld in drie soorten: verschaffen van informatie, kritische functie (waakhond) en de expressie van verschillende meningen (Raad van het Openbaar Bestuur, 2003). De groeiende invloed van de media door bijvoorbeeld wetgeving en nieuwe technologie leiden tot meer mogelijkheden om politici te controleren. Raadsleden zijn dan minder geneigd om hun integriteit op het spel te zetten. Op basis van deze redenering is de volgende hypothese geformuleerd:

Hypothese 4a: *Een groeiende invloed van de (social) media leidt tot minder integriteitsschendingen.*

Een kanttekening bij deze hypothese is dat er in de literatuur ook wordt gesproken over een groeiende macht van de media in negatieve termen. De commercialisering van de media en de heersende inquisitiedemocratie ('t Hart, 2002) hebben sinds de uitspraak van Dales in 1992 geleidt tot een groeiende aandacht voor integriteit van politici. Er wordt nu door journalisten gretig gebruik gemaakt van de Wet Openbaarheid van Bestuur om 'foute' declaraties boven water te krijgen. De Raad van Openbaar Bestuur (2003) omschrijft dat het soms meer draait om het maken van nieuws dan het verslaan van nieuws. In andere woorden er is meer aandacht voor de integriteitsschendingen en integriteit van politici, omdat dit een hogere commerciële nieuwswaarde heeft. De kanttekening is dus dat er misschien een doorgeslagen aandacht is voor integriteit vanuit de media.

Verstrengeling publiek en privaat. In de jaren tachtig is de overheid steeds meer opgeschoven naar een meer bedrijfsmatige aanpak van zaken. Deze stroming binnen overheidsmanagement wordt ook wel New Public Management genoemd. NPM is sterk gericht op meer productiviteit en efficiëntie. Dit wordt beschouwd door Van den Heuvel en Huberts (2003) als één van de macro-risicofactoren voor integriteitsschendingen. Als gevolg van uitbestedingen en contractmanagement met het bedrijfsleven is publiek en privaat steeds meer verbonden. Kolthoff, Huberts en Van den Heuvel (2007) onderscheiden vier aspecten van New Public Management om een theorie te ontwikkelen over het effect van NPM op integriteit. Het belangrijkste aspect van NPM voor de gemeenteraad is "downsizing and entrepreneurship", deze richt zich bijvoorbeeld op het privatiseren, uitbesteden, het inhuren van extern personeel en publiek-private samenwerking. In andere woorden, betekent dit dat de overheid meer taken afstoot naar de private sector en meer als een ondernemer moet gaan denken. De belangrijkste kritiek op de invoering van het NPM-denken is afkomstig van Frederickson (1997), die stelt dat het introduceren van bedrijfskundige waarden als productiviteit en efficiëntie zal leiden tot meer corruptie. Echter volgens Kolthoff et al. (2007) ligt de angst voor de aantasting van de publieke integriteit vooral in de invoering van het marktmodel in de publieke sector en de overheid als ondernemer. Het gevaar zit hem in feit dat de overheid teveel de focus legt op de kosten of de efficiëntie en noodzakelijke publieke diensten met hogere kosten uit het oog verliest. Kolthoff et al. (2007) spreken een vermoeden uit over de relatie en dit vermoeden is de hypothese voor deze variabele:

Hypothese 4b: *De verstrengeling van publiek en privaat leidt tot meer integriteitsschendingen.*

2.3 Conceptueel model

In de onderstaande figuren zijn de verschillende risicofactoren op micro-, meso- en macroniveau weergegeven in relatie met integriteit. Integriteit wordt beschouwd als de afhankelijke variabele en de rest van variabelen als onafhankelijke variabelen. Voor de leesbaarheid is er besloten om het uit te splitsten naar de verschillende niveaus.

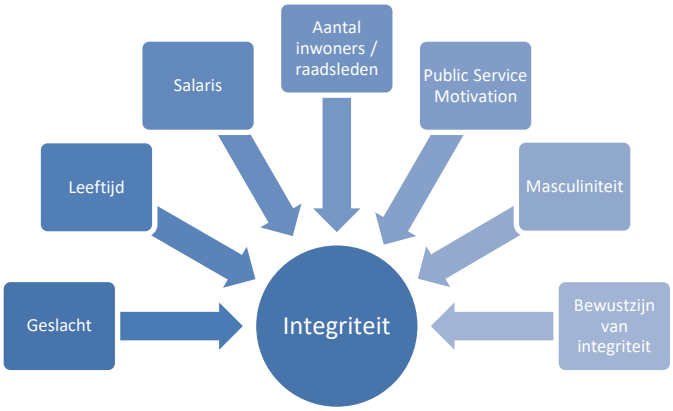

Figuur 2 Variabelen op microniveau

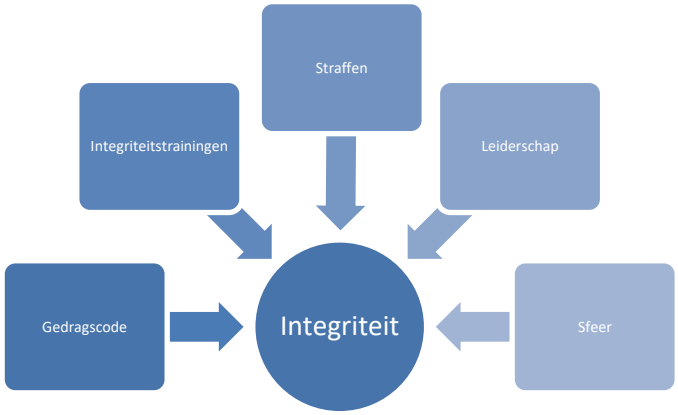

Figuur 3 Variabelen op mesoniveau

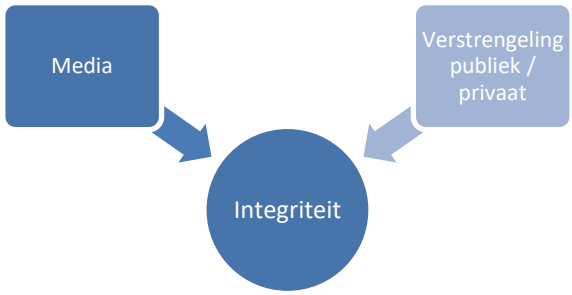

Figuur 4 Variabelen op macroniveau

3. Methoden en technieken

In dit hoofdstuk wordt de methode van het onderzoek nader toegelicht. De eerste paragraaf richt zich op de opzet van het onderzoek en de gehanteerde methode. Hierbij wordt toelichting gegeven op het soort onderzoek en zijn kenmerken. Paragraaf 3.2 bevat de operationalisatie van zowel de afhankelijke variabele als de onafhankelijke variabelen. In deze paragraaf worden tevens de vragen voor de survey geformuleerd. Tot slot de derde paragraaf behandelt de verschillende methodologische criteria om de kwaliteit van de dataset te waarborgen en om de data te kunnen analyseren.

3.1 Opzet van onderzoek en de onderzoeksmethode

Dit onderzoek is een vergelijkend onderzoek in de bestuurskunde met als doel om de verschillen en overeenkomsten tussen landen te beschrijven en te verklaren om beleid in de toekomst te verbeteren. In dit geval is het van belang om te toetsen of bepaalde risicofactoren van invloed zijn op de integriteit van gemeenteraadsleden om te bepalen of in de toekomst hier op kan worden gestuurd. In dit onderzoek staat de volgende vraagstelling centraal:

Welke factoren op micro-, meso- en macroniveau zijn van invloed op de integriteit van gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland?

Centraal in dit onderzoek staan de risicofactoren vanuit de theorie. Vanuit de theorie zijn verschillende hypotheses opgesteld, die een voorspelling doen over de relatie tussen de risicofactoren en de integriteit van gemeenteraadsleden. Als gevolg van deze opzet is er sprake van een deductief onderzoek. Van Thiel (2013) omschrijft een deductief onderzoek als dat er vanuit de theorie een verklaring wordt gezocht voor het probleem, in dit geval integriteitsschendingen. Door te sturen op de risicofactoren, zal de kans op integriteitsschendingen afnemen. De vraagstelling beperkt zich tot de gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland. Er is gekozen voor deze landen, omdat ze alle drie het Rijnlandse model aanhangen en te vergelijken zijn op sociaal-economisch gebied. Door gemeenteraadsleden met verschillende nationaliteiten mee te nemen in het onderzoek, wordt de generaliseerbaarheid vergroot en kan er een internationale vergelijking worden gemaakt. Door middel van een internationale vergelijking kunnen de verschillen en overeenkomsten tussen raadsleden uit verschillende landen in kaart worden gebracht. Tot slot de keuze om gemeenteraadsleden te benaderen, is gebaseerd op dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar integriteit onder gemeenteraadsleden. Daarnaast zijn raadsleden de ‘ambassadeurs’ van de democratie en de overheid.

De hypotheses die zijn geformuleerd worden getoetst door middel van een kwantitatieve statische analyse met primaire data. Met behulp van de functie multiple regressieanalyse in het statische programma SPSS wordt de sterkte van het verband tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabelen vastgesteld. Aan de hand van de resultaten over de verbanden worden er aanbevelingen gedaan voor toekomstige integriteitsbeleid. De passende onderzoekstrategie hierbij is een kwantitatieve methode: de enquête. Met behulp van de enquête kan er grootschalig data worden vergaard over de opvattingen en houdingen van de gemeenteraadsleden. Deze online enquête is verspreid onder 15.100 gemeenteraadsleden in België (Vlaanderen), Duitsland en Nederland met behulp van Qualtrics (survey-software). Er is sprake van aselecte streekproef, waarbij gestreefd wordt naar een evenredige verdeling tussen respondenten uit de verschillende landen. Om de respons te vergroten is de vragenlijst in de moedertaal verspreid.

3.2 Operationalisatie

In dit onderzoek worden er primaire bronnen gebruikt en dit zijn numerieke gegevens afkomstig uit een vragenlijst uitgezet onder gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland in oktober 2017. De verschillende variabelen zijn geoperationaliseerd aan de hand van bestaande vragenlijsten of naar eigen inzicht geformuleerde vragen. Bij de stellingen is gebruik gemaakt van een Likertschaal met vijf antwoordcategorieën. In bijlage 4 is de vragenlijst terug te vinden. De volgende paragrafen lichten de operationalisatie van de variabelen nader toe.

3.2.1 Algemene vragen: integriteit

De omvang van integriteitsschendingen is moeilijk te bepalen, omdat het een gevoelig thema in de politiek is en dat er een zeker taboe heerst. In andere woorden er ontbreekt recente data over de omvang van integriteitsschendingen in de gemeentepolitiek. In deze survey wordt er een poging gedaan aan de hand van de stellingen en een vraag in tabel 3 om de omvang vast te stellen. De twee stellingen zijn afkomstig uit het onderzoek Van den Heuvel, Huberts, Van der Wal en Steenbergen (2010), die inzicht probeerde te krijgen in de integriteitsproblematiek. De antwoordcategorieën variëren van zeer mee oneens t/m zeer mee eens. Daarnaast wordt er een open vraag gesteld over het aantal onderzoeken naar integriteitsschendingen.

Tabel 3 Algemene vragen integriteit

Variabele	Stellingen / vragen
Omvang integriteitsschendingen	Antwoorden op de statements / vragen: • Hoeveel onderzoeken zijn er gedaan naar integriteitsschendingen binnen uw gemeenteraad sinds de laatste gemeenteraadsverkiezing? • Als gemeenteraadslid hoor ik met enige regelmaat over ongewenst gedrag van raadsleden. • Als gemeenteraadslid hoor ik veel dat het daglicht niet kan verdragen.

Aan het einde van de vragenlijst wordt de raadsleden gevraagd om de integriteit van de eigen gemeenteraad te beoordelen. Bij de beantwoording van deze vraag kan er worden gekozen tussen cijfers van één t/m tien. Deze vraag kan inzicht bieden in hoe raadsleden tegen integriteit binnen de gemeenteraad aankijken.

3.2.2 Afhankelijke variabele: integriteit van gemeenteraadsleden

In het theoretisch kader is de veelzijdigheid van het begrip integriteit aan bod gekomen. Uiteindelijk is besloten in de theorie om de volgende definitie te hanteren in dit onderzoek:

"Public integrity denotes the quality of acting accordance with the moral values, norms and rules accepted by the body politic and the public"(Fijnaut & Huberts, p.4, 2002)

Uit deze definitie is te concluderen dat een raadslid altijd overeenkomstig met de geldende normen en waarden moet handelen. Kortom wanneer men een overtreding begaat, dan staat de integriteit van het raadslid op het spel. Om het begrip integriteit zo concreet mogelijk te maken is er gekozen voor om de verschillende vormen van integriteitsschendingen van Lasthuizen (2008) te laten dienen als basis voor de statements. In de vragenlijst is er sprake van een tiental verschillende vormen van integriteitsschendingen. Aangezien er een taboe heerst op de integriteitsschendingen, kan er sprake zijn van een negatief effect op de bereidheid om de vragenlijst in te vullen. Om de respons te vergroten is er voor gekozen om er naar te vragen hoe vaak ze deze tien vormen van integriteitsschendingen hebben gesignaleerd of vermoed bij hun collega-raadsleden. De antwoordcategorieën voor deze statements zijn nooit, eenmaal, enkele malen, regelmatig en vaak. In tabel 4 zijn de verschillende statements voor integriteitsschendingen terug te vinden.

Tabel 4 Integriteit

Onafhankelijke variabele	Vragen
Integriteit	Antwoord op de volgende statements: • Bevooroordeling van familie, vrienden of de partij. • Het aannemen van beloningen in ruil voor een wederdienst in de raad. • Discriminatie, (seksuele) intimidatie en onfatsoenlijke omgangsvormen. • Wangedrag in de vrije tijd. • Onverenigbare functies, activiteiten en / of contacten met het werk als raadslid. • Dubieuze giften en beloften. • Fraude en diefstal (verkeerde declaraties etc.) • Misbruik van bevoegdheden. • Misbruik en manipulatie van informatie (lekken naar de media etc.) • Verspilling en wanprestatie.

3.2.3 Onafhankelijke variabelen op microniveau

De eerste selectie van onafhankelijke variabelen heeft betrekking op de risicofactoren op microniveau. In het theoretisch kader is het microniveau ingedeeld naar twee soorten categorieën: individuele kenmerken en persoonlijkheidskenmerken. De vragen met betrekking tot de individuele kenmerken zijn veelal gesloten vragen met uitzondering van de vraag over de grootte van de gemeenteraad. In dit onderzoek is de grootte van de raad gekoppeld aan het aantal inwoners van een gemeente om te bepalen of er sprake is van een “ons-kent-ons” cultuur. Echter in België, Duitsland en Nederland is over de verhouding tussen het aantal inwoners en raadsleden verschillende wetgeving. Als gevolg hiervan was het lastig om antwoordcategorieën te formuleren die uitputtend zijn en daarom is de keuze gemaakt om een open vraag te stellen. Het aantal gemeenteraadsleden kan worden herleid naar de grote van de gemeenten. In tabel 5 zijn de vragen van de individuele kenmerken nader geoperationaliseerd:

Tabel 5 Vragen individuele kenmerken

Onafhankelijke variabele	Vragen
Geslacht	Antwoord op de volgende vraag: • Wat is uw geslacht?
Leeftijd	Antwoord op de volgend vraag: • Wat is uw leeftijd?
Grootte gemeente / gemeenteraad	Antwoord op de volgende vraag: • Hoeveel raadsleden heeft uw gemeenteraad?
Salaris	Antwoord op de volgende vraag: • Wat is de bruto vergoeding die u ontvangt voor uw werk als raadslid?

De tweede categorie van het microniveau zijn de persoonlijkheidskenmerken. In het theoretisch kader zijn een drietal factoren geselecteerd, namelijk public service motivation, masculiniteit en tot slot het bewustzijn van integriteit. In tabel 6 zijn de vragen voor de verschillende factoren weergegeven. Het onderzoek van Stazyk en Davis (2015) heeft PSM geoperationaliseerd met behulp van vragen afkomstig uit het onderzoek uit het originele onderzoek van Perry (1996). Deze verkorte vorm van het meten van PSM is in meerder onderzoeken toegepast (Naff & Crum, 1999; Alonso & Lewis, 2001; Kim, 2006). Door het beperkt aantal vragen wordt de eerste dimensie ‘aantrekking tot politiek en beleid’ niet gemeten. Er kan worden verondersteld dat de doelgroep van dit onderzoek op deze dimensie goed scoort. Door deze manier van operationaliseren kan de respons worden vergroot, omdat de enquête anders teveel vragen zal bevatten.

Met betrekking tot de tweede variabele is de Values Survey Module 2013 Questionnaire van Hofstede (2013) gebruikt. De vragen over masculiniteit worden door Hofstede (2013) de Masculinity Index genoemd, waarbij met behulp van een formule de scores worden berekend. Tot slot de vragen over het bewustzijn van het belang van de integriteit in de politiek en de samenleving zijn naar eigen inzicht vastgesteld. In de vragen is aandacht voor de voorbeeldfunctie, integriteit in zowel privé als werk en of er wordt nagedacht over de integriteit tijdens publieke optredens.

Tabel 6 Vragen persoonlijkheidskenmerken

Onafhankelijke variabele	Vragen
Public Service Motivation	Antwoord op de volgende statements: • Door dagelijkse gebeurtenissen word ik vaak herinnerd aan hoe afhankelijk we van elkaar zijn. • Ik ben bereid om grote opofferingen te doen voor het welzijn van de maatschappij. • Ik wil een positieve bijdrage leveren aan de maatschappij. • Ik ben niet bang om mij in te zetten voor de rechten van anderen, ook al word ik hier raar op aangekeken • Het werken als raadslid is van grote betekenis voor mij.
Masculiniteit	Antwoord op de volgende statements: • Erkenning voor het goed presteren voor uw werk. • Het hebben van fijne collega's / mensen om mee te werken. • Kansen op promoties. • Leven in een begeerlijke omgeving.
Bewustzijn van integriteit	Antwoord op de volgende statements: • Ik ben mij bewust van mijn voorbeeldfunctie voor de maatschappij als raadslid. • Mijn integriteit in mijn privéleven en in mijn taak als raadslid staan los van elkaar. • Ik reflecteer op mijn integriteit tijdens of na het optreden in raadsvergaderingen of stemmingen.

3.2.4 Onafhankelijke variabelen op mesoniveau

In het theoretisch kader wordt er onderscheid gemaakt tussen twee categorieën binnen het mesoniveau, namelijk formele en informele institutionalisering. In dit onderzoek bevat de categorie formele institutionalisering drie variabelen: de gedragscode, integriteitstrainingen en tot slot belonen en straffen. Ondanks dat het zowel in België als Nederland verplicht is om gedragscodes in te stellen voor de raad, wordt er gestart met een open vraag of er ook daadwerkelijk een gedragscode of deontologische code is ingesteld. Vervolgens wordt er in de vorm van statements ingegaan op de bekendheid met de gedragscode, de steun die het biedt en hoe de gedragscode tot stand komt. De totstandkoming van de gedragscode heeft betrekking op de bottom-up of top-down benadering en de daarmee samenhangende effectiviteit van de gedragscode. De geoperationaliseerde variabelen zijn in tabel 7 terug te vinden.

De tweede variabele richt zich op de effectiviteit van een training door te vragen of kennis die is opgedaan in de training ook in de praktijk wordt toegepast. Echter is het hier van belang om te starten met de vraag of er ook daadwerkelijk trainingen worden gegeven binnen de gemeente van de respondent. Tot slot richt de derde variabele zich op het belonen en straffen, maar er is uiteindelijk besloten om het belonen voor integer gedrag buiten beschouwing te laten. De reden achter deze keuze is dat wordt verondersteld dat het normaal is om integer gedrag te vertonen en

hiervoor geen beloning nodig wordt geacht. De vragen zijn gedeeltelijk gebaseerd op vragen uit het Corporate Ethical Virtues model van Kaptein (2008).

Tabel 7 Vragen formele institutionalisering

Onafhankelijke variabele	Vragen
Gedragscode	Antwoord op de volgende vragen / statements: • Heeft uw gemeenteraad een gedragscode vastgesteld? • Ik ben op de hoogte van de inhoud van de gedragscode. • De gedragscode biedt steun in de beslissingen die ik neem. • De gedragscode van de gemeenteraad wordt in samenspraak met de raadsleden vastgesteld.
Integriteitstrainingen	Antwoord op de volgende statements: • Hoe vaak heeft u sinds de laatste gemeenteraadsverkiezingen deelgenomen aan een integriteitstraining? • De kennis die ik heb opgedaan in de integriteitstraining, pas ik nu toe in mijn werk als raadslid.
Belonen en straffen	Antwoord op de volgende statements: • Raadsleden worden bestraft bij ongewenst gedrag. • In onze partij is er streng toezicht op niet-integer gedrag.

De informele institutionalisering bestaat uit twee variabele: leiderschap en de sfeer binnen de gemeenteraad. De eerste variabele is geoperationaliseerd met behulp van de Ethical Leaderschip Scale van Brown, Trevino en Harrison (2005). Binnen dit onderzoek wordt het ethisch leiderschap van de burgemeester gemeten. De burgemeester is namelijk de voorzitter van de raad en na het raadplegen van de griffier besluit hij of de persoon in kwestie wordt geschorst. Daarnaast is in Nederland de burgemeester sinds 1 februari 2016 de hoeder van de integriteit binnen de gemeenten geworden en moet deze functie dus ook uitdragen in zowel woord als daad. Tevens wordt het ethisch leiderschap van de fractievoorzitter gemeten, omdat deze zorg draagt voor het gedrag van zijn fractie. De tweede variabele heeft betrekking op de sfeer binnen de gemeenteraad. Hierbij wordt er gevraagd naar hoe de omgang met de mede-raadsleden is en of er sprake is van conflicten en botsingen binnen de raad. Deze vragen zijn naar eigen inzicht opgesteld.

Tabel 8 Vragen informele institutionalisering

Onafhankelijke variabele	Vragen
Leiderschap	Antwoord op de volgende statements: • Luistert naar wat de raadsleden te zeggen hebben. • Deelt straffen uit aan raadsleden die de gedragscode overtreden. • Gedraagt zich in privéleven ethisch. • Heeft de beste bedoelingen met raadsleden. • Maakt eerlijke en gebalanceerd beslissingen. • Is te vertrouwen. • Gaat in gesprek over ethische normen en waarden met raadsleden. • Geeft ethisch gezien het goede voorbeeld. • Definieert succes niet alleen bij resultaten, maar ook met de weg er naartoe. • Bij het maken van een beslissing, vraagt hij / zij zich altijd af " wat is het juiste om te doen" ?
Sfeer	Antwoord op de volgende statements: • In onze gemeenteraad zijn veel (politieke) conflicten. • Ik heb meerdere botsingen gehad met mijn mede-raadsleden / fractiegenoten. • De verhoudingen tussen mij en mede-raadsleden / fractiegenoten zijn goed. • We respecteren elkaar in de gemeenteraad.

3.2.5 Onafhankelijke variabelen op macroniveau

Tot slot de laatste categorie van de indeling van Huberts (1998): het macroniveau. Binnen deze categorie is gekozen voor de invloed van de media en de verstrengeling van publiek en privaat. De media heeft een grote invloed op welke en hoe onderwerpen worden besproken in de maatschappij. Daarbij hebben ze ook een controlerende functie toebedeeld gekregen. De laatste twee statements hebben aandacht voor de invloed van de media op beslissingen die raadsleden nemen. In het theoretisch kader is een kanttekening geplaatst bij de invloed van de media, omdat de media ook negatief van invloed kan zijn. Dit is verwoord naar dat journalisten voornamelijk op zoek zijn naar integriteitsschendingen, omdat dit tot sensatie leidt en goed verkoopt. De tweede variabele heeft betrekking op de verstrengeling tussen publiek en privaat. Het eerste statement gaat in op of er ook daadwerkelijk sprake is van een verstrengeling tussen publiek en privaat. Het tweede statement benaderd deze variabele vanuit een NPM-benadering.

Tabel 9 Vragen macroniveau

Onafhankelijke variabele	Vragen
Media	Antwoord op de volgende statements: • Journalisten zijn alleen op zoek naar integriteitsschendingen van politici. • De media zet mij onder druk om de 'juiste' beslissingen te nemen. • Reacties via social media spelen een belangrijke rol in mijn beslissingen.
Verstrengeling van publiek en privaat	Antwoord op de volgende statements: • Privaat en publiek zijn sterk met elkaar verstrengeld. • Bedrijfsmatige denken (uitbesteden, publieke private samenwerking, extern personeel etc.) binnen de overheid, zet de ethische standaarden onder druk.

3.3 Methodologische eisen

In deze paragraaf wordt de dataset ontwikkeld die als basis dienst voor de analyse in hoofdstuk vier. Vanuit de wetenschap worden er verschillende eisen gesteld aan het werken met data. Deze paragrafen gaan in op de methodologische eisen van representativiteit, interne consistentie van de schalen, ontbrekende en extreme waarden en tot slot de assumpties voor regressie. Tot slot wordt er nader ingegaan op de betrouwbaarheid, validiteit en de procedure van dit onderzoek.

3.3.1 Representativiteit

De totale populatie van dit onderzoek beslaat het totaal aantal raadsleden in België, Duitsland en Nederland. Om de dataset gereed te maken voor het uitvoeren van de regressieanalyse, wordt er getoetst per land of er sprake is van een representatieve steekproef. Aangezien dit onderzoek zich richt op een specifiek doelgroep zijn er minder demografische kenmerken bekend van deze groep. Als gevolg hiervan is gekozen om de representativiteitsanalyse alleen uit te voeren voor het geslacht en de grootte van de gemeenten. De uitkomsten van de representativiteitsanalyse worden hieronder kort toegelicht.

De totale steekproef van de drie landen bestaat uit 1216 respondenten. In een eerder stadium zijn er respondenten verwijderd die de vragenlijst niet volledig hebben ingevuld. Er is gekozen om de respondenten die tenminste de vragen over integriteitsschendingen hebben ingevuld toe te laten tot de definitieve dataset. De rest van de respondenten die minder heeft ingevuld zijn uit de dataset verwijderd. Uiteindelijk zijn er 222 respondenten uit België (Vlaanderen), 291 respondenten uit Duitsland en 703 respondenten uit Nederland. De representativiteitsanalyse is bij beide

demografische kenmerken uitgevoerd per land. In tabel 10 zijn de resultaten van het kenmerk geslacht (vrouw) weergegeven. In Nederland zijn er totaal 8.931 raadsleden in totaal, hiervan is 28,3% vrouw. Binnen de steekproef is er sprake van 199 vrouwen en 504 mannen. Uit de Chi-Square test blijkt dat er geen significant verschil (Sig.=1,000) is tussen de steekproef en de populatie. Afgaande op de gelijke verhouding qua percentages tussen mannen en vrouwen in zowel de steekproef als de populatie is dit een logisch gevolg. Kortom er kan worden verondersteld dat er sprake is van een representatieve steekproef.

Tabel 10 Geslacht vrouw t.o.v. populatie

Variabele	Land	Steekproef	Populatie
Geslacht	Nederland	199 (28,30%)	28,30%
	Duitsland	66 (22,68%)	27,00%
	België	47 (21,17%)	36,00%

In Duitsland is er sprake van 225 mannen en 66 vrouwen als respondent. Vanwege het ontbreken van gegevens, is er een aanname gedaan van 27%. De aanname is gebaseerd op het percentage vrouwelijke leden van een politieke partij in Duitsland. De Chi-Square test wijst uit dat er geen sprake is van een significant verschil (Sig.=0,087) tussen de steekproef en de populatie. Tot slot heeft België 175 mannen en 47 vrouwen als respondent. In België is er sprake van dat 36% van de raadsleden vrouw is. Er kan worden geconcludeerd uit de Chi-Square test (Sig.=0,000) dat er sprake is van een significant verschil tussen de steekproef en de populatie. Dit betekent dat deze variabele in België eerst moet worden gewogen.

De grootte van de gemeenten wordt afgeleid uit de vraag hoeveel raadsleden zitting hebben in de gemeenteraad van de desbetreffende gemeenten. Om het overzichtelijk te houden zijn er een viertal categorieën gecreëerd van klein naar groot. In de onderstaande tabel 11 zijn de categorieën weergegeven:

Tabel 11 Categorieën grootte van gemeenten

Categorieën	Aantal inwoners
Groot	>= 100.000
Middelgroot	50.000-99.999
Middelklein	20.000-49.999
Klein	0-19.999

Het totaal aantal gemeenten in Nederland is 388 (2017), in Duitsland 11.092 (2015) en tot slot in België (Vlaanderen, 2017) waren er 308 gemeenten. In de onderstaande tabellen zijn per land de bijhorende percentage voor zowel de steekproef als de populatie weergegeven. Wanneer men de percentages van de steekproef en de populatie vergelijkt van Nederland in tabel 12, blijkt dat er een groot verschil is binnen de categorie “klein”. Uit de Chi-Square test kan men concluderen dat er sprake is van een significant (Sig.=0,000) verschil tussen de steekproef en de populatie. Kortom er is geen sprake van een representatieve steekproef en deze variabele moet worden gewogen.

Tabel 12 Grootte gemeenten Nederland t.o.v. populatie

Variabele	Categorieën	Steekproef	Populatie
Grootte gemeenten	Groot	83 (11,81%)	7,99%
	Middelgroot	121 (17,21%)	11,86%
	Middelklein	377 (53,63%)	49,74%
	Klein	122 (17,35%)	30,41%

In tabel 13 is te zien dat in België de kleine gemeenten in de meerderheid zijn. Binnen deze categorieën is er een aanzienlijk verschil (20,9%) te constateren tussen de populatie en de steekproef. Vervolgens op basis van de Chi-Square test blijkt dat er sprake is van een significant (Sig.=0,000) verschil tussen de steekproef en de populatie. Ook deze variabele wordt gewogen om tot een representatieve steekproef te komen.

Tabel 13 Grootte gemeenten België t.o.v. populatie

Variabele	Categorieën	Steekproef	Populatie
Grootte gemeenten	Groot	7 (3,15%)	0,97%
	Middelgroot	22 (9,91%)	2,60%
	Middelklein	83 (37,39%)	25,98%
	Klein	110 (49,55%)	70,45%

Ook Duitsland bestaat voornamelijk uit kleine gemeenten. De grote verschillen in percentages tussen de steekproef en de populatie uit tabel 14 zijn een aanwijzing dat er geen sprake is van een representatieve steekproef. De Chi-Square test bevestigt ook dat er sprake is van een significant (Sig.= 0,000) verschil tussen de populatie en de steekproef. Om een representatieve steekproef te krijgen, wordt er ook hier gewogen.

Tabel 14 Grootte gemeenten Duitsland t.o.v. populatie

Variabele	Categorieën	Steekproef	Populatie
Grootte gemeenten	Groot	68 (23,37%)	0,72%
	Middelgroot	29 (9,96%)	0,97%
	Middelklein	141 (48,45%)	4,54%
	Klein	29 (9,97%)	93,77%

3.3.2 Interne consistentie schalen

In de uitgezette vragenlijst worden de variabelen gemeten met stellingen aan de hand van de Likertschaal. Wanneer de variabele bestaat uit meerdere stellingen, moet er voor het samenvoegen getoetst worden of de stellingen samen een goede voorspelling vormen voor een construct. Met behulp van de Cronbach's Alpha wordt de betrouwbaarheid van het construct van de totale schaal uitgedrukt (Van Thiel, 2013). In dit onderzoek wordt de vuistregel gehanteerd dat de alpha ten minste 0,6 moet zijn, om te dienen als geschikt construct voor de variabele. Echter hoe hoger de alpha, hoe betrouwbaarder het construct. In de onderstaande tabellen zijn enkel de variabelen behandeld die bestaan uit twee of meer stellingen. Uit de betrouwbaarheidsanalyse blijkt voor de afhankelijke variabele (tabel 15) Integriteit dat het construct intern consistent is met een alpha van 0,847.

Tabel 15 Integriteitsschendingen - construct

Construct	Aantal Items	Alpha
Integriteit	10	0,847

Ondanks dat de variabele Public Service Motivation (tabel 16) net onder de gewenste norm uitkomt van 0,6 wordt deze variabele behouden als construct. Het verwijderen van items is geen optie, omdat anders de verschillende dimensies van PSM niet zijn vertegenwoordigd. Deze verkorte vorm van het meten van PSM is al in eerdere onderzoeken toegepast en wordt met deze reden betrouwbaar geacht. De tweede schaal heeft betrekking op de variabele Bewustzijn en deze wordt

op basis van een alpha van -0,022 niet als intern consistent gezien. Het verwijderen van een variabele leidt tot een stijging van 0,359, maar dit is niet genoeg om te worden gezien als intern consistent. De stellingen van deze variabele worden afzonderlijk in het onderzoek opgenomen. Tot slot wordt op basis van de vuistregel geconcludeerd, dat de schaal van masculiniteit intern consistent is.

Tabel 16 Schalen op micro niveau

Niveau	Construct	Aantal Items	Alpha
Micro	Public Service Motivation	5	0,588
	Bewustzijn	3	-0,022
	Masculiniteit	4	0,626

Op meso niveau zijn zowel de schaal voor leiderschap als voor de sfeer intern consistent. Uit tabel 17 blijkt dat met alpha's van 0,936 en 0,899 de constructen voor zowel de burgemeester als de fractievoorzitter zeer betrouwbaar zijn. Echter het construct voor de variabele Straffen is niet intern consistent. De stellingen van deze variabele worden apart getoetst van elkaar.

Tabel 17 Schalen op meso niveau

Niveau	Construct	Aantal Items	Alpha
Meso	Straffen	2	0,460
	Leiderschap – burgemeester	10	0,936
	Leiderschap - fractievoorzitter	10	0,899
	Sfeer	4	0,684

Tot slot de schalen op macroniveau zijn niet intern consistent. Uit tabel 18 blijkt dat met alpha's van 0,436 en 0,284 niet wordt voldaan aan de vuistregel van 0,6. Hierbij geldt ook dat wanneer items worden verwijderd, de alpha niet stijgt naar 0,6 of hoger. Er kan worden geconcludeerd dat de betrouwbaarheid van deze constructen zeer laag is. Om de data niet verloren te laten gaan worden deze stellingen afzonderlijk getoetst.

Tabel 18 Schalen op macro niveau

Niveau	Construct	Aantal Items	Alpha
Macro	Media	3	0,436
	Publiek-privaat	2	0,284

3.3.3 Ontbrekende en extreme waarden

Het totaal aantal casussen is 1216. De respondenten zijn verdeeld over een drietal landen, namelijk België, Duitsland en Nederland. Echter een aantal respondenten hebben niet volledig de vragenlijst ingevuld. Het criteria om te worden toegelaten tot de dataset, is dat tenminste de vragen over integriteitsschendingen zijn ingevuld. In totaal hebben 1111 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld. Ten opzichte van het totaal aantal casussen betekent dit er sprake is van ontbrekende waarden. In tabel 19 op de volgende bladzijde zijn alle variabelen met ontbrekende waarden weergegeven.

Tabel 19 Ontbrekende waarden onafhankelijke variabelen

Variabele	Totaal	N	Ontbrekend	Percentage
Public Service Motivation	1216	1184	32	2,63%
Masculiniteit	1216	1184	32	2,63%
Bewustzijn (alle stellingen)	1216	1184	32	2,63%
Gedragscode (alle stellingen)	907	899	8	0,88%
Training	432	408	24	5,55%
Straffen (alle stellingen)	1216	1173	43	3,54%
Leiderschap: burgemeester	1216	1091	125	10,28%
Leiderschap: fractievoorzitter	1216	772	444	36,51%
Sfeer (alle stellingen)	1216	1121	95	7,81%
Media (alle stellingen)	1216	1111	105	8,63%
Publiek-privaat (alles stellingen)	1216	1111	105	8,63%
Grootte gemeente	1216	1192	24	1,97%

De overige variabele zoals de integriteitsschendingen, geslacht, leeftijd etc. hebben geen ontbrekende waarden. Dit onderzoek hanteert de vuistregel dat wanneer er meer dan 15% van het totaal aantal casussen van een variabele ontbreekt de variabele verwijderd wordt. Uit tabel 18 is te constateren dat behalve de variabele “leiderschap: fractievoorzitter” alle variabelen binnen de gestelde vuistregel vallen. Ondanks dat de variabele “leiderschap: fractievoorzitter” met 36,51% te hoog is, wordt deze variabele behouden. De reden hierachter is dat de respondent deze vraag niet hoefde in te vullen, als men zelf fractievoorzitter was of deel was van een eenmansfractie. Hierdoor is het mogelijk dat het aantal missende waarden hoog is. Opvallend is dat het totaal aantal respondenten bij de variabele gedragscode en training lager is dan bij de andere variabele. De oorzaak hiervan is dat er een restrictie is opgelegd, namelijk deze vragen zijn alleen beantwoord wanneer de gemeenteraad een gedragscode heeft en het raadslid een integriteitstraining heeft gevolgd.

Tot slot met behulp van de Z-scores zijn de extreme waarden achterhaald. Als uit de Z-scores blijkt dat een waarde niet tussen -3 en 3 ligt, dan wordt de waarde bestempeld als een outlier. Het belang van het detecteren van deze waarden is dat door deze extreme waarden de data misleidend kan worden. De regressieanalyse wordt uitgevoerd met de extreme waarden en zonder de extreme waarden. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in hoofdstuk vier. In de onderstaande tabel 20 zijn het aantal outliers per variabele weergegeven en het percentage outliers van de steekproef. De niet-vermelde variabelen hebben geen outliers.

Tabel 20 Extreme waarden variabelen

Variabele	N	Outliers	Percentage
Integriteit	1184	14	1,18%
Public Service Motivation	1184	9	0,76%
Bewustzijn: Stelling 1	1184	19	1,60%
Bewustzijn: Stelling 3	1184	19	1,60%
Training	408	8	1,96%
Leiderschap: burgemeester	1091	5	0,46%
Leiderschap: fractievoorzitter	772	12	1,55%
Sfeer	1121	5	0,45%
Media: Stelling 2	1111	11	0,99%
Media: Stelling 3	1111	8	0,72%

3.3.4 Assumpties voor lineaire regressie

Voor de start van de regressieanalyse moet er aan een viertal vooronderstellingen worden voldaan. Deze vooronderstellingen zorgen ervoor dat de kwaliteit van het regressiemodel voldoende blijft (De Vocht, 2012). De eerste assumptie is dat er geen sprake moet zijn van multicollineariteit. Uit de data blijkt dat er geen correlatiecoëfficiënten aanwezig zijn tussen de afhankelijke variabelen die groter of gelijk aan 0,9 zijn. De tweede assumptie heeft betrekking op of de residuen normaal verdeeld zijn. In bijlage 1 is een normal probability plot en een histogram weergegeven, die aantonen dat er sprake is van een normale verdeling van de residuen. Op de normal probability plot is te zien dat de punten rond het diagonaal liggen en de histogram toont dat het de normale curve volgt. De derde assumptie heeft betrekking op of het regressiemodel homoscedastisch is. Met behulp van Breusch-Pagan test en de Koenker test is er getoetst of er sprake is van homoscedasiteit. Uit de testen blijkt dat met een significantie voor beide testen van 0,000 dat er sprake is van heteroscedasiteit. Kortom aan deze assumptie van lineair regressie wordt niet voldaan en kan worden beschouwd als een beperking van het onderzoek. Tot slot de laatste assumptie lineariteit kan worden bepaald door middel van grafieken. In de grafiek wordt de onafhankelijke variabelen op de x-as uitgezet tegen de afhankelijke variabele op de y-as. In bijlage 2 zijn de verschillende grafieken terug te vinden. De verklaringskracht van de verschillende grafieken varieert van 0,001 tot 0,170. Deze lage waarden duiden waarschijnlijk op geen lineair verband. Voor de volledigheid zijn er ook grafieken uitgezet voor andere verbanden, maar ook voor deze verbanden is geen hoge verklaringskracht te vinden.

3.3.5 Validiteit, betrouwbaarheid en de procedure

In Van Thiel (2013) wordt er onderscheid gemaakt tussen de externe en de interne validiteit. De interne validiteit heeft betrekking of er ook daadwerkelijk gemeten is wat de onderzoeker wilde meten. Om de interne validiteit te verhogen is er besloten om de uitgezette vragenlijst eerst voor te leggen aan meerdere mensen om zo de onduidelijkheden over vragen weg te nemen. Daarnaast is er zoveel mogelijk gewerkt met bestaande schalen, die zich in het verleden hebben bewezen. De tweede vorm van validiteit, de externe validiteit, richt zich op de generaliseerbaarheid van het onderzoek. De generaliseerbaarheid is zoveel mogelijk vergroot door drie vergelijkbare landen te nemen, namelijk België, Duitsland en Nederland.

Door het toelichten van de gemaakte keuzes in het onderzoek, is geprobeerd om de repliceerbaarheid zo groot mogelijk te maken. Hierdoor is inzichtelijk wat de implicaties en beperkingen van het onderzoek zijn. Na de uitvoering van dit onderzoek en de ervaring die ermee is opgedaan, kan er in de toekomst ook andere beslissingen worden genomen om tot een meer volledig onderzoek te komen. Tevens is de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot, omdat een groot aantal raadsleden bereid is geweest om de vragenlijst in te vullen. Echter zijn er ook kanttekeningen te plaatsen bij de betrouwbaarheid en validiteit en dan specifiek op de data over integriteitsschendingen. Integriteit is een gevoelig onderwerp in de politiek en de bereidheid om over integriteitsschendingen te praten is laag. Om de respons te vergroten is bij de vragen over integriteitsschendingen gevraagd of ze zulk gedrag ooit hebben vermoed of gesignaleerd hebben bij een collega-raadslid. Door de gevoeligheid van het onderwerp is het lastig in te schatten of de vragen hierover naar waarheid zijn ingevuld.

Tot slot in dit onderzoek wordt er een multiple regressieanalyse uitgevoerd. Het doel van deze regressieanalyse is het vaststellen van significante risicofactoren voor integriteitsschendingen. Tijdens de regressieanalyse wordt een alpha van 0,05 gehanteerd. Daarnaast is uiteindelijk besloten om voor de grootte van de gemeenten niet te wegen, omdat anders de wegingsfactoren zeer hoog worden. En dit kan een negatief effect hebben op de validiteit en betrouwbaarheid van de resultaten. De belangrijkste twee stappen in de kwantitatieve analyse zijn het bepalen van de correlatie en de verklaringskracht van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabele. Om een mogelijk effect van extreme waarden uit te sluiten, wordt de regressieanalyse met en zonder

extreme waarden uitgevoerd. Aan de hand van deze vorm van regressieanalyse wordt er antwoord gegeven op de probleemstelling en een conclusie gevormd.

4. Analyse

Dit hoofdstuk richt zich op de kwantitatieve analyse van de data. Op basis van regressie en correlaties worden de opgestelde hypotheses in het theoretisch kader verworpen of voorlopig voor waar aangenomen. Dit hoofdstuk start met een paragraaf over hoe ernstig het probleem is van integriteitsschendingen per land. In paragraaf 4.2 wordt kort de beschrijvende statistiek van de variabelen weergegeven. De derde en laatste paragraaf start met het toetsen van de hypothese op micro, meso- en macroniveau.

4.1 Storm in een glas water?

In de inleiding is al geconstateerd dat het aantal integriteitsschendingen ten opzichte van het aantal raadsleden zeer klein is met fluctuaties tussen 0,38% en 0,56%. Echter dit zijn de integriteitsschendingen, die bekend zijn bij het grote publiek. Het schatten van het aantal integriteitsschendingen is een hachelijke zaak (Kolthoff, 2012) en Huberts (2003) stelt dat het aantal bekende zaken ook het topje van de ijsberg kan zijn. Sinds de toespraak van Dales in 1992 is het een geliefd onderwerp voor zowel de media als de politiek zelf geworden. Met als gevolg dat meerdere malen per jaar raadsleden en bestuurders beschuldigd worden van terechte en onterechte integriteitsschendingen. Doordat vervolgens de media er uitgebreid aandacht aan besteden, lijkt het probleem zeer groot. Maar de vraag is of het aantal integriteitsschendingen ook daadwerkelijk een groot probleem is of dat het een storm in een glas water is?

Met behulp van een aantal vragen wordt een poging gedaan om hier meer duidelijkheid in te krijgen en mogelijk het topje van de ijsberg te vinden. De volledige vragenlijst is terug te vinden in bijlage 4. Wat vindt het raadslid zelf van de integriteit in de gemeenteraad? Er is gevraagd om een cijfer van één tot met tien te geven voor de integriteit van de gemeenteraad. Uit tabel 21 blijkt dat België achter blijft bij de andere twee landen met een ruime voldoende van 6,57. Op basis van deze vraag kan men concluderen dat Nederlandse raadsleden het meest tevreden zijn over de integriteit van de gemeenteraad. Maar er kan worden geconcludeerd dat de integriteit van de gemeenteraad over alle landen een ruime voldoende scoort met een 7,30 gemiddeld.

Tabel 21 Cijfers integriteit gemeenteraad

Vraag	Land	N	Gemiddelde	Std.	Aantal onvold.	7 of hoger
Cijfers integriteit	België	196	6,57	1,74	44 (22,45%)	113 (57,65%)
	Duitsland	262	7,19	1,82	45 (17,18%)	192 (73,28%)
	Nederland	653	7,56	1,25	29 (4,44%)	538 (82,39%)
	Totaal	1111	7,30	1,54	118 (10,62%)	849 (76,41%)

De tweede vraag over de problematiek omtrent integriteitsschendingen richt zich op het aantal onderzoeken dat is uitgevoerd binnen de gemeenteraad (tabel 22). Het merendeel van de raadsleden geeft aan dat er geen onderzoeken hebben plaatsgevonden sinds de laatste gemeenteraadsverkiezingen. Opvallend is dat het hoogste gemiddelde wordt behaald door Nederland, die in de vorige vraag juist zeer positief was over de integriteit van de gemeenteraad. En het laagste gemiddelde behaald wordt door België, die juist minder scoorde op de vorige vraag. Heel voorzichtig kan misschien worden gesteld dat in België men minder snel bereid is om een onderzoek in te stellen naar iemands integriteit. De uitschieters van Nederland en Duitsland zijn allemaal middelgrote gemeenten. Overigens kan wel worden gesteld dat 20 en 23 onderzoeken sinds de laatste gemeenteraadsverkiezingen extreem veel is. Echter dit zijn extremen, want het gemiddelde over drie landen is 0,48 en 73,96% van de respondenten geeft aan dat er geen onderzoeken hebben plaatsgevonden binnen de gemeenteraad sinds de laatste verkiezingen.

Tabel 22 Aantal onderzoeken sinds laatste verkiezingen

Vraag	Land	N	Gemiddelde	Std.	Nul onderzoeken	Uitschieter
Onderzoeken	België	209	0,32	0,80	164 (78,46%)	6
	Duitsland	282	0,39	1,82	233 (82,62%)	20
	Nederland	638	0,56	1,44	438 (68,65%)	23
	Totaal	1129	0,48	1,46	835 (73,96%)	23

De onderstaande vragen in tabel 23 en 24 zijn vergelijkbare vragen. De eerste vraag is erop gericht of het raadslid met enige regelmaat ongewenst gedrag heeft gezien en de tweede vraag op of ze veel zien wat het daglicht niet kan verdragen. De resultaten op beide vragen zijn redelijk hetzelfde. België scoort gemiddeld het slechts op beide vragen en Nederland het beste.

Tabel 23 Ongewenst gedrag

Vraag	Land	N	(Zeer) mee oneens	Neutraal	(Zeer) mee eens
Ongewenst gedrag	België	222	136 (61,26%)	39 (17,57%)	47 (21,17%)
	Duitsland	290	210 (72,41%)	45 (15,52%)	35 (12,07%)
	Nederland	703	578 (82,23%)	48 (6,83%)	50 (7,11%)
	Totaal	1215	924 (76,05%)	159 (13,09%)	132 (10,86%)

Op basis van deze twee vragen kan worden gesteld dat het merendeel van de raadsleden (76,05%) weinig ongewenst gedrag ziet. Tevens zien de raadsleden in België, Duitsland en Nederland ook weinig zaken dat het daglicht niet kan verdragen, namelijk 73,72%.

Tabel 24 Daglicht niet kan verdragen

Vraag	Land	N	(Zeer) mee oneens	Neutraal	(Zeer) mee eens
Daglicht	België	222	137 (61,71%)	42 (18,92%)	43 (19,37%)
	Duitsland	290	167 (57,59%)	55 (18,97%)	68 (23,45%)
	Nederland	702	591 (84,19%)	75 (10,68%)	36 (5,13%)
	Totaal	1214	895 (73,72%)	172 (14,17%)	147 (12,11%)

Tot slot de afhankelijke variabele integriteit bestaat uit tien vormen van integriteitsschendingen. Bij deze vragen is er gewerkt met een schaal met vijf antwoord categorieën (nooit (1), eenmaal (2), enkele malen (3), regelmatig (4) en vaak (5)). In de onderstaande tabel 25 is de samengestelde variabele weergegeven met het gemiddelde, standaardafwijking, minimum, maximum en tot slot het percentage antwoorden dat twee of minder is.

Tabel 25 Gemiddelde integriteit landen

Vraag	Land	N	Gemiddelde	Std.	Min. & Max.	2 of minder
Integriteit	België	222	1,73	0,68	1,00-3,90	72,07%
	Duitsland	291	1,65	0,64	1,00-4,80	77,32%
	Nederland	703	1,40	0,47	1,00-3,80	89,76%
	Totaal	1216	1,52	0,57	1,00-4,80	83,55%

Uit tabel 25 blijkt dat de gemiddelden van de drie landen allemaal onder twee liggen. Dit betekent dat het grootste gedeelte van de respondenten, namelijk 83,55% nooit of eenmaal een integriteitsschending bij een collega-raadslid heeft vermoed of gesignaleerd. Ook bij deze vragen scoort België het slechts en Nederland het beste qua gemiddelden. Echter om toch een indruk te geven van welke integriteitsschendingen het meest voorkomen is er een top 5 gemaakt voor alle landen in figuur 5. Uit deze top 5 blijkt dat misbruik en manipulatie van informatie en de bevooroordeling van familie, vrienden of de partij de meest voorkomende integriteitsschendingen.

Figuur 5 Top 5 integriteitsschendingen landen

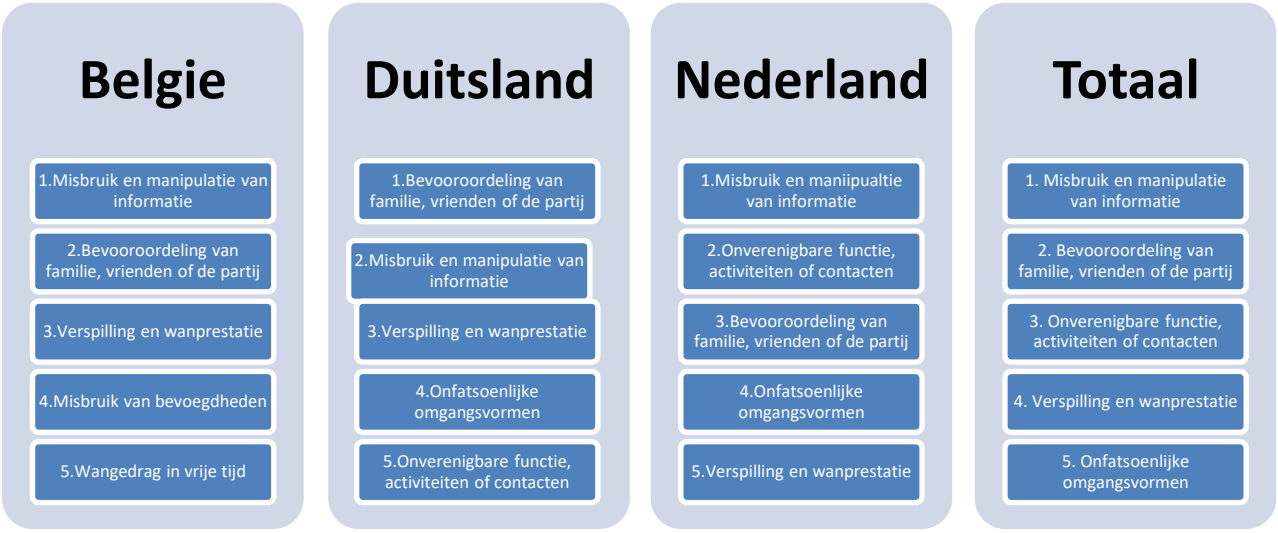

Is de problematiek omtrent integriteit groot? Op basis van de resultaten uit deze vragenlijst kan er worden geconcludeerd dat er weinig tot geen integriteitsschendingen plaatsvinden binnen de gemeenteraad in Nederland, Duitsland en België. Opvallend is dat ondanks de aandacht in Nederland voor dit onderwerp Nederland ten opzichte van België en Duitsland het beste scoort op de verschillende vragen. Mogelijk heeft deze aandacht voor integriteitsschendingen een preventieve werking? Daarnaast valt op dat Nederland en Duitsland vergelijkbare resultaten behalen, maar dat België achterblijft op de meeste vragen. Echter zijn de cijfers voor alle landen geen indicatie voor een serieus probleem. Oftewel er kan worden geconcludeerd dat er sprake is van een storm in een glas water met betrekking tot de ernst van het aantal integriteitsschendingen van raadsleden.

4.2 Beschrijvende statistiek

In deze paragraaf wordt de beschrijvende statistiek van de onafhankelijke variabelen weergegeven. Er is voor gekozen om niet alle onafhankelijke variabelen te behandelen in deze paragraaf. In dit onderzoek is er namelijk sprake van een groot aantal onafhankelijke variabelen en voor de overzichtelijkheid is er gekozen voor een vijftal onafhankelijke variabelen. De volgende variabelen worden nader bekeken: public service motivation, gedragscode, training, sfeer en tot slot de eerste stelling van de variabele media. In bijlage 3 is in een tabel voor de overige variabelen het gemiddelde, de standaardafwijking, minimum en maximum weergegeven. De gekozen variabelen worden nader bekeken en opvallende resultaten worden besproken.

Voor de variabele public service motivation kan worden verondersteld dat raadsleden hoog scoren op deze schaal. Van volksvertegenwoordigers wordt verwacht dat ze betrokken zijn bij de maatschappij en een positieve bijdrage willen leveren aan de maatschappij. In tabel 26 is te zien dat gemiddelden van de drie landen rond de vier schommelen. De hoogste score is voor Duitsland en uit de opmerkingen kwam ook naar voren dat het werk als raadslid in Duitsland als een eer wordt gezien. De laagste score is voor Nederland met een gemiddelde van 3,96. Om te toetsen of er ook

sprake is van een significante verschil is tussen de landen en tussen man en vrouw is de Kruskal-Wallis toets en de Mann-Whitney toets uitgevoerd. Hieruit blijkt dat voor zowel de landen als het geslacht de verdelingen niet aan elkaar gelijk zijn. Kortom er is sprake van significante verschillen tussen de categorieën.

Tabel 26 Beschrijvende statistiek PSM

Vraag	Land	N	Gemiddelde	Std.	Min. & Max.
PSM	België	216	4,03	0,43	2,80-5,00
	Duitsland	283	4,10	0,45	1,00-5,00
	Nederland	685	3,96	0,46	1,00-5,00
	Totaal	1184	4,01	0,46	1,00-5,00

De tweede variabele is de gedragscode. Opvallend aan de resultaten in tabel 27 is dat er zowel in België als in Nederland raadsleden zijn met het antwoord nee op de vraag of er een gedragscode is. Bijzonder aan deze resultaten is dat het verplicht is in Nederland en België om een gedragscode vast te stellen. Dit impliceert dat de gedragscode niet wijdverspreid is binnen de gemeenteraad. Uit de tabel is af te leiden dat er in Duitsland geen traditie is om een gedragscode in te stellen en een hoog percentage respondenten aangeeft geen gedragscode te hebben. In het theoretisch kader is vastgesteld dat het bottom-up verspreiden van de gedragscode ervoor zorgt dat de gedragscode leeft in de organisatie. Uit de resultaten blijkt dat van de 893 respondenten met een gedragscode, 646 (72,34%) mensen aangeeft dat de gedragscode in samenspraak met de gemeenteraad wordt vastgesteld. Ondanks dit hoge percentage beschrijft een respondent de totstandkoming van de gedragscode als volgt binnen gemeenten in Nederland: *"zaken zoals integriteitscodes worden vaak standaard afgehaald van de website van de VNG, zoals ook zeer veel andere zaken. Het zijn standaard formulieren en richtlijnen. Raadsleden gaan vaak deze zaken niet zorgvuldig overwegen middels meerdere overlegsessies"*. Door de gedragscode niet te bespreken of aan te passen aan de gemeenten moet men afvragen wat het belang van de gedragscode is?

Tabel 27 Beschrijvende statistiek gedragscode

Vraag	Land	N	Ja	Nee
Gedragscode	België	216	182 (84,26%)	34 (15,74%)
	Duitsland	283	92 (32,51%)	191 (67,49%)
	Nederland	682	633 (92,82%)	49 (7,18%)
	Totaal	1181	907 (76,80)	274 (23,20%)

Om de gedragscode na te kunnen leven moet men wel op de hoogte zijn van de inhoud van de gedragscode, uit de enquête blijkt dat van de 893 respondenten er 758 (84,88%) op de hoogte zijn van de inhoud. Geeft de gedragscode steun in het nemen van beslissingen? Afgaande op de uitspraak van een respondent uit België niet: *"Die deontologische codes zijn flauwekul. Al die beoogde gedragingen kunnen 'old-school' samengevat worden in 'ieder wordt geacht zijn / haar best te doen'. Ik stel me soms de vraag wie er eigenlijk nog werkt, naast al die medewerkers die tonnen "red-tape" produceren".* Uit de vragenlijst blijkt dat 381 (42,66%) respondenten van de 893 steun hebben aan de gedragscode en 125 respondenten geeft aan geen steun te hebben aan de gedragscode (14,00%). Op basis hiervan kan worden verondersteld dat het merendeel van de raadsleden toch enige steun haalt uit de gedragscode.

De derde variabele richt zich op het aanbieden van integriteitstrainingen aan de raadsleden. Tabel 28 toont dat het aanbieden van integriteitstrainingen een Nederlands fenomeen is, omdat de percentages van Duitsland en België zeer laag zijn in vergelijking met Nederland. Er kan worden gesteld dat weinig tot geen trainingen worden aangeboden in Duitsland en België.

Tabel 28 Beschrijvende statistiek trainingen

Vraag	Land	N	Ja	Nee
Training	België	216	7 (3,24%)	209 (96,76%)
	Duitsland	283	6 (2,12%)	277 (97,88%)
	Nederland	682	419 (61,44%)	263 (38,56%)
	Totaal	1181	432 (36,58%)	749 (63,42%

Van de raadsleden die een training heeft gevolgd, geeft meer dan 50% aan dat ze er baat bij hebben gehad. Dit blijkt ook uit de onderstaande citaten van raadsleden uit Nederland:

"Nadat een bijeenkomst over integriteit had plaatsgevonden vond ik dat niemand meer met een dubbele pet op beslissingen nam. De bijeenkomst had de betreffende personen op het juiste spoor gezet."

"In de aanloop naar de verkiezingen krijgen de campagneteams en besturen een bijeenkomst 'hoe gaan we met elkaar om' en na verkiezingen krijgen de nieuwe raadsleden en besturen een integriteitstraining / avond. Dit heeft zeer verhelderende resultaten opgeleverd. Daarnaast is er een cultuur dat we elkaar hierover kunnen aanspreken zonder drama."

Het laatste citaat sluit aan bij de variabele sfeer. Is er sprake van een sfeer met weinig conflicten, respect voor elkaar en goede verhoudingen? Uit tabel 29 blijkt dat Nederland het hoogst scoort op deze variabele en dat Duitsland het minst scoort. Er kan echter worden geconcludeerd dat de sfeer overal goed is in de gemeenteraden in België, Duitsland en Nederland. Kortom de verhoudingen zijn goed, er is wederzijds respect en er zijn geen extreem aantal conflicten binnen de gemeenteraad.

Tabel 29 Beschrijvende statistiek sfeer

Vraag	Land	N	Gemiddelde	Std.	Min. & Max.
Sfeer	België	200	3,26	0,64	1,75-5,00
	Duitsland	264	3,14	0,64	1,25-4,75
	Nederland	657	3,62	0,72	1,00-5,00
	Totaal	1121	3,44	0,72	1,00-5,00

Tot slot de laatste variabele is media1. In deze vraag is gevraagd of de respondent vindt dat journalisten alleen geïnteresseerd zijn in de integriteitsschendingen van politici. In tabel 30 is weergegeven dat Duitse raadsleden een zeer negatief beeld van de media hebben, want 55,34% van de respondenten vindt dat journalisten alleen in integriteitsschendingen zijn geïnteresseerd. Dit kan mogelijk een aanwijzing zijn dat ze de media niet vertrouwen. België en Nederland zijn positiever gestemd over de media en hierbij is 40,82% en 47,01% van de respondenten het oneens met de stelling.

Tabel 30 Beschrijvende statistiek media1

Vraag	Land	N	Gemiddelde	Std.	(Zeer) mee oneens	Neutraal	(Zeer) mee eens
Media1	België	196	2,86	0,98	80 (40,82%)	61 (31,12%)	55 (28,06%)
	Duitsland	262	3,47	1,00	55 (20,99%)	62 (23,66%)	145 (55,34%)
	Nederland	653	2,76	0,99	307 (47,01)	177 (27,11%)	169 (25,88%)
	Totaal	1111	2,95	1,03	442 (39,78%)	300 (27,00%)	369 (33,21%)

4.3 Correlaties en de multiple regressieanalyse

In deze paragraaf wordt getoetst of er sprake is van een significant effect van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabele integriteit. Het doel van dit onderzoek is om universele risicofactoren voor België, Duitsland en Nederland vast te stellen of juist uit te sluiten. In de eerste paragraaf worden de correlaties tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabelen weergegeven. Vervolgens wordt de multiple regressieanalyse uitgevoerd met alle respondenten en er is sprake van significant effect als de significantie onder de alpha van 0,05 ligt. Eerst wordt per niveau een multiple regressieanalyse uitgevoerd om aan het einde een multiple regressieanalyse voor alle niveaus samen te doen. Voor de overzichtelijkheid worden alleen de onafhankelijke variabelen in de tabellen weergegeven met een significant verschil.

4.3.1 Correlaties

In dit onderdeel van de analyse staat de correlatietoets van Spearman centraal. Hierbij kan worden verondersteld dat er sprake is van een sterke samenhang bij een correlatiecoëfficiënt van 0,6 of hoger. De meeste correlaties tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabelen zijn significant bij een alpha van 0,05, maar bewustzijn1, bewustzijn2, media3 en de trainingen zijn bij deze alpha niet significant. In bijlage 3 is een tabel weergegeven met alle significante correlatiecoëfficiënten. Uit de tabel blijkt dat er op basis van de vuistregel van 0,6 geen sterke samenhang tussen de variabelen is te constateren. De meeste correlatiecoëfficiënten schommelen tussen 0 en 0,2 en dit duidt op een zwakke samenhang. Kortom bij deze variabelen kan er onmogelijk gesproken worden van een verband met de afhankelijke variabele integriteit. Tot slot vallen er twee variabelen op in deze tabel en dat zijn sfeer en leiderschap (burgemeester), beide hebben met -0,441 en -0,440 waarden die kunnen duiden op een lichte samenhang met de afhankelijke variabele. Deze duiden beiden op een negatieve relatie, dit betekent dat de hypothese voor sfeer wordt aangenomen en voor leiderschap wordt verworpen. Echter op basis van deze correlatiecoëfficiënten kan echter niet onomstotelijk worden vastgesteld dat er sprake is van een verband met integriteitsschendingen.

4.3.2 Multiple regressieanalyse op microniveau

In tabel 31 zijn de significante variabelen op microniveau weergegeven. Dit model heeft een verklaringskracht van 0,054 en een significantie van 0,000. Dit betekent dat 5,2% van de variantie van de variabele integriteit wordt verklaard met behulp van deze onafhankelijke variabelen.

Tabel 31 Multiple regressieanalyse microniveau

Variabelen	Ongestandardiseerd		Gestandardiseerd	T	Sig.
	Beta	Std. fout	Beta		
Constant	1,494	0,111	-	13,426	0,000
Grootte gemeente	0,008	0,001	0,163	5,623	0,000
Vergoeding	-0,056	0,012	-0,153	-4,736	0,000
Dummyman	-0,112	0,036	-0,089	-3,113	0,002
Bewustzijn3	0,072	0,018	0,113	3,925	0,000
Leeftijd	-0,035	0,014	-0,072	-2,488	0,013

Aan de regressie coëfficiënten is ook te zien dat deze zeer laag zijn en daarmee kan ook de lage verklaringskracht gedeeltelijk worden verklaard. Voor de variabelen, grootte gemeente en bewustzijn3 is er sprake van een positief verband. Dit betekent dat hoe groter de gemeente, hoe meer integriteitsschendingen. Hiermee kan de hypothese uit het theoretisch kader worden verworpen. Bewustzijn3 verwijst naar de derde stelling van het oorspronkelijke construct van bewustzijn van integriteit, de stellingen zijn terug te vinden in het methodologisch kader. Deze wijze van noteren wordt in de rest van het onderzoek ook gehanteerd voor andere stellingen. De variabele bewustzijn3 gaat in tegen de hypothese van het theoretisch kader, omdat de regressieanalyse stelt dat hoe meer men reflecteert hoe meer integriteitsschendingen er worden begaan. Tot slot de vergoeding, dummyman en de leeftijd hebben een negatieve verband met de afhankelijke variabele. Dit betekent dat vrouwen meer integer zijn en hiermee wordt de hypothese uit de theorie voorlopig aangenomen. Met betrekking tot vergoeding, houdt het in dat hoe meer men vergoed krijgt, hoe minder een raadslid geneigd is om tot een integriteitsschending over te gaan. Dit is een bevestiging van de hypothese. En uit de regressieanalyse blijkt dat hoe ouder het raadslid is, hoe minder integriteitsschendingen. Dit sluit niet aan bij de hypothese uit de theorie.

4.3.3 Multiple regressieanalyse op mesoniveau

De onderstaande tabel 32 met het model voor de variabelen op meso niveau heeft een verklaringskracht van 0,109 met een significantie van 0,000. Uit de multiple regressieanalyse blijkt dat er één variabele een significant effect heeft, namelijk sfeer. Er is sprake van een negatief verband en hiermee wordt de hypothese ook voorlopig voor waar aangenomen. Het negatieve verband betekent dat hoe beter de sfeer is, hoe minder integriteitsschendingen worden begaan.

Tabel 32 Multiple regressieanalyse mesoniveau

Variabelen	Ongestandardiseerd		Gestandardiseerd	T	Sig.
	Beta	Std. fout	Beta		
Constant	2,100	0,141	-	14,892	0,000
Sfeer	-0,194	0,037	-0,331	-5,221	0,000

4.3.4 Multiple regressieanalyse op macroniveau

In tabel 33 is er een model met een verklaringskracht van 0,035 en een significantie van 0,000 weergegeven. Hier geldt net als op het microniveau dat er sprake is van een zeer lage verklaringskracht. Voor de drie variabelen op macroniveau met een significant effect is er sprake van een positief verband. De hypothese van publiek-privaat kan worden bevestigd, maar de hypothese van de media wordt verworpen. Dit betekent dat respondenten die van mening zijn dat publiek-privaat verstrengeld zijn en de NPM-benadering een negatief effect vinden hebben op de ethische standaarden meer integriteitsschendingen hebben vermoed of gesignaleerd.

Tabel 33 Multiple regressieanalyse op macroniveau

Variabelen	Ongestandardiseerd		Gestandardiseerd	T	Sig.
	Beta	Std. fout	Beta		
Constant	1,078	0,074	-	14,579	0,000
Publiek-Privaat2	0,062	0,016	0,117	3,878	0,000
Publiek-Privaat1	0,049	0,018	0,084	2,788	0,005
Media2	0,055	0,020	0,083	2,771	0,006

4.3.5 Multiple regressieanalyse van micro-, meso- en macroniveau

Tot slot is de laatste en leidende regressieanalyse in tabel 34 weergegeven. Uit de tabel blijkt dat er sprake is van een vijftal onafhankelijke variabelen met een verklaringskracht van 0,249. Samen verklaren ze dus 24,9% van de variantie van de variabele integriteit. De grootste invloed heeft de variabele sfeer met een negatieve verband. Dit is nogmaals een bevestiging van de hypothese en dit geldt ook voor de bevestiging van de variabele publiek-privaat2. Bij de variabelen gemeenteraad en bewustzijn3 worden de hypotheses nogmaals verworpen.

Tabel 34 Multiple regressieanalyse totaal

Variabelen	Ongestandardiseerd		Gestandardiseerd	T	Sig.
	Beta	Std. fout	Beta		
Constant	1,639	0,201	-	8,169	0,000
Sfeer	-0,218	0,035	-0,370	-6,249	0,000
Grootte gemeente	0,091	0,030	0,1820	3,026	0,003
Bewustzijn2	-0,086	0,028	-0,180	-3,024	0,003
Bewustzijn3	0,094	0,031	0,177	2,977	0,003
Publiek-Privaat2	0,058	0,025	0,137	2,296	0,023

Ten opzichte van de multiple regressieanalyse op de verschillende niveaus is er een nieuwe significante variabele, namelijk bewustzijn2. Bij bewustzijn2 is er sprake van een negatief verband. Dit betekent dat wanneer het raadslid het privéleven en het werk als raadslid los van elkaar ziet, men minder integriteitsschendingen begaat. Dit is wel een opvallend resultaat, omdat de verwachting in het theoretisch kader het tegenovergestelde was. Voor de andere onafhankelijke variabelen uit het theoretisch kader geldt dat er geen verband kan worden vastgesteld met de afhankelijke variabele integriteit.

5. Conclusie en aanbevelingen

5.1 Conclusie

In de inleiding is geconstateerd dat integriteit een complexe puzzel is met veel verschillende factoren die van invloed kunnen zijn. De aanleiding van het onderzoek is de toegenomen aandacht voor integriteit sinds de uitspraak van minister Dales in 1992. In zowel de media als in de politiek is het woord integriteit onderdeel geworden van het jargon. Echter om concrete cijfers van integriteitsschendingen te geven, is lastig en niemand weet of de bekende affaires het topje of de onderkant van de ijsberg zijn. In dit onderzoek is een poging gedaan om variabelen te ontdekken die van invloed zijn op het aantal integriteitsschendingen van gemeenteraadsleden. Om tot universele factoren te komen is het onderzoek gericht op raadsleden in België, Duitsland en Nederland. Met behulp van theorie van Huberts (1998) en Van den Heuvel en Huberts (2003) is een indeling gemaakt op micro-, meso- en macroniveau. Naar aanleiding het bovenstaande is de volgende probleemstelling opgesteld:

Inzicht te verkrijgen in de factoren op micro-, meso- en macroniveau die van invloed zijn op integriteit van raadsleden van gemeenten in België, Duitsland en Nederland, ten einde om handvaten te bieden voor integriteitsbeleid in de toekomst.

Om de doelstelling te behalen is er een bijpassende vraagstelling geformuleerd:

Welke factoren op micro-, meso- en macroniveau zijn van invloed op de integriteit van gemeenteraadsleden in België, Duitsland en Nederland?

In het theoretisch kader zijn met behulp van wetenschappelijke literatuur de hypotheses voor de geselecteerde onafhankelijke variabelen opgesteld. Op basis van een multiple regressieanalyse zijn de hypotheses getoetst op zowel micro-, meso- en macroniveau. Echter door alle afhankelijke variabelen in één keer te gebruiken in de multiple regressieanalyse krijg je een realistische weergave van de werkelijkheid. Uit deze regressieanalyse bleek dat een vijftal onafhankelijke variabelen een significant effect hadden op het aantal integriteitsschendingen. Het model heeft een verklaringskracht van 24,9%. Dus het verklaart 24,9% van de variantie van de afhankelijke variabele. Het was niet de verwachting dat deze factoren de hele afhankelijke variabele zou verklaren, omdat het een complex verschijnsel is. Bij de variabelen sfeer en bewustzijn2 is er sprake van een negatief verband met de afhankelijke variabele. Hiermee is de hypothese over sfeer voorlopig aangenomen. Dit betekent dat hoe beter de sfeer in de raad is, hoe minder er sprake is van integriteitsschendingen. Kortom het afwezig zijn van conflicten en het respect voor elkaar hebben heeft een positief effect op het aantal integriteitsschendingen. Dit is tevens de belangrijkste uitkomst van het onderzoek. De hypothese met betrekking tot bewustzijn2 wordt verworpen, want het negatief verband leidt juist tot een tegenovergesteld effect. Dit houdt in dat hoe meer het raadslid zijn privéleven en zijn werk als raadslid los van elkaar ziet, hoe minder integriteitsschendingen. Ondanks het marginale effect, kan dit mogelijk ook worden uitgelegd als het voorkomen van belangenstrengeling. De grootte van de gemeenteraad, bewustzijn3 en publiek-privaat2 hebben een positief verband met de afhankelijke variabelen. Dit betekent dat de hypothese van de grootte van de gemeenteraad wordt verworpen, omdat een groter aantal raadsleden juist leidt tot meer integriteitsschendingen. Mogelijk is er in kleine gemeenten juist sprake van het tegenovergestelde van een ons-kent-ons-cultuur, namelijk meer sociale controle tussen de raadsleden. De hypothese van bewustzijn3 wordt verworpen, omdat in de hypothese een negatief verband wordt verondersteld. Publiek-privaat2 bevestigt de hypothese dat meer invloed van de private sector leidt tot meer integriteitsschendingen. Hierbij is deze hypothese voorlopig voor waar aangenomen.

Tot slot is er in dit onderzoek een poging gedaan om te bepalen hoe groot de problematiek omtrent integriteitsschendingen is in de gemeenteraad. Uit de analyse blijkt dat meer dan 80% van de raadsleden aangeeft dat er nooit tot eenmalig integriteitsschendingen plaatsvinden. Kortom de aandacht omtrent integriteitsschendingen kan op het gebied van raadsleden eerder worden omschreven als een storm in een glas water dan een tsunami van integriteitsschendingen. In andere woorden, de goeden moeten nu onder de kwaden lijden en het probleem lijkt groter dan het is.

5.2 Discussie

De grootste discussie kan worden gevoerd over het operationaliseren van het begrip integriteit. In het theoretisch en methodologisch kader is gebleken dat integriteit een lastig te meten begrip is. Het is een breed begrip, dat meer omvat dan de tien gehanteerde integriteitsschendingen in dit onderzoek. In dit geval is integriteit geoperationaliseerd met de regel dat iemand integer is tot het tegendeel is bewezen. Kortom je integriteit wordt afgelezen aan jouw integriteitsschendingen. Het gevaar van deze vragenstelling naar integriteitsschendingen in deze enquête is dat het gedeeltelijk gestoeld is op een vermoeden of onderbuikgevoel van een schending door een collega. Het gevaar is dat de integriteitsschending niet bewezen is en dat het misschien wel een mening is. Daarnaast heerst er een soort van taboe op zaken over integriteit, wat de bereidheid tot beantwoorden van de vragen kan hebben belemmerd.

Ondanks dat de vragenlijst aan meerdere personen is voorgelegd, blijven er fouten in zitten qua antwoordcategorieën en interpretatie van vragen. Achteraf was het verstandiger geweest om de vragenlijst eerst een keer voor te leggen aan raadsleden om de betrouwbaarheid en validiteit te verhogen. Een andere beperking van dit onderzoek is dat de steekproef in Duitsland niet representatief was voor het kenmerk de grootte van de gemeente. Echter tijdens het verzamelen van de emailadressen van de raadsleden in Duitsland bleek dat de websites van de kleine gemeenten in Duitsland slecht bereikbaar waren. De websites waren er niet of er stond geen informatie over de raad op. Ten opzichte van Nederland en België kunnen de kleine gemeenten in Duitsland nog stappen zetten op het gebied van e-government.

De vragenlijst is uitgezet in Duitsland, België en Nederland. Dit betekent dat er sprake is van verschillen in het politieke systeem en cultuur. Voorbeelden hiervan is dat de rol van de burgemeester in Duitsland en België ten opzichte van Nederland anders is. De burgemeester is veelal al lid van de gemeenteraad en hoeft niet per definitie voorzitter van de raad te zijn. Dit soort verschillen levert toch een verschil in dynamiek op binnen de raad. Een ander verschil is dat in Duitsland de gemeentepolitiek gedomineerd wordt door een aantal grote landelijke partijen. In Nederland is er veel meer ruimte voor lokale partijen om zich te profileren. Echter dit soort verschillen kunnen van invloed zijn op het beantwoorden van de vragen. Daarnaast wordt er in het onderzoek gesproken over België, maar is de vragenlijst vanwege de gemeenschappelijke taal alleen uitgezet in Vlaanderen. Terecht maakte een Vlaams raadslid de opmerking dat er in België sprake is van een conglomeraat van twee culturen en het resultaat van dit onderzoek niet geldt voor heel België.

Tot slot, uit de analyse van de data is geconcludeerd dat er sprake is van heteroscedasticiteit. Het gevolg hiervan is dat resultaten van de multiple regressieanalyse minder betrouwbaar zijn. Het probleem zit op het vlak van de significantieniveaus, waarbij het onduidelijker wordt of dit juiste significantieniveaus zijn. Op basis van de heteroscedasticiteit en de lage verklaringskracht durf ik dan ook geen uitspraken doen over op welke variabelen kan worden gestuurd.

5.3 Aanbevelingen

Ondanks dat blijkt dat er meer sprake is van een storm in een glas water, dan van een groot probleem omtrent integriteitsschendingen binnen de gemeenteraad blijft vervolgonderzoek belangrijk. Bij een integriteitsschending brengt de politicus namelijk schade toe aan het ambt en wordt het beeld dat burger van de overheid heeft beïnvloed. Kortom het vertrouwen in de overheid moet worden gehandhaafd en minder integriteitsschendingen helpen daarbij. Een kracht en een beperking van dit onderzoek is dat er een grote dataset is ontwikkeld met veel verschillende variabelen op micro-, meso- en macroniveau. Echter de variabelen zijn 'oppervlakkig' behandeld en de relaties tussen de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabelen hebben meer diepgang nodig. Op microniveau is er de mogelijkheid om een casestudy te doen van verschillende specifieke casussen om zo de context beter te begrijpen. In de toekomst kan er ook worden gekozen voor een andere doelgroep, zoals wethouders of ambtenaren. Andere onderzoeksrichtingen zijn de handhaving van de gedragscode, stappenplan bij integriteitsmeldingen en de invloed van het aanwezig zijn of ontbreken van lokale media.

Tot slot, het woord integriteit wordt in de bestuurlijke en de politiek wereld veel uitgesproken. Het I-woord is een gevreesd woord, omdat wanneer het woord niet-integer over je is uitgesproken, je besmet bent. Het spreekwoord waar rook is, is vuur sluit goed aan bij mijn visie over integriteit. De volgende respondent geeft goed de trend rond integriteit weer:

"In mijn gemeente wordt momenteel opnieuw gekeken naar het stappenplan dat we hanteren bij integriteitsmeldingen. In de afgelopen jaren is dat stappenplan twee keer doorlopen. Daarbij is mij opgevallen dat de procedure door sommigen misbruikt wordt. Ze hebben dan nog een appeltje schillen met een politicus. De procedure draait niet meer om het melden van een probleem, maar om het zwartmaken van die persoon."

Kortom het I-woord is geen politiek instrument of een persoonlijk middel om af te rekenen met de concurrentie. Men moet zich er bewust van zijn dat wanneer het I-woord wordt uitgesproken er reputaties worden geschaad terecht of onterecht. Dus wees voorzichtig met het uitspreken van het I-woord en spreek het alleen uit als er bewijzen zijn.

Literatuurlijst

Alonso, P., & Lewis, G.B. (2001). Public service motivation and job performance: Evidence from the Federal Sector. *American Review of Public Administration*, *31* (4), 363-380.

Beck Jorgensen, T., & Bozeman, B. (2007). The public value universe: An inventory. *Administration & Society, 15* (1), 71-95.

Becker, M. (2007). *Bestuurlijke ethiek: Een inleiding*. Assen: Von Gorcum.

Becker, G.S., & Stigler, J.S. (1974). Law enforcement, malfeasance, and compensation of enforcers. *The Journal of Legal Studies, 3* (1), 1-18.

Betz, M., O'Connell, L., & Shepard, J.M. (1989). Gender differences in proclivity for unethical behavior. *Journal of Business Ethics, 8* (5), 321-324.

Bolten, H., & Van Rossem, K. (2005). *Zo gezegd, zo gedaan: Trainen in integriteit. Ethische Perspectieven*, 15 (1), 34-46.

Brown, M.E., Trevino, L.K., & Harrison, D.A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 97* (2), 117-134.

De Graaf, G. (2007). Cause of corruption: Towards a contextual theory of corruption. *Public Administration Quarterly, 31* (1), 39-86.

De Graaf, G., Huberts, L.W.C.J., & Smulders, R. (2013). *Publieke waarden: De beginselen van goed bestuur in de dagelijkse praktijk van ziekenhuis en gemeente.* Den Haag: Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De Groot, P. (2007). *Het dilemma van de training: Een exploratief onderzoek naar de effecten van een training morele oordeelsvorming* (Masterthesis). Vrije Universiteit, Amsterdam.

De Koning, B. (2017). Vijf jaar misbruik en manipulatie in de politiek. *Vrij Nederland*. Geraadpleegd op 15 mei 2017, van https://www.vn.nl/politieke-integriteit2016-integriteit-in-de-politiek/

De Koning, B. (2018). De zesde Integriteitsindex: De VVD heeft weer de meeste en de grootste schandalen. *Vrij Nederland*. Geraadpleegd op 25 februari, van https://www.vn.nl/integriteits-index-6/

De Vocht, A. (2012). *Basishandboek SPSS 20*. Utrecht: Bijleveld.

Dollar, D., Fisman, R., & Gatti, R. (1999). *Are women really the "fairer" seks?: Corruption and women in government*. Geraadpleegd op 3 mei 2017, van http://siteresources.worldbank.org/INTGENDER/Resources/wp4.pdf

DuFrene, D. D. (2001). The external ethics audit: A guided experience in self-directed web inquiry. *Teaching Business Ethics, 5* (1), 71–77.

European Research Centre for Anti-Corruption and State-Building. (2015). *Public integrity and trust in Europe*. Geraadpleegd op 2 april 2017, van http://www.eupan.eu/files/repository/20160202135959_2016-01-21_-Public_integrity_and_trust_in_Europe_-_final.pdf

Falkenberg, L., & Woiceshyn, J. (2008). Enhancing business ethics: Using cases to teach moral reasoning. *Journal of Business Ethics 79* (3), 213-217.

Feldheim, M.A., & Wang, X. (2004). Ethics and public trust: Results from a national survey. *Public Integrity*, 6 (1), 63-75.

Fijnaut, C.J.C.F., & L.W.C.J. Huberts (2002). *Corruption, integrity and law enforcement*. Dordrecht: Kluwer Law International

Frederickson, H.G. (1997). *The spirit of public administration*. San Francisco: Jossey-Bass.

Getz, K.A., & Volkema, R.J. (2001). Culture, perceived corruption, and economics: A model of predictors and outcomes. *Business & Society, 40* (1), 7-30

Gorsira, M., Huisman, W., & Denkers, A. J. M. (2014). *De psychologie van corruptie: Verklaringen in de publieke en de private sector*. (Reeks Criminologie; No. 9). Amsterdam: Vrije Universiteit.

Head, B., Brown, A.J., & Connors, C. (2008). *Promoting integrity: Evaluating and improving public institutions*. New York: Routledge.

"t Hart, P. (2002). De inquisitiedemocratie. *NRC*. Geraadpleegd op 20 augustus 2017, van https://www.nrc.nl/nieuws/2002/02/09/de-inquisitiedemocratie-7576847-a37115

Hill, R.P., & Rapp, J.M. (2014). Codes of ethical conduct: A bottom-up approach. *Journal of Business Ethics*, 123 (4), 621-630.

Hoekstra, A., & Kaptein, S.P. (2011). Twee decennia integriteitsbeleid binnen de overheid: Een analyse van graduele en grillige veranderingen. *Bestuurswetenschappen*, *4*, 32-51.

Hoekstra, A. (2012). Integriteitsmanagement en -organisatie: Het borgen van goede bedoelingen. In J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts & E.R. Muller (Reds.), *Handboek Veiligheid en Integriteit: Integriteit en integriteitsbeleid in Nederland* (pp. 239-261). Deventer: Wolters Kluwer.

Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in related values*. Bevery Hills, CA: Sage Publications.

Hofstede, G. (1998). *Masculinity and femininity: The taboo dimension of national cultures*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Hofstede, G. (2013). *VSM 2013*. Geraadpleegd op 1 september 2017, van https://geerthofstede.com/research-and-vsm/vsm-2013/

Hoogerwerf, A., & Herweijer, M. (2008). *Overheidsbeleid: Een inleiding in de beleidswetenschap (*8e herziene druk*)*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Huberts, L.W.C.J. (1998). *Blinde vlekken in de politiepraktijk en de politiewetenschap*. Gouda: Gouda Quint.

Huberts, L.W.C.J. (2003). *Mag het Ietsje meer zijn?: Integriteitsonderzoek in het mijnenveld van de moraal*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Huberts, L.W.J.C. (2012). Visies op integriteit. In J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts & E.R. Muller (Reds.), *Handboek Veiligheid en Integriteit: Integriteit en integriteitsbeleid in Nederland* (pp. 21-36). Deventer: Wolters Kluwer.

Huberts, L.W.J.C., Van den Heuvel, J.H.J., & Van der Wal, Z. (2012). In J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts & E.R. Muller (Reds.), *Handboek Veiligheid en Integriteit: Integriteit en integriteitsbeleid in Nederland* (pp. 149-165). Deventer: Wolters Kluwer.

Jeurissen, R., & Musschenga, A.W. (2002). *Integriteit in bedrijf, organisatie en openbaar bestuur*. Assen: Van Gorcum

Kaptein, S.P. (2008). Developing and testing a measure for the ethical culture of organizations: The corporate ethical virtues model. *Journal of Organizational Behavior, 29* (7), 923-947.

Kaptein, S.P., & Schwartz, M. (2008). The effectiveness of business codes: A critical examination of existing studies and the development of an integrated research model. *Journal of Business Ethics, 77* (2), 111-127.

Kim, S. (2006). Public service motivation and organizational citizenship behavior in Korea. *International Journal of Manpower, 27* (8), 722-740.

King, E., & Mason, A. (2001). *Engendering development through gender equality in rights, resources and voice:* World Bank policy research report. Oxford & Washington, DC: Oxford University Press & World Bank.

Kolthoff, E. (2012). Integriteit in de praktijk van het lokaal bestuur. In J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts & E.R. Muller (Reds.), *Handboek Veiligheid en Integriteit: Integriteit en integriteitsbeleid in Nederland* (pp. 349-368). Deventer: Wolters Kluwer.

Kolthoff, E., Huberts, L.W.C.J., & Van den Heuvel, H. (2007). The ethics of new public management: Is integrity at stake?. *Public Administration Quarterly, 30* (4), 397-436.

Lamboo, M.E.D. (2005). *Integriteitsbeleid van de Nederlandse politie*. Delft: Eburon

Lasthuizen, K. (2008*). Leading to integrity: empirical research into the effects of leadership on ethics and integrity*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Lawton, A. (1998). *Ethical Management for the public services*. Buckingham: Open University Press.

Maesschalck, J., Van der Wal, Z., & Huberts, L.W.C.J. (2008). Public service motivation and ethical conduct. In J.L. Perry & A. Hondeghem (reds.), *Motivation in public management: The call of public services* (pp. 157-176). New York: Oxford University Press..

Matland, R.E. (1995). Synthesizing the implementation literature: The ambiguity-conflict model of policy implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory, 5* (2), 145-174.

Menzel, D.C. (1997). Teaching ethics and values in public administration: Are we making a difference? *Public Administration Review, 57* (3), 224-230.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2009). *Nederlandse code voor goed openbaar bestuur: Beginselen van deugdelijk overheidsbestuur.* Geraadpleegd op 2 april 2017, van https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2009/06/23/brochure-nederlandse-code-voor-goed-openbaar-bestuur

Muller, E.R. (2012). Integriteit en integriteitsbeleid in de toekomst. In J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts & E.R. Muller (Reds.), *Handboek Veiligheid en Integriteit: Integriteit en integriteitsbeleid in Nederland* (pp. 461-471). Deventer: Wolters Kluwer.

Naff, K.C., & Crum, J. (1999). Working for America: Does public service motivation make a difference?. *Review of Public Personnel Administration, 19* (4), 5-15.

Nielsen, R. P., & Massa, F. G. (2013). Reintegrating ethics and institutional theories. *Journal of Business Ethics, 115* (1), 135–147.

Niemeijer, E., Huisman, W., & Beijers, W. M. E. H. (1997). *Gemeentelijk integriteitsbeleid: Een blik op de praktijk*. (Publicatiereeks vakgroep Criminologie; No. 4). Amsterdam: Vakgroep Criminologie VU.

Paine, L.S. (1994). Managing for organizational integrity. *Harvard Business Review, 72* (2), 106-117.

Perry, J.L. (1996). Measuring public service motivation: An assessment of construct reliability and validity. *Journal of Public Administration Research and Theory, 16* (4), 511-532.

Perry, J.L., & Wise, L.R. (1990). The Motivational bases of public Service. *Public Administration Review, 50* (3), 367-73.

Perry, J.L., & Hondeghem, A. (2008). *Motivation in public management.* Oxford: Oxford University Press.

Politiek Compendium. (2017). *Raadsleden 2016*. Geraadpleegd op 8 april 2017, op https://www.politiekcompendium.nl/

Raad van het Openbaar Bestuur. (2003). Politiek en media: Pleidooi voor een LAT-relatie. Geraadpleegd op 30 september 2017, van https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2003/09/01/politiek-en-media

Rainey, H.G. (2009). *Understanding and managing public organizations* (4e druk). San Francisco: Jossey-Bass

Richmond, K. (2001*). Ethical reasoning, machiavellian behavior, and gender: The impact on accounting students' ethical decision making* (Proefschrift). Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia.

Rijksoverheid. (z.j.) *Integriteit overheid*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-en-integriteit-overheidsinstanties/integriteit-overheid

Ross, W.T., & Robertson, D.C. (2003). A typology of situational factors: Impact on salesperson decision-making about ethical issues*. Journal of Business Ethics, 46* (3), 213-234.

Ruegger, D. and E.W. King. 1992. A Study of the effect of age and gender upon student business ethics. *Journal of Business Ethics 11* (3), 179-186.

Seleim, A., & Bontis, N. (2009). The relationship between culture and corruption: A cross-national study. *Journal of Intellectual Capital, 10* (1), 165-184.

Stazyk, E.C., & Davis, R.S. (2015). Taking the 'High Road': Does Public Service Motivation alter ethical decision making?. *Public Administration, 93* (3), 627-645.

Tang, T. L., & Chiu, R.K. (2003). Income, money ethic, pay satisfaction, commitment, and unethical behavior: Is the love of money the root of evil for Hong Kong employees?. *Journal of Business Ethics, 46* (1), 13-30.

Tenbrunsel, A.E., Smith-Crowe, K., & Umphress, E.E. (2003). Building houses on rocks: The role of the ethical infrastructure in organizations. *Social Justice Research, 16* (3), 285-307.

Torgler, B. & Vavlev, N.T. N. T. (2006). *Women and illegal activities: Gender differences and women's willingness to comply over time*. Geraadpleegd op 15 mei 2017, van https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=904653

Transparency International. *Corruption perceptions index 2016*. Geraadpleegd op 19 mei 2017, van https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#table

Treviño, L. K., & Nelson, K. A. (1995). *Managing business ethics: Straight talk about how to do it right*. New York: J. Wiley & Sons.

Treviño, L. K., & Weaver, G. R. (2001). Organizational justice and ethics program follow through: Influences on employees' helpful and harmful behavior. *Business Ethics Quarterly, 11*(4), 651-671.

Trevino, L.K., Weaver, G.R., Gibson, D., & Toffler, B. (1999). Managing ethics and legal compliance: What works and what hurts. *California Management Review, 41* (2), 131-151.

Van den Heuvel, J.H.J., & L.W.J.C. Huberts (2003). *Integriteitsbeleid van gemeenten*. Utrecht: Lemma.

Van den Heuvel, J.H.J., Huberts, L.W.J.C., & Verberk, S. (1999). *Integriteit in drievoud: Een onderzoek naar gemeentelijke integriteitsbeleid*. Utrecht: Lemma.

Van den Heuvel, J.H.J., Huberts, L.W.J.C., Steenbergen, K., & Van der Wal, Z. (2010). *Integriteit van het lokaal bestuur: Raadsgriffiers en gemeentesecretarissen over integriteit*. Den Haag: Boom Lemma.

Van der Wal, Z. (2008). *Value Solidity: Differences, similarities and conflicts between the organizational values of government and business*. Vrije Universiteit: Amsterdam

Van Montfort, A. J. G. M., Beck, L., & Twijnstra, A. A. H. (2013). Can integrity be taught in public organizations?: The effectiveness of integrity-training programs for municipal officials. *Public Integrity*, *15*(2), 117-132.

Van Rijckeghem, C., & Weder, B. (2001). Bureaucratic corruption and the rate of temptation: Do wages in the civil service affect corruption, and by how much?. *Journal of Development Economics, 65* (2), 307-331.

Van Tankeren, M.H. (2010). *Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie, wat er is en wat er toe doet*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Van Thiel, S. (2013). *Bestuurskundig onderzoek: Een methodologische inleiding* (2e herziene druk). Bussum: Coutinho.

Van Tongeren, P. (2012). Integriteit als deugd. In J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts & E.R. Muller (Reds.), *Handboek Veiligheid en Integriteit: Integriteit en integriteitsbeleid in Nederland* (pp. 265-280). Deventer: Wolters Kluwer.

Van Veldhuizen, R. (2012). *The influence of wages on public officials' Corruptibility: A laboratory investigation*. Geraadpleegd op 20 augustus 2017, van https://papers.tinbergen.nl/12038.pdf

Verweij, D. (2011). *Integriteit of slechts een opgepoetst blazoen?*. Geraadpleegd op 3 april 2017, van https://www.integriteitoverheid.nl/fileadmin/.../H3_Verweij_Jaarboek_BIOS_201.pdf

Verweij, D. (2015). *De estafette: Integriteit als uithangbord*. Geraadpleegd op 3 april 2017, van https://www.filosofie.nl/nl/artikel/42774/de-estafette-integriteit-als-uithangborddeugd.html

West, J, P., & Berman, E.M. (2004). Ethics training in U.S. Cities: Content, pedagogy, and impact. *Public Integrity, 6* (3), 189-206.

Wittmer, D.P. (2005). Developing a behavioral model for ethical decision making in organizations: Conceptual and Empirical Research. In G. Frederickson & R. Ghere (reds), *Ethics and public administration* (pp. 49-69). New York: M.E. Sharpe.

Wyatt-Nichol, H., & Franks, G. (2009). Ethics training in law enforcement agencies. *Public Integrity*, *12* (1), 39-50.

Zijderveld, A. (1966). *Institutionalisering*. Hilversum: Brand.

Figurenlijst

Figuur 1 Indeling risicofactoren 12
Figuur 2 Variabelen op mesoniveau 20
Figuur 3 Variabelen op microniveau 20
Figuur 4 Variabelen op macroniveau 20
Figuur 5 Top 5 integriteitsschendingen landen 35

Tabellenlijst

Tabel 1: Typen integriteitsschendingen 12
Tabel 2: Visies op integriteit 12
Tabel 3: Algemene vragen integriteit 12
Tabel 4: Integriteit 12
Tabel 5: Vragen individuele kenmerken 23
Tabel 6: Vragen persoonlijkheidskenmerken 24
Tabel 7: Vragen formele institutionalisering 25
Tabel 8: Vragen formele institutionalisering 25
Tabel 9: Vragen macroniveau 12
Tabel 10: Geslacht vrouw t.o.v. van populatie 27
Tabel 11: Categorieën grootte van gemeenten 12
Tabel 12: Grootte van gemeenten Nederland t.o.v. populatie 28
Tabel 13: Grootte gemeenten België t.o.v. populatie 28
Tabel 14: Grootte gemeenten Duitsland t.o.v. populatie 12
Tabel 15: Integriteitsschendingen - construct 28
Tabel 16: Schalen op microniveau 29
Tabel 17: Schalen op mesoniveau 29
Tabel 18: Schalen op marconiveau 29
Tabel 19: Ontbrekende waarden onafhankelijke variabelen 30
Tabel 20: Extremen waarden variabelen 30
Tabel 21: Cijfers integriteit gemeenteraad 33
Tabel 22: Aantal onderzoeken sinds laatste verkiezingen 34
Tabel 23: Ongewenst gedrag 34
Tabel 24: Daglicht niet kan verdragen 12
Tabel 25: Gemiddelde integriteit landen 34
Tabel 26: Beschrijvende statistiek PSM 12
Tabel 27: Beschrijvende statistiek gedragscode 36
Tabel 28: Beschrijvende statistiek trainingen 37
Tabel 29: Beschrijvende statistiek sfeer 37
Tabel 30: Beschrijvende statistiek media1 38
Tabel 31: Multiple regressieanalyse microniveau 38
Tabel 32: Multiple regressieanalyse mesoniveau 39
Tabel 33: Multiple regressieanalyse macroniveau 39
Tabel 34: Multiple regressieanalyse totaal 40

Bijlage 1

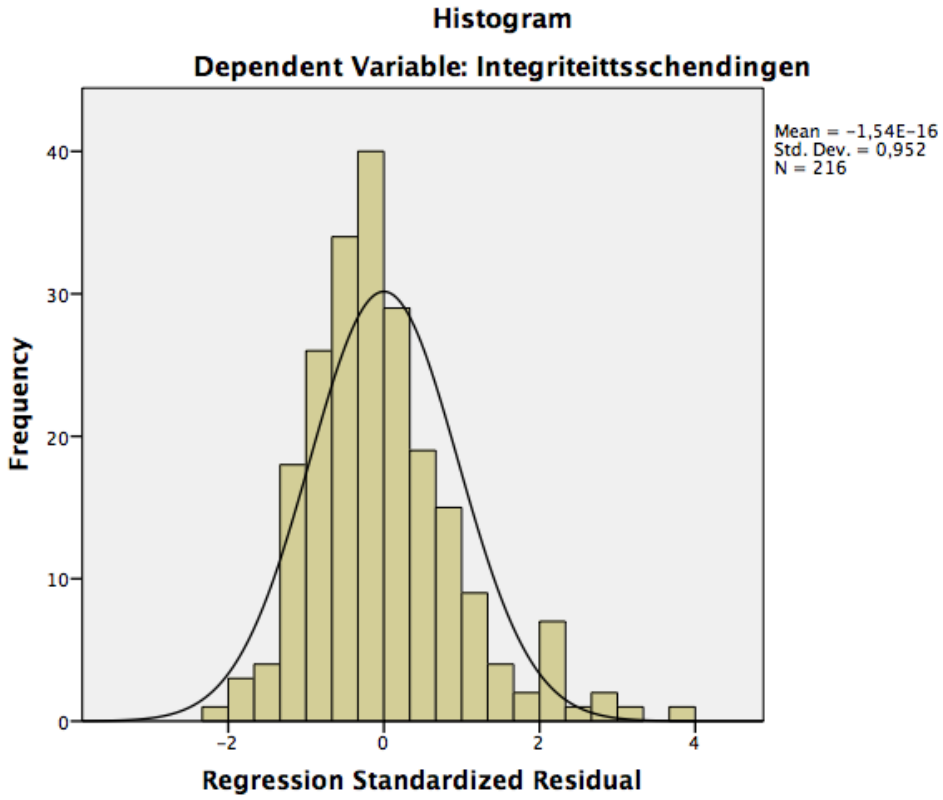
Histogram
Dependent Variable: Integriteittsschendingen
Mean = -1,54E-16
Std. Dev. = 0,952
N = 216
Frequency
Regression Standardized Residual

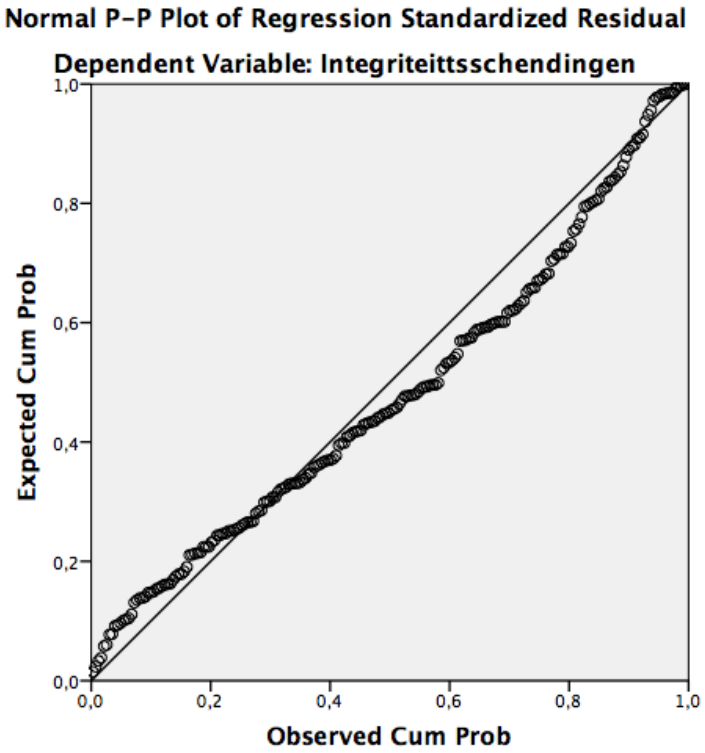
Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual
Dependent Variable: Integriteittsschendingen
Expected Cum Prob
Observed Cum Prob

Bijlage 2

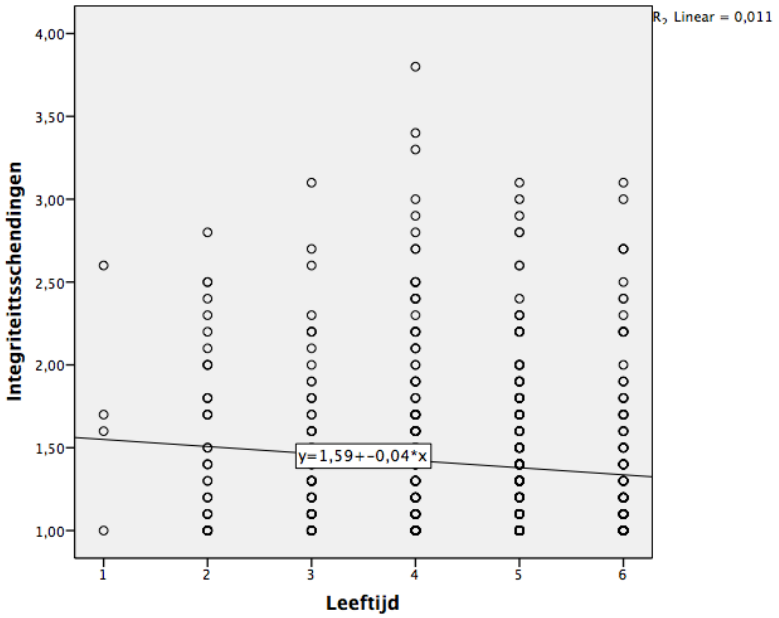
R² Linear = 0,011
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,59+-0,04*x
1
2
3
4
5
6
Leeftijd

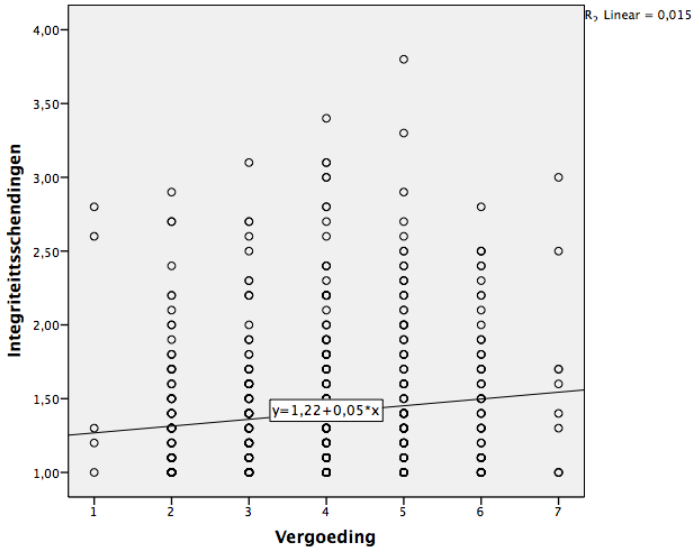
R² Linear = 0,015
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,22+0,05*x
1
2
3
4
5
6
7
Vergoeding

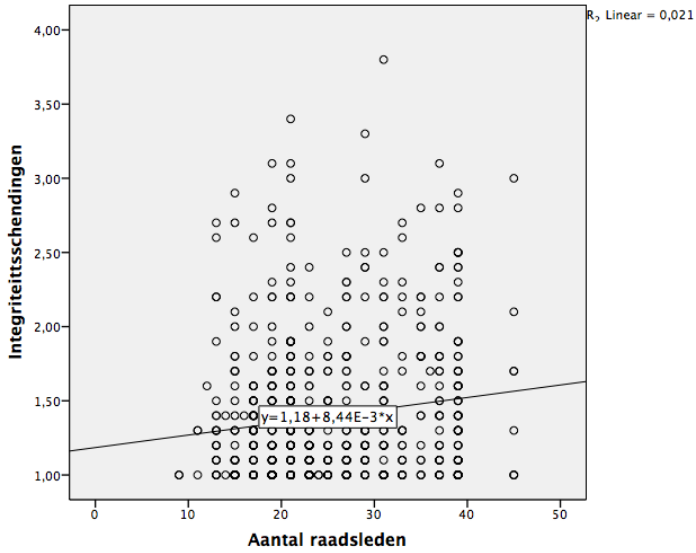
R² Linear = 0,021
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,18+8,44E-3*x
0
10
20
30
40
50
Aantal raadsleden

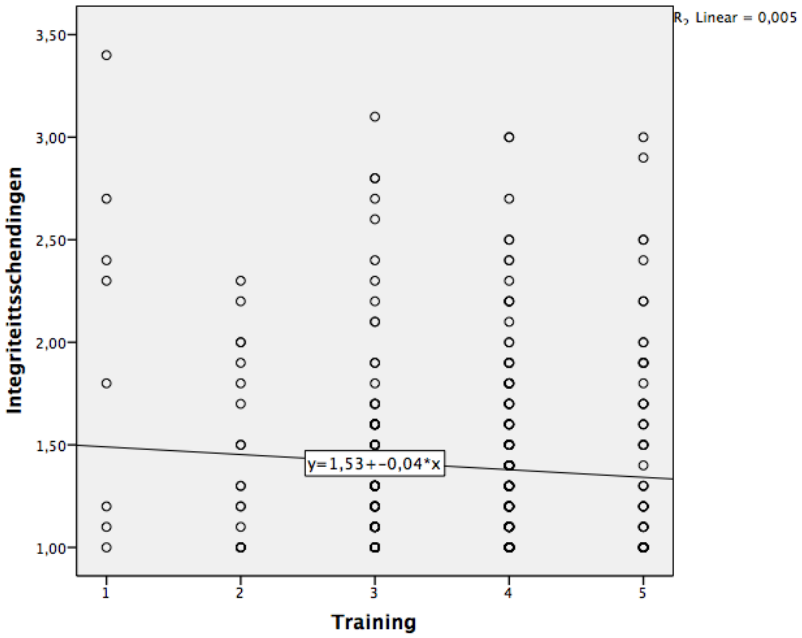
R, Linear = 0,005
Integriteittsschendingen
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,53+-0,04*x
1
2
3
4
5
Training

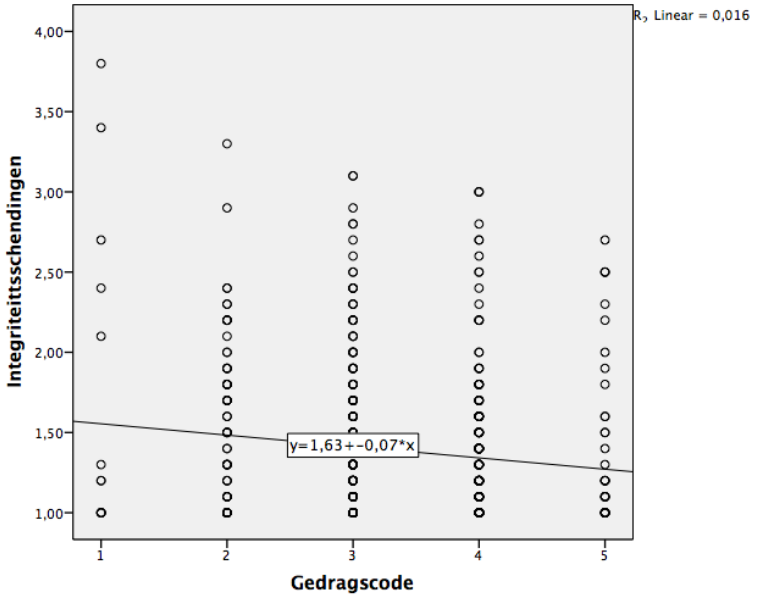
R, Linear = 0,016
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,63+-0,07*x
1
2
3
4
5
Gedragscode

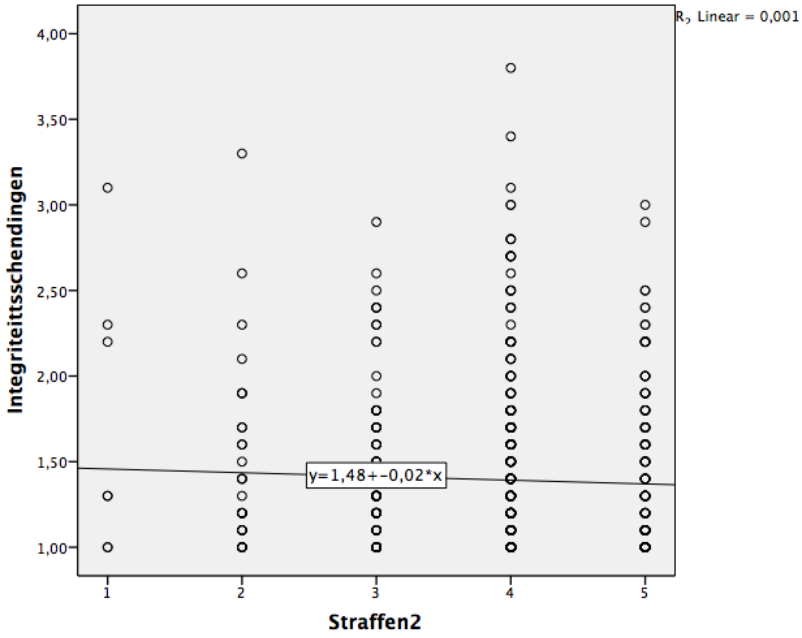
R, Linear = 0,001
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,48+-0,02*x
1
2
3
4
5
Straffen2

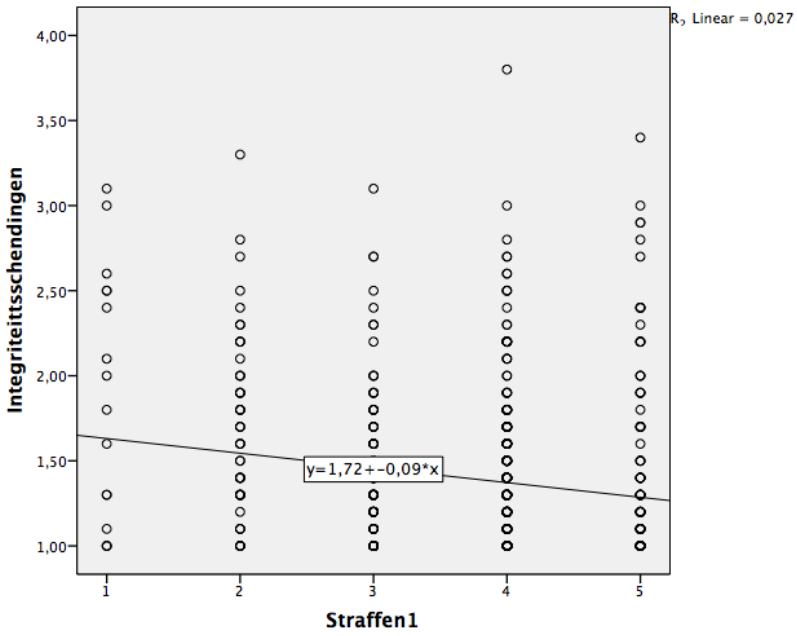
R, Linear = 0,027
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,72+-0,09*x
1
2
3
4
5
Straffen1

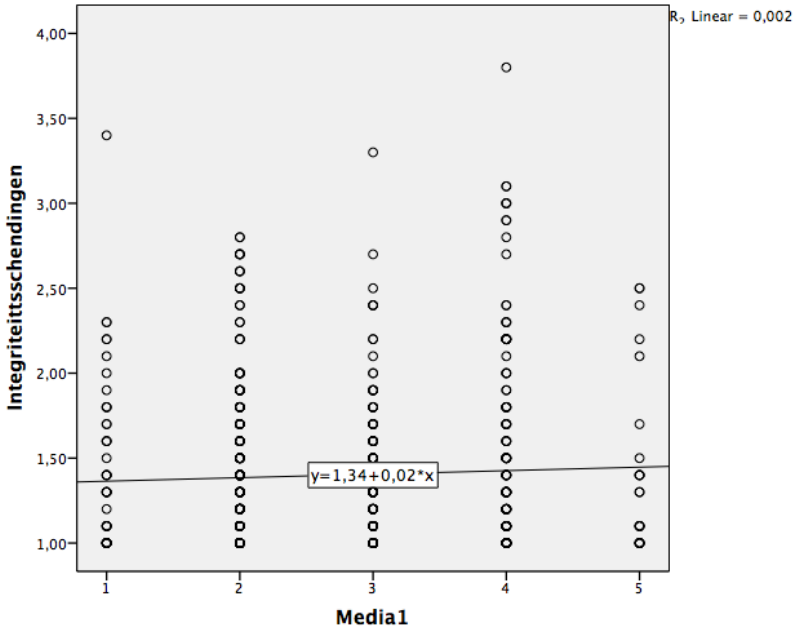
R, Linear = 0,002
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,34+0,02*x
1
2
3
4
5
Media1

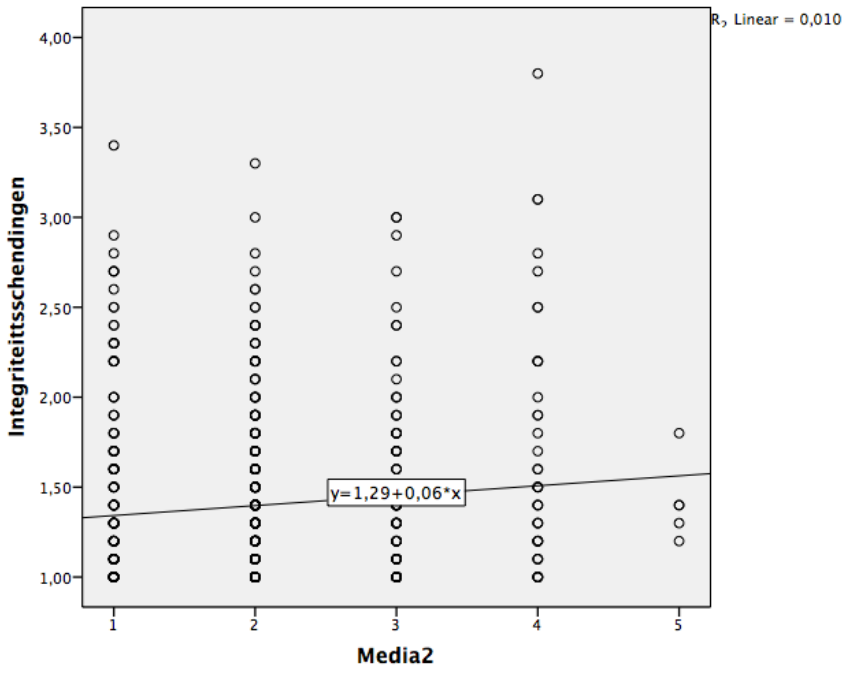
R, Linear = 0,010
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,29+0,06*x
1
2
3
4
5
Media2

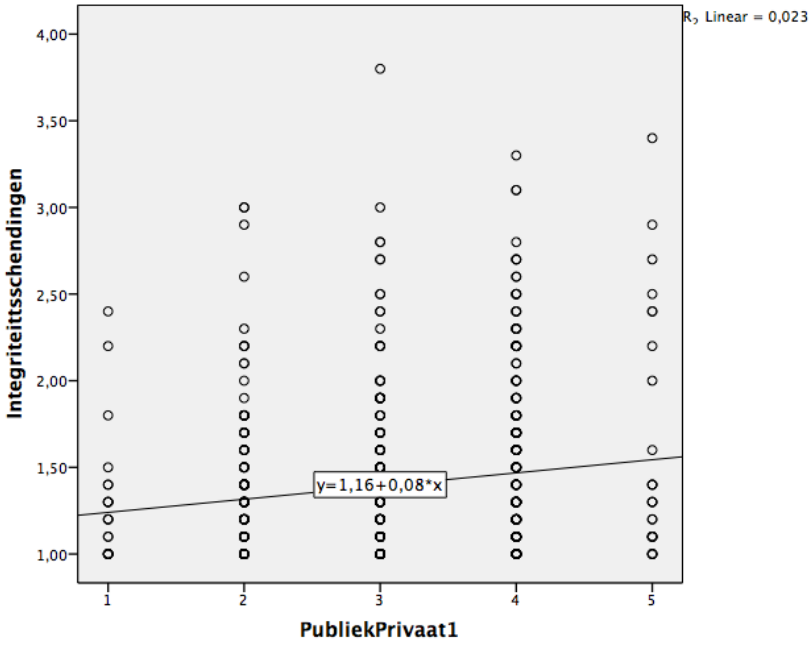
R, Linear = 0,023
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,16+0,08*x
1
2
3
4
5
PubliekPrivaat1

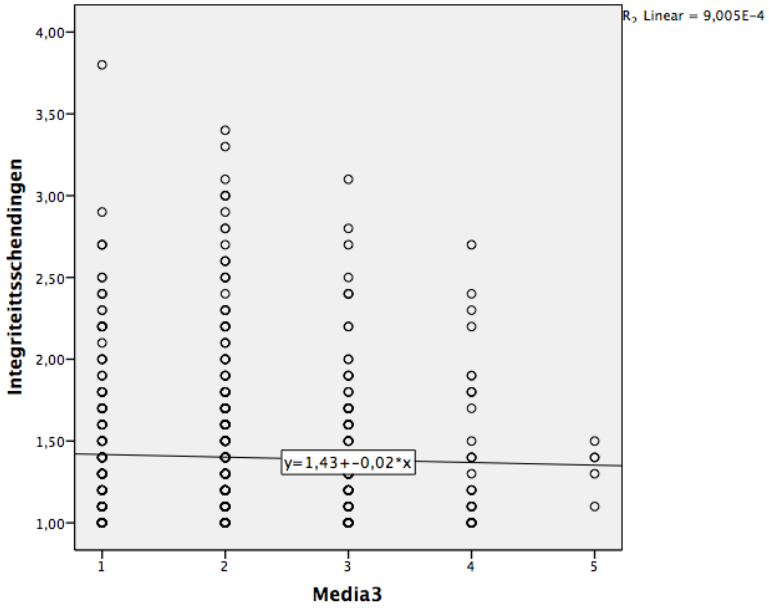
R, Linear = 9,005E-4
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,43+-0,02*x
1
2
3
4
5
Media3

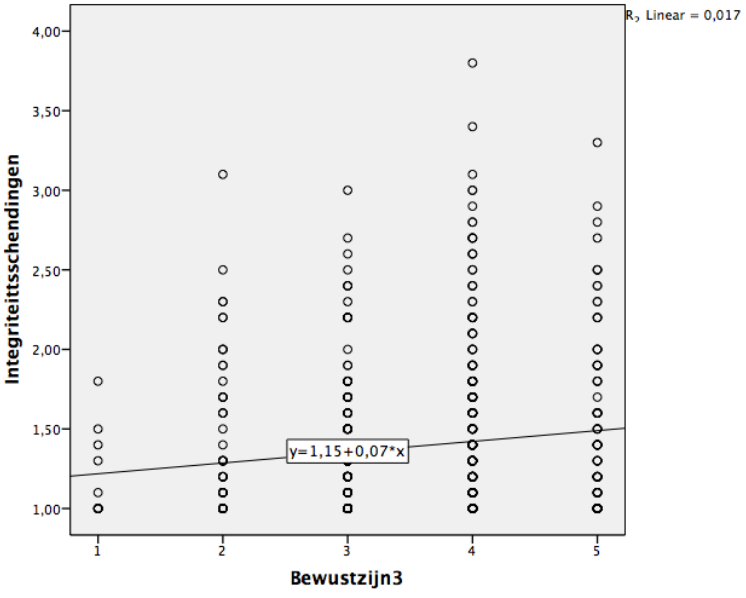
R, Linear = 0,017
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,15+0,07*x
1
2
3
4
5
Bewustzijn3

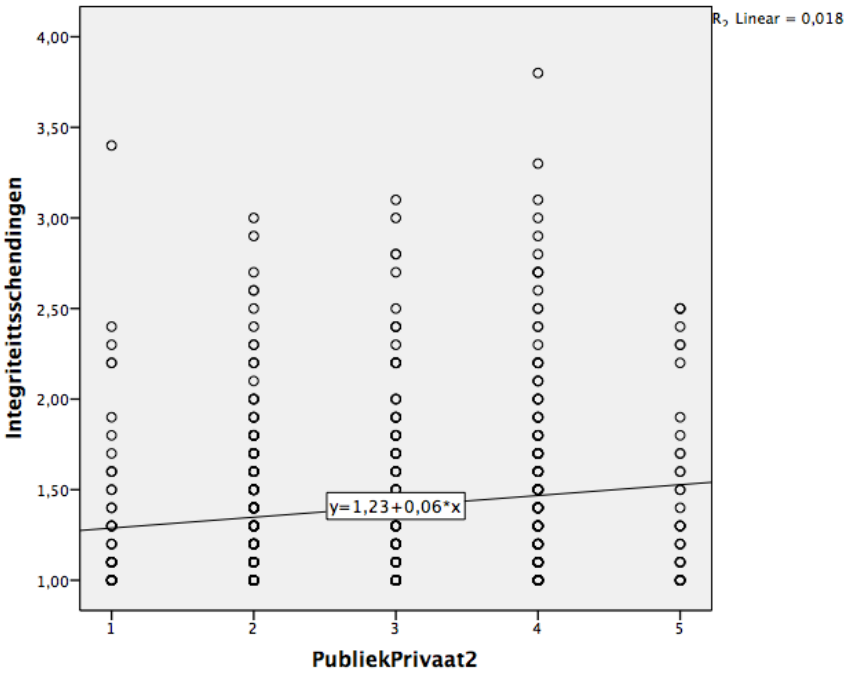
R, Linear = 0,018
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,23+0,06*x
1
2
3
4
5
PubliekPrivaat2

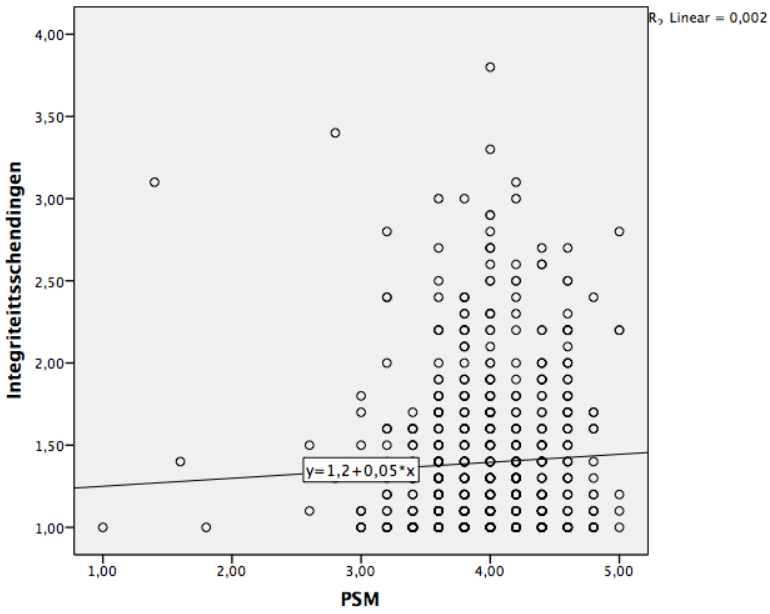
R, Linear = 0,002
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,2+0,05*x
1,00
2,00
3,00
4,00
5,00
PSM

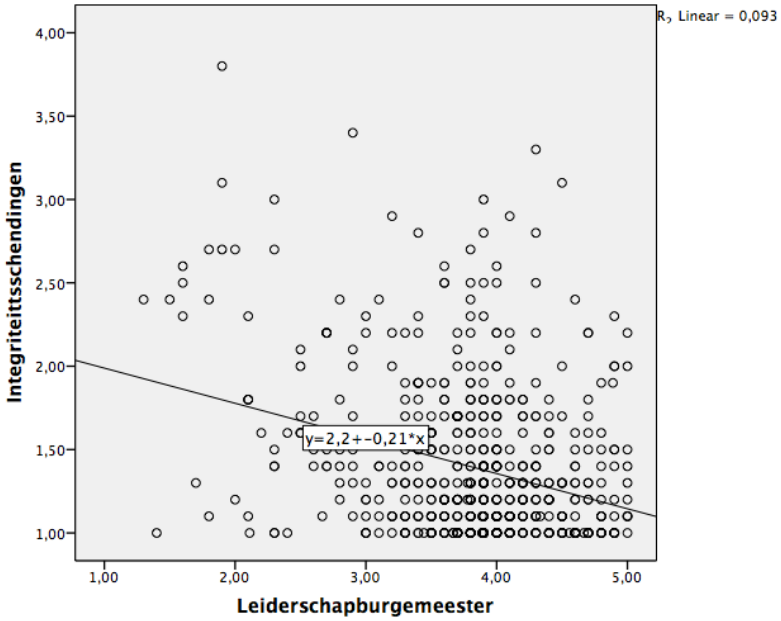
R, Linear = 0,093
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=2,2+-0,21*x
1,00
2,00
3,00
4,00
5,00
Leiderschapburgemeester

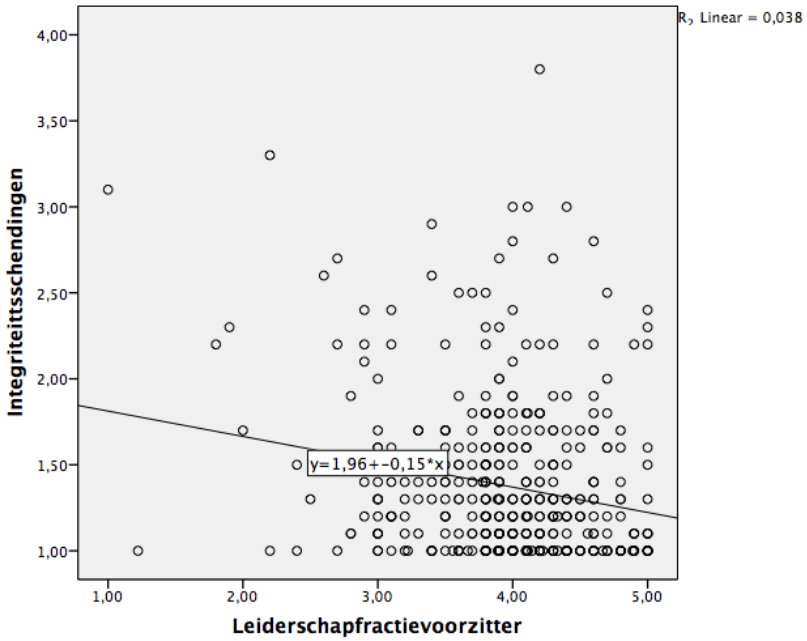
R, Linear = 0,038
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,96+-0,15*x
1,00
2,00
3,00
4,00
5,00
Leiderschapfractievoorzitter

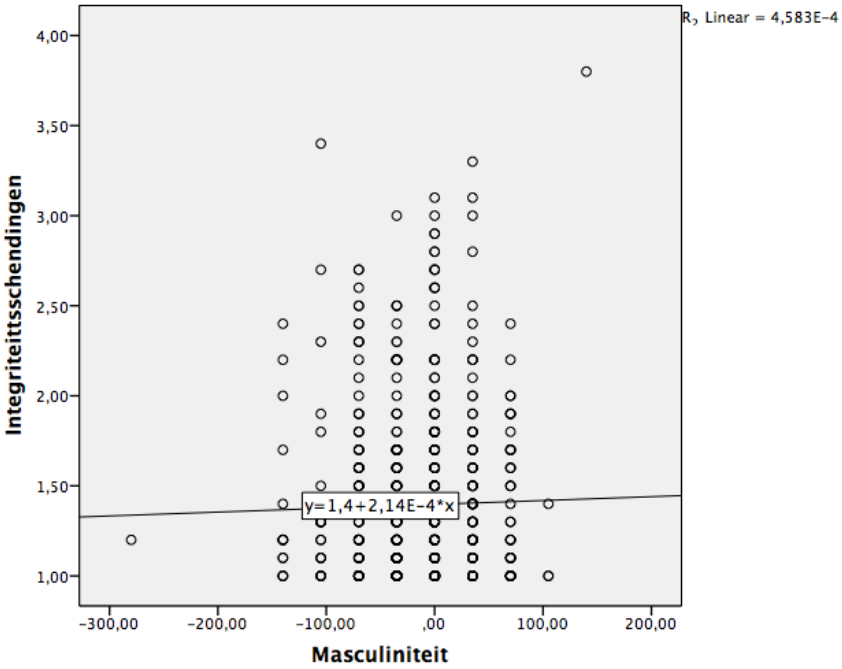
R, Linear = 4,583E-4
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=1,4+2,14E-4*x
-300,00
-200,00
-100,00
,00
100,00
200,00
Masculiniteit

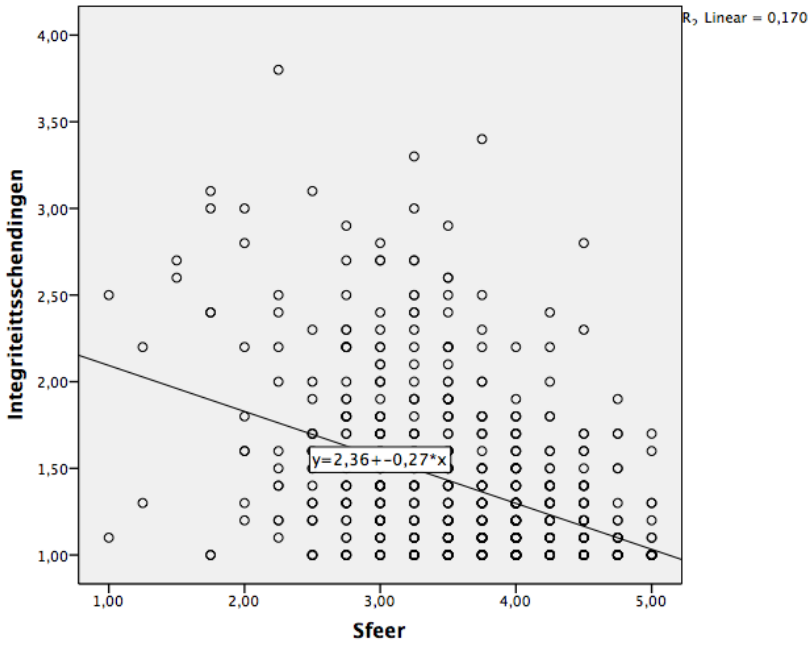
R, Linear = 0,170
Integriteittsschendingen
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
y=2,36+-0,27*x
1,00
2,00
3,00
4,00
5,00
Sfeer

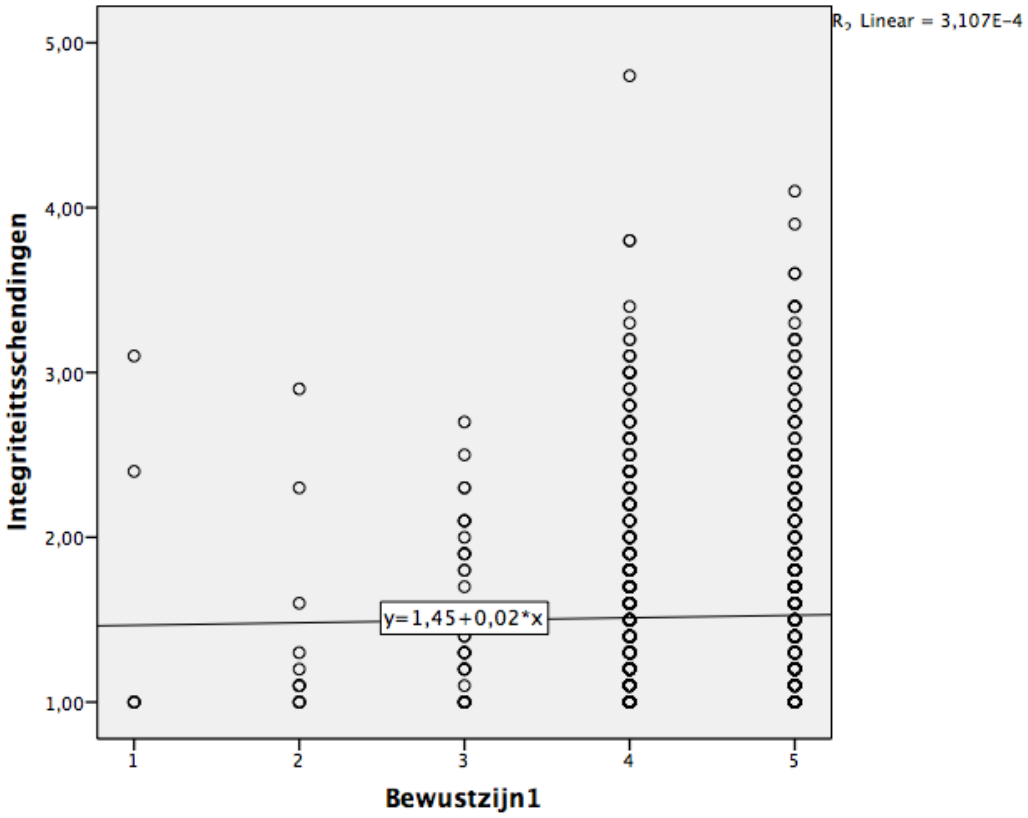
R, Linear = 3,107E-4
Integriteittsschendingen
5,00
4,00
3,00
2,00
1,00
y=1,45+0,02*x
1
2
3
4
5
Bewustzijn1

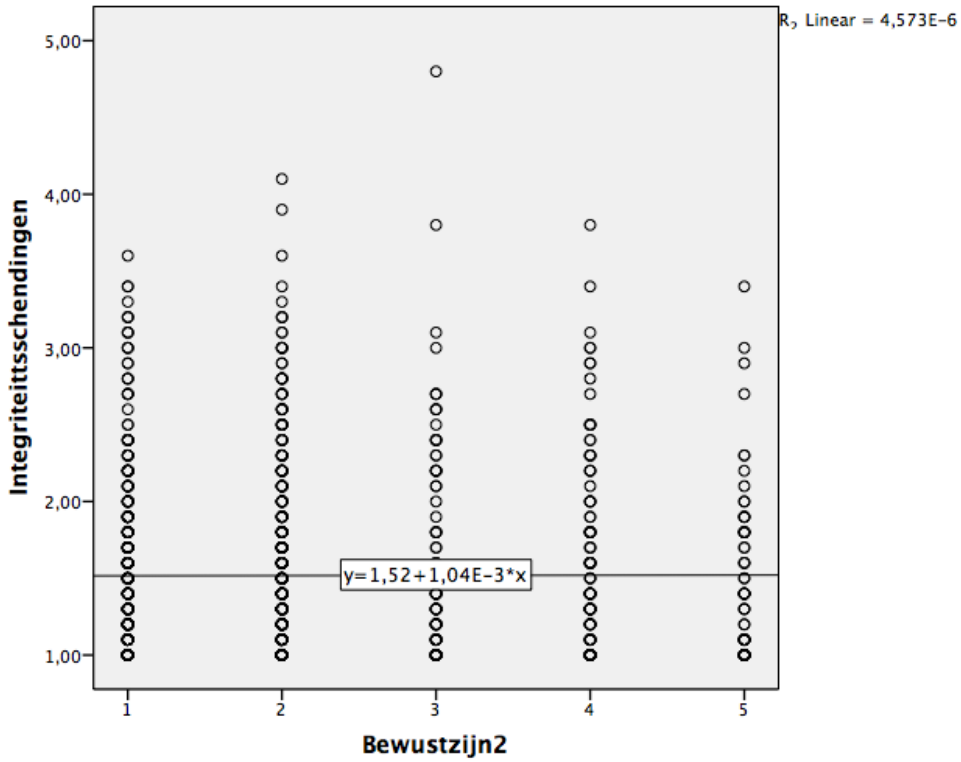
R, Linear = 4,573E-6
Integriteittsschendingen
5,00
4,00
3,00
2,00
1,00
y=1,52+1,04E-3*x
1
2
3
4
5
Bewustzijn2

Bijlage 3

1. Beschrijvende statistiek onafhankelijke variabelen

Variabelen	N	Gemiddelde	Standaardafwijking	Minimum	Maximum
Leeftijd	1216	4,49	1,20	1	6
Vergoeding	1216	3,01	1,57	1	7
Masculiniteit	1184	-18,59	49,12	-280,00	140,00
Bewustzijn1	1184	4,441	0,67	1	5
Bewustzijn2	1184	2,15	1,18	1	5
Bewustzijn3	1184	3,73	0,89	1	5
Straffen1	1173	3,67	0,94	1	5
Straffen2	1173	3,67	0,93	1	5
Leiderschap – fractievoorzitter	772	3,86	0,62	1	5
Leiderschap – burgemeester	1091	3,56	0,81	1	5
Media2	1111	2,15	0,89	1	5
Media3	1111	2,11	0,90	1	5
Publiek-privaat1	1111	3,07	0,98	1	5
Publiek-privaat2	1111	2,89	1,08	1	5

2. Significante correlatiecoëfficiënten – verband afhankelijke en onafhankelijke variabele

Variabelen	Correlatie	Sig.
Grootte gemeente	0,062	0,033
PSM	0,093	0,001
Vergoeding	-,090	0,002
Bewustzijn3	0,118	0,000
Dummyman	-0,085	0,003
Sfeer	-0,441	0,000
Leiderschap – fractievoorzitter	-0,235	0,000
Leiderschap – burgemeester	-0,440	0,000
Gedragscode	-0,138	0,000
Straffen1	-0,193	0,000
Straffen2	-0,144	0,000
Media1	0,080	0,008
Media2	0,110	0,000
Publiek-privaat1	0,115	0,000
Publiek-privaat2	0,141	0,000

Bijlage 4

Vragenlijst

Integriteit van gemeenteraadsleden

Geacht raadslid,

De laatste jaren is de aandacht voor de integriteit van ambtenaren, politici en bestuurders sterk toegenomen en is het een vereiste voor elk raadslid en wethouder. Vanuit gemeenten zijn er gedragscodes ontwikkeld en integriteitstrainingen aangeboden. Echter integriteit is een complex begrip en de schending ervan is afhankelijk van verschillende factoren.

Dit onderzoek is gericht op de factoren die van invloed zijn op de integriteitsschendingen van gemeenteraadsleden in Nederland, België en Duitsland. Het onderzoek voer ik uit in het kader van mijn masterthesis aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Met het invullen van de vragenlijst helpt u mij het laatste stapje te zetten naar het voltooien van mijn master Bestuurskunde.

Het invullen van de vragenlijst vraagt ongeveer 10 minuten van uw tijd. De vragenlijst is volledig anoniem en de gegevens uit de vragenlijst worden anoniem verwerkt. De resultaten zijn dus niet terug te voeren naar de respondent. Met vragen of opmerkingen over de vragenlijst kunt u mij bereiken op het onderstaande e-mailadres.

Alvast hartelijk dank voor het invullen!

Luc Gerritsen

(luc.gerritsen@student.ru.nl)

1. Algemeen en persoonlijk

1.1 In welke land zit u in de gemeenteraad?

- Nederland
- België
- Duitsland

1.2 Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

1.3 Wat is uw leeftijd?

- Jonger dan 25 jaar
- 25-35 jaar
- 36-45 jaar
- 46-55 jaar
- 56-55 jaar
- Ouder dan 65 jaar

1.4 Hoeveel raadsleden heeft uw gemeenteraad?

1.5 Wat is de bruto vergoeding die u ontvangt voor uw werk als raadslid per maand?

- 0-200 euro
- 201-600 euro

- 601-900 euro
- 901-1200 euro
- 1201-1500 euro
- 1501-2000 euro
- 2001 of meer

2. Integriteit en schendingen

1.1 Hoeveel onderzoeken zijn er gedaan naar integriteitsschendingen binnen uw gemeenteraad sinds de laatste gemeenteraadsverkiezingen (2014)? Schatting.

1.2 Hieronder vindt u verschillende vormen van betwistbaar gedrag die zich in de gemeenteraad kunnen voordien. Hoe vaak heeft u dit gedrag bij een of meer collega-raadsleden sinds de laatste verkiezingen vermoed of gesignaleerd?

Statements	Nooit	Eenmaal	Enkele malen	Regelmatig	Vaak
Bevooroordeling van familie, vrienden of de partij.					
Het aannemen van beloningen in ruil voor een wederdienst in de raad.					
Discriminatie, (seksuele) intimidatie en onfatsoenlijke omgangsvormen.					
Wangedrag in de vrije tijd.					
Onverenigbare functies, activiteiten en / of contacten met het werk als raadslid.					
Dubieuze giften en beloften.					
Fraude en diefstal (verkeerde declaraties etc.)					
Misbruik van bevoegdheden.					
Misbruik en manipulatie van informatie (lekken naar de media etc.)					

Verspilling en wanprestatie.					

1.3 In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met de onderstaande stelling over integriteit in de gemeenteraad?

Statements	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
Als gemeenteraadslid hoor ik met enige regelmaat over ongewenst gedrag van collega's.					
Als gemeenteraadslid hoor ik veel dat het daglicht niet kan verdragen.					

3. Integriteit en de persoon

5.1 In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met de onderstaande stellingen over uw opvattingen

Statements	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
Door dagelijkse gebeurtenissen wordt ik vaak herinnerd aan hoe afhankelijk we van elkaar zijn.					
Ik ben bereid om grote opofferingen te doen voor het welzijn van de maatschappij.					
Ik wil een positieve bijdrage leveren aan de maatschappij.					
Ik ben niet bang om mij in te zetten voor de rechten van anderen, ook al wordt ik hier raar op aangekeken.					
Het werken als raadslid is van grote betekenis voor mij.					

5.2 In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met de onderstaande stellingen over de integriteit van een raadslid?

Statements Bewustzijn van integriteit	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens

Ik ben mij bewust van mijn voorbeeldfunctie voor de maatschappij als raadslid.					
Mijn integriteit in mijn privéleven en in mijn taak als raadslid staan los van elkaar.					
Ik reflecteer op mijn integriteit tijdens of na een optreden in raadsvergaderingen of stemmingen.					

5.3 Neemt u bij het beoordelen van deze stellingen in gedachte uw ideale baan en beoordeel dan hoe belangrijk de volgende aspecten zijn in gedachte hierbij de ideale baan en beoordeel dan hoe belangrijk u de volgende aspecten vindt:

Statements	**Zeer belangrijk**	**Belangrijk**	**Neutraal**	**Onbelangrijk**	**Zeer onbelangrijk**
Erkenning voor het goed presteren op uw werk.					
Het hebben van fijne collega's / mensen om mee te werken.					
Kansen op promoties.					
Leven in een wenselijk / begeerlijk omgeving.					
Het werken als raadslid is van grote betekenis voor mij.					

4. Integriteit en beleid

4.1 Heeft uw gemeenteraad een gedragscode vastgesteld?

- Ja
- Nee

4.2 Hoe vaak heeft u sinds de laatste gemeenteraadverkiezingen deelgenomen aan een integriteitstraining? Niet deelgenomen = 0

4.3 In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met de onderstaande uitspraken over de gedragscode?

Statements	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
Ik ben op de hoogte van de inhoud van de gedragscode.					
De gedragscode biedt steun in beslissingen die ik neem.					
De gedragscode van de gemeenteraad wordt in samenspraak met de raadsleden vastgesteld.					

4.4 De kennis die ik heb opgedaan in de integriteitstraining, pas ik nu toe in mijn werk als raadslid.

- Zeer mee oneens
- Mee oneens
- Neutraal
- Mee eens
- Zeer mee eens

4.5 Het is van belang om te weten dat ongewenst gedrag gevolgen heeft. In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met de onderstaande uitspraken over het bestraffen van ongewenst gedrag?

Statements	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
Raadsleden worden bestraft bij ongewenst gedrag.					
In onze partij is er streng toezicht op niet-integer gedrag.					

5. Integriteit en de organisatie

5.1 De volgende stellingen zijn van toepassing op uw burgemeester en fractievoorzitter. In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met deze uitspraken over uw burgemeester / fractievoorzitter?

Mocht u zelf fractievoorzitter zijn of een eenmansfractie zijn, dan hoeft uw het gedeelte van de fractievoorzitter niet in te vullen.

Statements	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
Luistert naar wat de raadsleden te zeggen hebben.					
Deelt straffen uit aan raadsleden die de gedragscode overtreden.					
Gedraagt zich in zijn privéleven ethisch.					
Heeft de beste bedoelingen met raadsleden.					
Is te vertrouwen.					
Maakt eerlijke en gebalanceerde beslissingen.					
Gaat in gesprek over normen en waarden met raadsleden.					
Geeft ethisch gezien het goede voorbeeld.					
Definieert succes niet alleen bij resultaten, maar ook met de weg er naartoe.					
Bij het maken van een beslissing, vraagt hij / zij zich altijd af “wat is het juiste om te doen”?					

5.2 In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met deze uitspraken over de verhoudingen in de gemeenteraad?

Statements	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
In onze gemeenteraad zijn veel (politieke) conflicten					
Ik heb meerdere botsingen gehad met mijn mede-raadsleden / fractiegenoten.					
De verhoudingen tussen mij en mede-raadsleden /					

fractiegenoten zijn goed.					
We respecteren elkaar in de gemeenteraad.					

6. Maatschappelijke ontwikkelingen

6.1 In hoeverre bent u het (zeer) eens of (zeer) oneens met de onderstaande uitspraken over een tweetal ontwikkelingen?

Statements	**Zeer mee oneens**	**Mee oneens**	**Neutraal**	**Mee eens**	**Zeer mee eens**
Journalisten zijn alleen op zoek naar integriteitsschendingen van politici.					
De media zet mij onder druk om de "juiste" beslissingen te nemen.					
Reacties via social media spelen een belangrijke rol in mijn beslissingen.					
Privaat en publiek zijn sterk met elkaar verstrengeld					
Bedrijfsmatige denken binnen de overheid (efficiëntie in de vorm van uitbesteden, publiek-private samenwerking, extern personeel etc.) zet de ethische standaarden onder druk.					

6.2 Tot slot wat voor rapportcijfer zou u geven aan de integriteit van de gemeenteraad in uw gemeente?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Hiermee bent u aan het eind van de vragenlijst gekomen. Ik wil u hartelijk bedankt voor het invullen van de vragenlijst. Mocht u nog aanvullende opmerkingen over de vragenlijst hebben dan u kunt deze hieronder invullen. Met vragen kunt u terecht op het onderstaande emailadres.

Nogmaals bedankt voor het invullen.

Luc Gerritsen (luc.gerritsen@student.ru.nl)